

Златимир Коларов

НОВИ
ЛЕКАРСКИ РАЗКАЗИ

Автентични лекарски истории

Всичко разказано е преживяно.
Златимир Коларов

© Златимир Коларов, автор
© Райна Дамяни, художник
© Издателство • КЛМН ЕООД •
ISBN 978-954-2916-26-0

Златимир Коларов

НОВИ ЛЕКАРСКИ РАЗКАЗИ

Автентични лекарски истории

ИЗДАТЕЛСТВО • КЛМН ЕООД •
София, 2018

*На учителите
Любен Отов, Панайот Солаков
и Йордан Шейтанов с любов.*

След издаването на трилогията с общ надслов „Автентични лекарски разкази“ се натрупаха нови случки, които си струваше да разкажа заради интригата, заради интересните събития и екзотичната обстановка и най-вече заради Човека – главен герой във всеки разказ, с неговите вълнения, надежди и мечти, както ги почувствах в моментите на кратките ни срещи. Сега, като преглеждам съдържанието на книгата, осъзнавам, че всеки от разказите може да се впише в една от трите книги от поредицата, структурирани върху различен принцип: „От кувара със сувенири“ – случаи от медицинската ми практика в България, „По света и у нас“ – случки по света и „Във вихъра на въртележката“ – срещи с престъпници и криминално проявени, както и в двата сборника с къси и много къси разкази „Приказните острови“ и „Сините канарчета“. Вместо да включа разказите в съответните книги и да ги издам като второ допълнено издание, реших да ги публикувам в отделна книга. Надявам се това тематично и вътрежанрово многообразие да бъде, дай Боже, чарът на тази книга!

ЗА ЦВЕТЕТА И ЦВЕТНИТЕ ИСТОРИИ

Много време изгубих в търсене на идея за единствения, оригиналния, христоматийния, ненадминатия разказ, без да съзнавам, че той – ненадминатият разказ, се ражда спонтанно, случайно, ненадейно, изневиделица, докато пишем по-малките си разкази. Избуява като красиво екзотично цвете сред цветята на нашата градина от семенце, попаднало случайно сред другите скромни и непретенциозни семена. И не трябва да изгубим градината в търсене на едно неповторимо, пък било то екзотично цвете. Като осъзнах тази проста истина с ентузиазма на любител-градинар, застанал пред неизорана морава, прегледах семената. Имаше всякакви – големи, малки, цветни... Семенца на истински истории, почерпани от лекарската ми практика и от живота, истории, изтъкани от съдби – на болни, на техни близки, на познати. На някои от тях съм свидетел, в други – пряк участник. Истории, които съм разказвал много пъти на приятели и съм ги забавлявал до сълзи – по-често на радост, по-рядко на тъга. Осъзнах, че тези истории всъщност не са само за забавление на маса, а са моят уникален творчески капитал като лекар и писател. От всяко едно от тези семенца можеше да порасне по едно нежно и красиво цвете. Едно от тях можеше да е и на единствения, оригиналния, христоматийния, ненадминатия разказ. Зависеше от мен – как ще намеря ключа към разказа, акцента, как ще го разкажа... Поби ме тръпка. Запретнах ръкави и започнах да садя – семе по семе, дни наред...

Предоставям ви градината си с надеждата цветята да ви харесат, а бурените да са малко...

Бих могъл да нарека книгата и „Разкази от живота“ или „Разкази за живота“, или „Разкази на живота“. Всяко заглавие

би било вярно. И така, както думата „живот“ се повтаря във всяко от тези заглавия, и тъй като се касае за реални случки, родили се в борбата на лекаря за живота, наричам ги в себе си „Живи разкази“ с надеждата да помогнат не само на страдалците, но и на здравите, да намерят път в неизвестността и сили да се борят с трудностите, както го направиха много от героите в тези автентични лекарски истории. Идеята ми подсказа един от героите – незрящия Владислав от Бъкстон, който каза, че разказът е за зрящите, а не за незрящите – да осъзнаят какво имат и как да го запазят. Нямах предвид зрението...

Друго възможно заглавие е „Цветя от градината“, но тъй като читателят не си е казал решаващата дума дали са цветя, или трева, нося ги в душата си като „Живи разкази“, защото, както вече казах, животът ми ги разказа, а от друга страна – отразяват борбата за и са написани в името на живота – най-уникалното и ценно нещо за Човека и Вселената...

НА УЧИТЕЛИТЕ С ЛЮБОВ

Тъй като съчетава наученото за литературата и преживяното с медицината, най-добрият увод на тази книга ще е да разкажа за учителите, които ме научиха на най-трудните за овладяване и на най-желаните от мен неща – литература, лечебна медицина и наука, а те са:

Любен Отов

Панайот Солаков и

Йордан Шейтанов.

Следвам реда, в който се появиха в живота ми...

ЛЮБЕН ОТОВ

Любо бе двацет години по-възрастен от мен. Като се запознахме, бе на четиресет и три. Приличаше на монах от будистки храм по скалистите хребети на Хималаите – среден на ръст, изпит, слаб, с дълга коса, привързана на опашка на тила и прошарена, източена към гърдите брада, тип „катинарче“. За нас, начеващите поети и писатели от клуба на студентите-писатели „Димчо Дебелянов“ към Студентския дом на културата в София, Любо бе истински „гуру“. Той бе основният лектор в клуба – по това време завършваше поредното си висше образование специалност „Театрознание“ във ВИТИЗ, сега НАТФИЗ. Говореше ни за времето и пространството в литературата и реалния живот, за стилове, жанрове, конфликти, разлика между сюжет и фабула, как се построяват и изграждат фабулата и сюжетът, въвеждане и извеждане на герои в сцената, езикът като средство за внушение и общуване и много, много други неща за живота и голямото тайнство литературата. Изключително ерудиран, начетен, с добра и услужлива памет, даваше примери от физиката, химията, астрономията, цитираше текстове от известни писатели, поети, учени и философи... Часовете при него бяха часове по енциклопедичност и морал. При разбора на неукрепналия ни творби проявяваше търпимост, находчивост, конструктивност. Посочваше ни слабостите точно, ясно, с разбиране и симпатия към неукрепналия ни порив да посегнем към перото. По този начин щадеше достойнството ни на бъдещи творци. Казваше, че може да научи всеки средно интелигентен човек да пише разкази. Друг е въпросът какво ще пише – това зависи от морала, етиката, културата и възпитанието на човека. Защото в голяма степен тези неща не се учат, а се придобиват с труд, мислене и постоянство. И че ако не ни научи да пишем, то ще ни научи

да четем, защото не може да пишеш, без да се научиш да четеш... Беше прав – научихме се да четем. Някои що-годе и да пишем, дай Боже, интересно.

Събирахме се в 19:00 часа всеки понеделник и четвъртък в продължение на учебната година. За мен това бяха най-хубавите часове от седмицата. Зарязвах всички други изкушения и всеки понеделник и четвъртък бях в стаята с изглед към „опашката на коня“, на третия етаж на Студентския дом в София. Прослушах курса в три поредни години. После Любо се разболя от туберкулоза. Помогнах му при първия преглед и настаняването му в болницата по физиатрия – бях стажант-лекар. Той лично ми възложи да продължа лекциите по Теория на литературата – за белетристиката, а на поета Валери Колонкин (лека му пръст – почина преди двайсет години) – за поезията. Даде ни ръкописите на лекциите си. Изчетох ги няколко пъти като Библия.

Когато пиша за него, не мога да не спомена и двете му най-близки същества – жена му Руми и дъщеря му Илдико. Наближаваше петдесетте, когато се ожени. Скоро след това се роди дъщеря му и Любо бе щастлив както никога преди. Не го показваше, но го познавах, за да го почувствам.

По-късно Любо написа няколко интересни книги. Аз му посветих първата си книга. Зрението му намаля и не можеше да пише, но за това не искам да си спомням и да разказвам. Бих искал да си го спомням като нашия „гуру“ от студентските години – блед, слаб, изпит, с вид на монах от будистки храм, прозрял величието и слабостите на човека, превратностите на съдбата, тайнствата в живота...

ПАНАЙОТ СОЛАКОВ

Невероятен диагностик и терапевт, интернист с богат клиничен опит и съвременна теоретична подготовка. Поставяше диагнозите за секунда. Ние, неоперените като петлета асистенти с две-три години трудов стаж, го гледахме с възхи-та, като бог.

Доцент Солаков тогава, сега – професор, е ученик и про-дължител на делото на професор Антон Митов, основател и ръководител дълги години на Катедрата по пропедевтика на вътрешните болести в Медицинския институт в Пловдив, който пък е ученик и продължител на делото на професор Стоян Киркович, легендарния основател на специалността Пропедевтика на вътрешните болести в България, основател и ръководител на същата Катедра в Медицинския институт в София, лекар от най-висока класа. Бях асистент на доцент Солаков две години в Клиниката със същото име в Меди-цинския факултет – Пазарджик, и още шест – доброволен помощник по време на свободния му прием. Щастлив съм, че чрез него се докоснах и до митологични личности в медици-ната, горд съм, че се нареждам в редицката, някъде далеч след тях.

Верен ученик на своите учители, доцент Солаков ни уче-ше как да изследваме болния, как да построяваме диферен-циалната диагноза – реда на болести със сходни симптоми и прояви, как да лекуваме и най-вече – как да мислим „биоло-гично“. Осемте години с него бяха най-интересните и полез-ните за мен в медицинската ми практика.

През този период една година работех в Пловдив – пре-подавах Вътрешни болести на студенти-стоматолози. Във вторниците, когато беше свободният прием на доцент Сола-ков, бягах два часа по-рано от работа и отивах в Поликлини-

ката в Пазарджик да „чиракувам“ – посрещах и изпращах болните, пишех рецепти, преглеждах и му докладвах резултатите от изследванията и рентгеновите снимки, т.е. учех занаята, като „пиех вода от извора“. След година стигнахме до такъв синхрон, че той поиска два кабинета с врата между тях – той преглеждаше в единия, аз в другия, после аз докладвах какво съм открил и какво мисля, той потвърждаваше или коригираше моята диагноза и терапия, премествахме се в съседния кабинет и той ми казваше какво е установил и какво мисли, аз пишех рецептите, сестрата – бланките за изследвания, и така за един следобед преглеждахме до 30 болни. Тогава трудът се плащаше от болницата – по 4 лева на час за редови лекар, по 8 за хабилитиран. В края на месеца доцент Солаков получаваше 72 лева без удръжките, а аз – удоволствието да работя с него. И никакви съблазни не бяха в състояние да ме отклонят следобеда във вторник от пътя към Поликлиниката и кабинета, в който преглеждаше доцент Солаков. Дори жена ми, с която тогава бяхме гаджета, и на която иначе принадлежаха всички други дни и часове на седмицата и месеците на годината, оказа се и на годините до сега...

Доцент Солаков първи ми подаде ръка да стана асистент – за шест месеца, по заместване. От там тръгна медицинската ми кариера. По-късно беше неизменно до мен – бе член на комисиите за асистент по заместване в Пловдив, за постоянно място в Медицинския факултет в Пазарджик, рецензент на докторската ми дисертация, за хабилитацията ми като доцент и по-късно като професор... Чувствам го като стена зад гърба си, на която винаги мога да се облегна в труден момент, без да се страхувам, че ще поддаде.

ЙОРДАН ШЕЙТАНОВ

Възпитан, умерен, балансиран. Бързо мислещ, бързо действащ. Оратор. Владееше реакциите си до съвършенство, на подиума в лекционните зали, в живота. Начетен, компетентен. Амбициозен. Пише великолепно. И досега едни от най-добрите и най-четените монографии за ревматичните болести са написаните от него...

Дълги години бе ръководител на Клиниката по ревматология към Медицинския университет – София. В най-трудните години на прехода даде шанс за кариера на всеки, който искаше и имаше сили да върви нагоре и напред и никого не спря. Често казвам, че „когато другите се бореха да оцелеят и да се изхранят, ние, в Клиниката по ревматология, се борехме да преуспеем в кариерата и живота“, което бе нетипично, нелогично и безкрайно трудно за тогавашното време. Благодарение на неговата подкрепа разработвахме дисертации и ги защитавахме, печелехме научни проекти, провеждахме клинични проучвания и най-важното – работехме в синхрон, в екип и живеехме пълноценно и градивно...

От международните конгреси се връщаше с чанта, пълна с материали – статии, брошури, книги... Тогава нямаше Интернет, актуални издания не можеха да се намерят в библиотеките в България. Преглеждаше материалите, подреждаше ги по теми, заглавия и автори, резюмираше ги в статии, обзори или книги, раздаваше ни ги според темата, която разработвахме. И аз му бях безкрайно благодарен – можех да ползвам бленуваната литература, която ми даваше възможност да пиша дисертацията си, да вървя напред.

Когато попитах какво мисли, ако защитя по-висшата дисертация – „доктор на медицинските науки“, която бе ценз за добиване на научното звание „професор“, вместо „кандидат на

науките“, която тогава бе ценз само за „доцент“, тъй като съм събрал и обработил много болни и написал доста статии, обзори и две монографии по темата, бяха му нужни точно десет секунди, за да отговори: „Защо пък не? Имаш ги болните, написал си си статиите, имаш и книги. Аз съм „за“!. Мога да заявя с чиста съвест, че подобна безкористна реакция е уникална. Много често поради завист, корист и страх да не ги изместят ръководителите забавят дисертантите, забавят и защитите на дисертациите им, т.е. не само че не помагат, но и пречат. Анекдотичен е изразът, че „най-много ще помогнеш на дисертанта, ако не му пречиш“. Благодарение на подкрепата на проф. Шейтанов защитих дисертацията и „спечелих време“ и за литературата, защото нямаше да спра, докато не защитя най-високата научна степен – въпрос на амбиции и темперамент.

Кариерата му е започнала в гр. Елена, където е и родното му място. След конкурс започва работа като асистент в Катедрата по пропедевтика на вътрешните болести в Медицинския институт в София, по-късно я оглавява и се хабилитира като доцент в същата Катедра в Медицинския институт в Плевен. Там разработва докторска дисертация, хабилитира се като професор на четиресет и четири години, най-младият професор-клинист по онова време. Връща се като главен лекар на болницата на МВР. След една година се премества в Клиниката по ревматология, където се и пенсионира.

Ние, неговите приемници, съдействахме със съгласието си да продължи да работи до максималната възможна възраст – шейсет и осем години, запазахме кабинета му. И сега на вратата стои табелката с надпис „Професор Й. Шейтанов“. Добре дошъл е всеки един момент в Клиниката, която ръководеше в продължение на петнадесет и повече години.

Това са моите учители, които ми помогнаха да бъда това, което съм. Благодарен съм им, ще ги помня и обичам винаги.

ДИАГНОЗА ОТ ПРЪВ ПОГЛЕД

Една сутрин пред приемния кабинет огромна група болни и придружители чакаха началото на прегледите. Влизайки в Клиниката, докато отупвах снега от дрехите си на скарата пред входа, чух една болна да говори на висок глас, че не е доволна от лечението, което съм ѝ предписал, че вместо да ѝ помогна, съм ѝ навредил, и завърши с коментара, че съм слаб диагностик и лекар. Познавах я добре. Тя бе постоянно недоволна от лекарите, сестрите, провежданото лечение и всичко, свързано с лекарите и медицината. Беше се преглеждала при всички колеги от Клиниката и не бе открила добрия лекар, който да ѝ помогне. Аз и моите колеги я помнехме с постоянното ѝ недоволство и жлъчни коментари за качествата на лекарите и съвременната медицина, за неуредиците на здравната и сиването на социалната система..., изобщо бе недоволна от всички и всичко. Не бе сериозен клиничен случай – имаше типични за възрастта промени на костите и ставите, изразени в лека степен. Всеки от колегите бе направил максималното да ѝ помогне, но тя така и не оцени усилията им и не намери облекчение на болките, които в голяма степен бяха преекспонирани – нещо типично за неврастеници, хипохондрици и личности с характерови отклонения. Въпреки че съм свикнал с всякакви подмятания и забележки и съм претръпнал към недобросъвестните коментари (практиката ме е сблъсквала с всякакви хора във всякакви ситуации и с всякакви вълнения), изказването ѝ ме жегна. Като ме видя, болната се усмихна, поздрави ме и се поклони любезно, бих казал – раболепно, без какъвто и да е намек за неудобство. Поведението ѝ бе не-лепо след излятата жлъч. Отговорих на поздрава и влязох в кабинета, все едно че не съм чул последните ѝ думи. Беше ми неприятно и реших да се реванширам, без да я злепоставям.

Облякох престилката и излязох в коридора. Болните ме наобиколиха, за да получат номер за преглед. Казах им да не се трупат пред вратата, да не бързат и да не се вълнуват, всички ще бъдат прегледани и за да не се притесняват, че ще пропусна нещо в бързината, ще поставя диагнозата на всеки в момента. Някои ме погледнаха с изненада, други с недоверие, шумът в коридора се засили. „Така например Вие – започнах аз подред – страдате от ревматоиден артрит, вие от болестта на Бехтерев, вие от псориазисен артрит, ... от остеоартроза, ... от лупус, ... лекувате се с кортикостероиди, ... имате остеопороза, ... болят ви раменете, защото ви е висок бастунът...“ и т.н. до последния болен. Обърнах се и влязох в кабинета с първия пациент. Навън коридорът бе утихнал и забравих случката. Припомни ми я след години друга болна, впечатлена как съм поставил диагнозата на всеки от болните в коридора. Помислих си, че не съм неуязвим за жлъчните забележки, щом подобна ситуация ме е накарала да реагирам по подобен демонстративен начин. Усмяхнах се и казах: „Диагнозата от пръв поглед не е майсторство, а отразява слабост на организацията на медицинската помощ и отчасти – на нивото на съвременната медицина, евентуално и на лекуващите лекари, ако са забавили диагнозата и съответното лечение“. Болната ме погледна удивено. Обясних ѝ, че повечето болни, които диагностицирах в коридора, бяха в напреднала фаза на болестта, когато промените са ясно изразени и не са проблем да бъдат разпознати от пръв поглед. Затова се казва, че диагнозата на болните от ревматоиден артрит е „изписана върху ръцете“, на болните от болестта на Бехтерев – „върху гръбнака“, на болните от кожен лупус – „върху лицето“ и т.н. „От друга страна – продължих да обяснявам аз, – в тази фаза вече е трудно да се овладее пълноценно болестта, тъй като промените са необратими. От трета страна – лечението при някои болни остава неизличими следи и също не е проблем да се разпознае от

специалиста с опит. И най-важният момент – подчертах ясно, – всяка болест трябва да се диагностицира максимално рано, при първите симптоми, и да се започне съответното лечение максимално бързо, за да се спестят необратимите промени и възможното инвалидизиране на болните – и след кратка пауза допълних: – Едно от нещата, които болните не знаят, е, че прегледът започва с влизането им в кабинета с оглед на тялото, на стойката, походката и на много други съществени телесни особености, дори когато лекарят изглежда неконцентриран и разсеян. И никой лекар не пропуска възможността да огледа болния още от вратата – професионален навик, станал „втора природа“. Понякога е достатъчен един поглед, за да бъде поставена правилната диагноза“ – завърших аз.

Болната ме гледаше с недоверие – мислеше си, че говоря от скромност, беше силно впечатлена от видяното в коридора. Аз бях искрен – и сега продължавам да твърдя, че диагнозата от пръв поглед не е въпрос на изключителен професионализъм, а на практика и клиничен опит.

МИРОСЛАВ

В началото на дейността си членовете на комисията по изписване на скъпоструващи лекарства, на която бях член десет и повече години, преглеждахме едновременно деца и възрастни, болни от артрит. На едно от първите ѝ заседания бащата го въведе – ниско слабо дете с изкривени от артритата ръце и подути колене, високо не повече от метър.

– На колко си години, моето момче? – попитах.

– На деветнайсет – отговори то.

С усилие прикрих изненадата си – синът ми, тогава на десет години, бе по-висок от него.

– От кортизона е, докторе – отгатна учудването ми бащата.

Разбира се, знаех, че кортизонът, приложен в най-млада възраст, забавя растежа на децата, но за първи път се сблъсках с толкова фрапантен случай – все пак съм интернист, който лекува възрастни, а не деца.

Бащата го вдигна на ръце, сложи го на кушетката и му помогна да се съблече. С педиатъра го прегледахме, изписахме нужното лекарство и двамата излязоха от кабинета. Бащата го водеше за ръката като дете.

Така се запознах с Мирослав.

След това го преглеждах още много пъти. Артритът се обостряше и затихваше. Появяваха се усложнения от болестта и лечението, овладявахме ги с моите колеги. За седем-осем години Мирослав не порасна и сантиметър. Остана си нисичкото дете на около пет-шест години с буден поглед, немутирал детски глас и тънки, изкривени пръсти, непроменен от времето, когато го прегледах за първи път. Винаги спретнат, винаги добре облечен – с дънки, яке и маратонки, винаги усмихнат – с уморената усмивка на страдалците.

Всеки път на преглед го водеше бащата – среден на ръст, изпит мъж на около петдесет. Със сини очи, скулесто лице и прошарени коси. И той спретнато облечен като сина си – с дънки, яке и маратонки. Сдържан, мълчалив, готов всеки момент да помогне на сина си да се качи на стола или на болничната кушетка. После да го свали и да го изведе от стаята за ръка, като внимава залетелите се по коридора да не връхлетят върху сина му и да го блъснат. Попитах го какво работи. Каза, че е домашен асистент на сина си. За тази дейност получаваше сто и няколко лева, след това увеличиха социалните помощи и може би заплатата му стигна двеста лева. Със социалната пенсия на сина приходите им стигаха до триста и няколко лева. За цял месец, за двама души, от които единият се нуждае от лекарства, нестандартна помощ, грижи... Недоумявах как се справя.

– Справям се, докторе – лаконично отговори той. Повече и не питах – явно не искаше да обсъжда темата. В поведението му почувствах гордостта на мъж, който не иска да обсъжда живота си, за да не натоварва другите със своите проблеми. Но не и на примирен със съдбата си човек.

За времето, през което лекувах Мирослав, нито веднъж не видях майката. Това ме озадачи и попитах доцент Михайлова, която го лекуваше от едногодишната му възраст, защо майката не идва. Тя ми каза, че майката напуснала семейството неизвестно защо, другите им две деца били по-големи от Мирослав, работели някъде из София, живеели отделно и сега бащата живеел с Мирослав във фургон. Зиме, лете – там, в жегата, в пек и мраз, във виелици и летни бури – пак там – във фургона, някъде в покрайнините на града. Майката не се интересувала от най-малкия си син, не плащала издръжка. Бащата отгледал сина си от най-ранна възраст – във фургона, без да търси от жена си полагащите му се пари. Бях удивен – през целия си професионален живот не съм срещал подобно нещо.

Всъщност – още един път. Може би ще разкажа и за Зевса – моят съученик от гимназията и за тримата му синове?...

В продължение на няколко години доцент Михайлова писала писма до всички възможни социални инстанции и институции за лошите условия, в които расте детето, и за ниските приходи на сина и на бащата. Накрая от Столична община им отпуснали гарсонiera някъде в крайните квартали. Мирослав и баща му изоставили фургона и заживели като нормални хора – с триста и няколко лева на месец... Това станало някъде около деветнайсетата година на Мирослав – времето, когато го срещнах за първи път.

След няколко години артритът позатихна, междуременно Мирослав завърши гимназия, кандидатства и го приеха студент в Икономическия институт. Всеки ден бащата го водеше за ръка до института и го връщаше след лекциите. Колкото и банално да звучи – той нямаше личен живот, беше се посветил на сина си, всяка минута, всеки ден, двайсет и няколко години. Целият му ден минаваше в грижи за Мирослав – от събуждането сутрин, обличането и закуската до слагането в леглото вечер и изгасване на лампата в стаята. Пране, чистене, пазаруване, готвене – всичко той.

Срещнах ги преди седмица във фойето на Клиниката – бащата водеше сина си да мине на поредната комисия за съпоструващите лекарства. Мирослав чакаше реда си, прилепен до стената – беше му станал рефлекс да се пази от забързаните високи хора, които не гледат в краката си, като вървят. Пак спретнат, пак добре облечен – в дънки, яке и маратонки, пак усмихнат.

– Как си, Мирославе? – подадох му ръка и се приведох, за да стисна леко неговата.

– Добре съм – показва ми той тънките си, изкривени пръсти.

– Завърши ли? – попитах аз.

– Да – в един глас отговориха той и баща му.

Бащата се усмихна със сдържаната усмивка на отруден, но щастлив човек.

– Бакалавър? – продължих да питам.

– Защитих магистърска степен – гордо ме погледна в очите Мирослав.

Бащата отново се усмихна – със същата усмивка.

– Честито! Супер! Каква специалност?

– Мениджмънт и бизнес отношения – отговори той.

– Жив и здрав да си! И баща ти... – допълних и излязох бързо, за да не види, че очите ми се навлажниха. Не можех да определя какво изпитвах – състрадание, преклонение или катарзис. Всъщност... и трите.

ЛУНИЧКИ И ПЕПИТ, ИЛИ ДРУГАТА СТРАНА

А сега нещо драстично и нелицеприятно (в буквалния смисъл), което ми се случи. За да спестя на читателя неприятните усещания, ще го предупредя, както Магът предупреждава зрителите, преди да разреже асистентката си във Вълшебната кутия: „Който има слабо сърце, да не гледа, който има слаби нерви – да не слуша!“. В случая, който има двете или едно от тях – да не чете! И с чиста съвест продължавам, но след кратък увод, за да се разбере по-добре не смисълът (той е пределно и най-вече нагледно ясен), а мотивът за последвалото в Кабинета за функционални и ендоскопски изследвания на Районна болница – Бяла Слатина преди трийсет и пет години:

Асистентката ми по Пропедевтика на вътрешните болести д-р Славова казваше: „Медицината е изключително интелектуална, но в никакъв случай елегантна специалност, защото изследва всичко, свързано с отделителната система“, а един акушер-гинеколог: „Няма биологична течност, която да не съм опитал на вкус“. На студентското ми недоумение отговори: „Такава ми е специалността...“. След трийсет и пет години медицинска практика ще обобща: „Такава ни е професията“.

Вторият цитат, както уточних в началото, звучи драстично, но е верен – той е другата, непознатата, тъмната страна на лекарския и сестринския труд. Показва как през бялата, безупречно изгладена престилка прозира тъмната сянка на реалността с човешките мъки, болки и екскрети. И продължавам с другата страна на професията.

Във Вътрешното отделение на Районна болница – Бяла Слатина през 80-те години на миналия век работеше и д-р Петър Цолов, или Пеци Цолов, както го наричахме помеж-

ду си. Иначе се придържахме към протокола с обръщението „доктор Цолов“ и лек поклон, израз на уважението ни към по-възрастния и по-опитен колега. Висок, леко попрегърбен, темпераментен. Като говореше, допълваше разказаното с широки и отвивисти жестове на ръцете. Помагаше си и с главата. С усилие го догонвах по коридора, когато минавахме заедно на визитация. Беше неуморен – вземаше дневни и нощни, съботни и неделни, редовни и извънредни дежурства, с линейка посещаваше болни по домовете, преглеждаше и в Поликлиниката на болницата. Имаше „четвъртинка съвместителство“ като патоанатом – правеше аутопсиите на тежките и диагностично неясни случаи, завършили с екзитус. Като студент е бил демонстрант по патоанатомия и сега, преди пенсията, използваше наученото в анатомичните зали на Медицинска академия, за да прави дисекции на починалите в болницата и на заплетените съдебно-медицински случаи – убийства, катастрофи. Последните случаи бяха единични през едногодишното ми пребиваване в Бяла Слатина. Убийствата и насилствената смърт се срещаха изключително рядко и бяха по-скоро инциденти, отколкото нещо обичайно. Всеки починал в болницата се аутопсираше независимо от желанието на близките, за разлика от сега. Ненаситен да науча колкото се може повече за болестите, започнах да му помагам, но не като колега, а като санитар – подготвях трупа, подавах инструментите, държах ескартьорите, докато той работеше. Режехме черни дробове, бъбреци, стомаси. Санитарят стоеше настрана, гледаше ни и се чудеше какво толкова интересно намирахме в това да разрежем нечие тяло, да го разгледаме и да го зашием с едър бод. По време на аутопсиите видях и опипах метастази на стомашен карцином, наредени като броеница по червата и коремната ципа, туберкулозни каверни, бъбречни и жлъчни камъни с възпалени жлъчни мехури и бъбреци и много други патологични находки...

Когато нямаше работа в Отделението, в Поликлиниката или в Дисекционната зала на болницата, д-р Цолов правеше гастро- и ректоскопии. Със специален уред, наречен гастроскоп или ректоскоп, оглеждаше вътрешната повърхност на стомаха, правото и част от дебелото черво. По онова време ректоскопите представляваха метална тръба, дълга петдесетина сантиметра, с окуляр, жици и лампа накрая. Или поне такъв бе ректоскопът на болницата. Сега са гумени – гъвкави и тънки, преди бяха железни – твърди и дебели. На болниците, на които предстоеше ректоскопия, санитарите правеха няколко поредни клизми през деня и в нощта преди прегледа, за да се изчисти дебелото черво. Сега се използват течни препарати с много по-добър и щадящ болния ефект. Болният заставаше на болничната кушетка в колянно-лакътно положение, ректоскопът се вкарваше бавно в ануса, с помпичка се нагнетяваше въздух в правото и част от дебелото черво, за да се разпънат стените им, да не се наранят и да се огледа вътрешната им повърхност. Докато придвижваше бавно ректоскопът напред, д-р Цолов оглеждаше през окуляра всеки сантиметър площ от лигавицата на червото. Ентусиаст да видя и да се докосна до всичко, свързано с болния и болестта, много често помагах на д-р Цолов и в тази му диагностична дейност.

Един ден трябваше да огледаме правото черво на възрастна, седемдесетинагодишна жена, за да преценим дали кръвенето се дължи на хемороиди, или на рак. Жената се съблече, застана в описаното положение на молещ се мохамеданин, д-р Цолов постави ректоскопа в ануса на болната, бавно го придвижи и надникна през окуляра. Процедурата бе изрядно изпълнена за изискванията от тогава. Аз гледах и се учех. И се възхищавах на умелите движения на Учителя.

– Елате, колега, погледнете – покани ме той да надникна като него през окуляра. – Ама нищо няма да видите – след кратка пауза каза той. – Гейзери от нечистотии, гейзери! – по-

виши той глас, надвесен над окуляра на ректоскопа. – Нищо не са свършили санитарите, нищо! Сега съм на десет сантиметра от ануса, на дванайсет. Погледнете – гейзери... – мърмореше недоволно той и бавно напомпваше въздух, за да не нарани лигавицата на червото с края на ректоскопа.

Надвесих се и надникнах в окуляра като него. Лицето му бе на сантиметри от моето. Чувах недоволното му дишане. В следващия миг гейзерите изригнаха и с д-р Цолов се срещнахме пред чешмата в ъгъла на кабинета, забравяйки жената, коленичила и на лакти, с ректоскопа, където бе поставен. Лицето му бе на лунички, престилката му – на пепит. Моите – също – видях ги в огледалото над мивката. Зад нас подът лъщеше в нежно кафяво, като полиран.

Препрочитам текста и се чудя защо описвах тази случка от прохождането ми в медицината с риска да скандализирам читателите. И си отговарям – защото и тя е част от професията. Да я знаят хората, на които сме се заклели и обrekli да им дадем най-доброто, на което сме способни – нашите знания и опит да облекчаваме мъки, да потушаваме болки, да даряваме живот. Пред тази наша медицинска орисия всичко друго губи смисъла си и си готов да носиш кръста, докато си прав и докато дишаш, по всяко време, дори с риска някога на лицето ти да лъснат лунички и престилката ти да грее в пепит.

50 СТОТИНКИ

Бяха най-бедните години след Жан-Виденовото време.

(Пояснение за младите – изразът Жан-Виденово време стана нарицателен за най-трудните години на прехода след 1989 г. Парите се топяха във вилицата на инфлацията буквално като сняг. Клишето с „ланския сняг“, неподходящо за сериозна белетристика, отговаряше на действителността напълно – сутринта курсът на лева към долара бе един, а вечерта на половина по-нисък. На следващия ден – пак, и пак, и пак... Стоките изчезнаха от магазините, хората си брояха стотинките, цените на черния пазар растяха. Трудно се намираха пари за храна, а за ток, телефон, парно и вода изобщо не оставаха. Хората износваха старите си дрехи, пуснаха кучетата си из улиците на крайните квартали – не можеха да ги изхранват, вечер стояха на студено и на тъмно, пестяха парите от парното, от тока, от водата, от всичко, от което можеше да се спести. Пестеливо харчеха „белите пари“ за най-наболели нужди – за храна и дрехи на децата, за медицински прегледи и за лекарства. Бяха дошли „черните дни“, за които предвидливо бяха събирали пари с години, верни на изстрадания балкански, и най-вече – български финансов опит, че когато имаш пари, не трябва да харчиш, а да заделяш настрани стотинки за трудни времена, защото левчетата поначало трудно се събират.)

Мина година-година и половина, инфлацията намаля, курсът на лева към долара продължаваше да пълзи нагоре, но не както преди с гигантски крачки, ледът започна да се топи (второ клише), времето се стабилизира и душите на хората се разведриха (трето клише, но вярно). Поотдъгнахме си, но продължавахме да си броим стотинките – пари продължаваше да няма, харчехме само за най-нужните неща и вещи.

Един ден в магазина, загледана в рафтовете с бутилки, кутии и буркани с разноцветни етикети, жена ми каза:

– Нали един ден като имаме пари, ще си купим майонеза?

– Ти чу ли се какво каза? – попитах я аз.

– Че какво толкова? – удиви се тя. Не виждаше нищо особено в това, което каза – ядеше ѝ се майонеза, но няхаме пари.

Този случай показва колко сме били бедни. И не само ние – целият български народ. Липсваха пари дори за майонеза, камо ли за нещо по-пикантно...

Един вторник надвечер се прибирах вкъщи с торбичка с най-нужните покупки и с ресто от петдесет стотинки. Радвах се на монетата – с нея щях на следващия ден да си купя капучино от автомата във фойето на Клиниката, нещо, което си позволявах само в средите, когато е свободният ми прием и съм цял ден в болницата. В другите дни не си позволявах подобен лукс – капучиното пиех след работа вкъщи – по-евтино излиза. Пиенето на капучино в средите пред пишещата машина с цигара (тогава пуших) бе своеобразен ритуал за мен, който очаквах през седмицата – своеобразно усамотение и вгълбение пред листа, покрито с аромата на кафе. Освен монетата от петдесет стотинки никакви други пари нямаше вкъщи – нито в моя портфейл, нито в портмонето на жена ми.

Пред входа на блока ме спряха две момичета – циганчета, хванати за ръка. По-голямата бе на седем-осем години, по-малката – на четири-пет. Прикриваше се зад полата на сестра си и ме гледаше с уплашени, кафяви, кръгли като топчета цигански очи. Бе ранна пролет, беше хладно. Бяха облечени в тънки басмени рокли. По-голямото момиче държеше торбичка с едно бурканче кисело мляко, килнато настрани. Протегна ръка и каза:

– Чичо, дай ни стотинки да си купим хляб.

Гласът ѝ потрепери. Нямаше нищо общо със съзливото

циганско просене, което повече изнервя, отколкото вълнува. Без да се замислям, извадих монетата и ѝ я дадох.

– Господ, да ти помага, чичо! – благослови ме по-голямото момиче. Малката продължаваше да се крие зад полата да сестра си, без да изпуска ръката ѝ и да гледа с кръглите си цигански очи големия човек насреща.

Докато отключвах вратата, си мислех с насмешка: „Сам си се прецака. Капучино ще пиеш следващата сряда. Дотогава ще броиш дните и ще чакаш“. Не съжалявах, беше ми забавно от спонтанния ми жест и от невъзможността да поискам в заем петдесет стотинки от колегите – беднотия, беднотия, но чак пък толкова... Пък и гордост – не можех да помоля някого да ме почерпи едно кафе.

На следващия ден, от благословията на циганчето или от нещо друго – не знам, но спечелих толкова пари, колкото не бях печелил за половин година. Буквално в ръцете ми се изсипа рогът на изобилието – потърсиха ме десетки болни, дори такива, които не бях преглеждал от години, и мислех, че отдавна са ме забравили. Нямах време да си отдъхна, преглеждах до късно вечерта – дори и да имах петдесет стотинки, нямах пет свободни минути да изпия капучиното.

... Сега, двайсет и няколко години след онова бедно време, си спомням спечелените пари в онази сряда като факт, но не и като сума. Това, което помня, са две деца, в избелели рокли, притиснати едно в друго, загледани едновременно с уплах и надежда в големия човек пред тях, и килнатото бурканче кисело мляко в найлоновата торбичка.

ДОЛИ, ПРЕДИ И СЛЕД ТОВА

Два пъти съм „стоял на килимчето“ и давал обяснения за лекарско поведение, интерпретирано, меко казано, като пропуск, по-точно като грешка. Първият път – определено беше пропуск, вторият – категорично не. И двата случая са показателни за подводните рифове, които изникват изневиделица от вълните и разбиват на трески крехката лекарска лодка. И един трети път, когато само я разклати, но не я потопи...

ПЪРВИЯТ ПЪТ – ПРЕДИ ТОВА:

Като млад асистент една година работех по съвместителство в Първа градска болница в Пловдив. Живеех в Пазарджик и всеки ден пътувах с автобус до Пловдив и обратно – сутринта в шест и трийсет и по обед в един и трийсет. Когато давах нощни дежурства, правех допълнителен курс в шест и трийсет следобед, за да застъпя след час на работа. Един петък колежка от Вътрешното отделение ме помоли на следващия ден да я сменя за дневното дежурство час по-рано – имала важна среща в събота вечерта. Обещах и си тръгнах.

Вместо в традиционния час на автогарата в Пазарджик бях един час по-рано. Автобусът от линията Пловдив – Пазарджик пристигна със закъснение от петнайсет минути. След пет минути тръгна и по средата на пътя нещо под краката ни изхриптя, запуши и автобусът спря. Шофьорът отвори капака, завря глава в двигателя и дълго ровичка из преплетените жици, тръби и части. Запали го, тръгна и пак спря. Така няколко пъти. Притесних се, че закъснявам, че няма да изпълня обещанието си, мислех да продължа на автостоп, но беше късна есен, денят – къс, хладен и мъглив и никой не би спрял в сумрака. Рискувах още повече да закъснея. С кихане, кашляне и прихлъцване автобусът се добра

до автогарата, която е на гърба на Първа градска. Не само че не отидох по-рано, но и закъснях с час, все едно че съдбата искаше да подсказе нещо и на двама ни. На бегом влетях в кабинета и с голямо неудобство ѝ се извиних и разказах какво се случи. Тя прие извиненията ми, но в очите ѝ прочетох, че не ми повярва – в съботния ден всеки час е ценен, особено когато си нощен дежурен и часовете за отдих са ти преброени. На тръгване ми каза, че е приела болен с бъбречна криза. Помоли ме да оформя листа – била претрупана с работа и не успяла да го попълни, написала един декурзус, че болките са намалели.

На визитация се спрях пред болния. Беше се завил през глава с гръб към мен. Побутнах го, той се обърна и изтръпнах – лицето му бе изпито, сиво, изпотено, носът – изострен, имаше широки сенки под очите. Прегледах го. Коремът бе мек, при преслушване се чуваше бълбукане и плискане, наподобяващи чревна перисталтика. Пулсът му бе отслабен, нишковиден, артериалното налягане много ниско, като пред колапс. Взехме изследвания по спешност, белите кръвни клетки и серумната амилаза, едни от показателите за така наречения „остър хирургичен корем“, налагащ операция по спешност, бяха в норма и не предполагаха коремна драма. Както и мекият корем, както и чуващото се плискане, наподобяващо чревна перисталтика. Повиках хирург. Той дълго преглежда болния. Бе шейсетинагодишен, опитен хирург.

– Коремът е мек, колега... – подвоуми се той.

– Ареактивна фаза на остър хирургичен корем от десетина дни. Не са му останали съпротивителни сили и е на финала – настоях на тезата си аз.

– И левкоцитите са нормални... – продължи да се двоуми колегата.

– Ареактивна фаза – повторих аз.

– Има перисталтика...

– По-скоро плискане от задържаните в червата течности – упорствах аз.

Съзнавах, че случаят е нетипичен. Болният е бил прегледан няколко пъти от интернисти и хирурзи в последните дни, но са липсвали данни за хирургична болест и не е бил опериран. Иначе бе многократно изследван и консултиран.

– Ще го взема да го наблюдавам – отсече хирургът.

Написах листа на болния подредено и подробно, както са ме учили моите учители и както аз учех моите студенти – бях асистент по Пропедевтика на вътрешните болести, при която се изучават „А и Б“-то на вътрешната медицина. С линейка приведохме болния в Хирургична клиника на ВМИ – Пловдив и към полунощ си легнах.

Сутринта позвъних на колегата. Каза, че болният се е влошил, оперира го и установил гноен перитонит от спукан апандисит с голяма давност. Започнали масивно антибиотично лечение, вливания, реанимация. Колегите направиха всичко необходимо, но болният почина на следващия ден. И се започна...

Близките подават оплакване до прокурора и той насрочва проверка от първия преглед до смъртта. Комисията от пет вещи лица, назначена от София, преглеждаше всеки лист, всеки подпис, сравняваха часовете и датите на прегледите до минута, изследванията и констатациите в документите на болния, проверяваха всичко. Викаха и мен. Питаха кой е бил дневен дежурен и защо не е назначил навреме консултация с хирург. Замълчах смутен, за да не навредя на колежката.

– Знаем кой бил дежурен, д-р Коларов – каза главният лекар на болницата и затвори рапортната книга. – Кой написа анамнезата и статуса на болния?

– Аз – смотолевих аз – нямаше начин да го скрия.

– Защо вие, а не дневната дежурна? – закова ме с тежкия си поглед той.

Отново замълчах.

– Болният е бил в Клиниката по обед, а Вие застъпвате в седем и трийсет вечерта. Имала е време да попълни листа. Тя е написала в декурзуса, че коремът е спокоен, а вие в анамнезата и статуса, че е с данни, налагащи операция. Анамнезата се пише преди декурзуса... – и т.н., и т.н., все тежки въпроси.

През повечето време мълчах, за да не натопя колежката и лекарите преди мен. Всъщност случаят бе сложен, нетипичен, труден за диагноза и всеки по веригата бе забавил адекватното лечение.

– Ти си свършил своята работа – каза главният лекар и допълни: – И много добре си оформил листа.

Кимнах и излязох. Чувствах се объркан, притеснен. Не можех да се зарадвам, че добре съм си свършил работата и добре съм попълнил листа. „Добре че колежката ми каза да го прегледам, че аз щях да го изпусна“ – си помислих. Има неписано правило – заспал болен не се буди, явно е добре, а и са му нужни сили да се възстанови. Болният бе с гръб към мен, когато влязох в стаята, и не мръдваше, като дълбоко заспал. „Ако не го бях прегледал...“ – потръпнах аз от студа, който ме полази.

... Не разбрах как е завършила проверката – след месец спечелих конкурс за постоянно място във Факултета в Пазарджик и престанах да пътувам всеки ден до Пловдив...

ВТОРИЯТ ПЪТ – ДОЛИ:

Когато пристигна на преглед в Клиниката, Доли бе на четиридесет и няколко години. Косата ѝ бе поддържана, лицето ѝ бе нежно, скуесто, очите ѝ загатваха за скрити копнежи и несподелени чувства. Създаваше впечатление за вехнеща, уморена красота на жена, която все още предизвиква тръпка в мъжките гърди. Придружаваше я майка ѝ – шейсет и няколко годишна, кротка и блага пенсионерка, колежка със специалност по Вътрешни болести от над трийсет години.

Доли имаше разхвърляни, нехарактерни оплаквания от всички възможни органи и системи, както казваме „апеко-каудално“ („арех“ на латински означава „връх“, „cauda“ – „опашка“), които обясняваше надълго и широко с излишни подробности и детайли и некомпетентни коментари – сигурен белег за хипохондрия. През повечето време майката мълчеше. Понякога допълваше разказа на дъщеря си с нови, учудващо за мен – безсмислени подробности. Мислех, че го прави, водена от майчиния инстинкт да помага на детето си, а не от медицинска некомпетентност. Опитах се да им обясня, че Доли не страда от сериозна болест, че физически е здрава, че проблемът е психичен, а не физиологичен – казах го меко, за да не ги засегна.

– Не си разболявайте детето – казах на майката.

– И все пак, доктор Коларов, да изследваме нивото на кадмий и манган в кръвта – настоя майката.

– Че тя да не работи в комбинат за цветни метали, че да я изследвате? – удивих се аз.

– Четох, че кадмият и манганът може да предизвикат подобни оплаквания – каза майката.

– Изследват се само при застрашени контингенти, които работят с тези елементи. Знаете го като лекар, при това – интернист с дълга практика.

– Точно затова – погледна ме тя с кротост в очите. – Изследвахме златото и среброто в кръвта, но те са нормални. Сега е ред на мангана и кадмия.

„Кой е повече пернат – майката или дъщерята?“ – си помислих.

– Не мога да ви помогна за тези изследвания – свих безсилно рамене.

Една сутрин чух Доли да казва на майка си – седяха на пейката във фойето:

– Стига, бе, майко, остави ме най-сетне. Уморих се. Не искам повече да се изследвам!

Видяха ме и замълчаха. Продължих да настоявам, че Доли е здрава. Не ми повярваха и потърсиха друг колега. Той прие Доли в Клиниката. По настояване на майката обсъдихме дъщеря ѝ като клиничен случай на консилиум. Реши се, че проблемът е психичен, но не е излишно да се направи биопсия на слюнчена жлеза, за да се изключи със сигурност Синдромът на Съогрен – болест, характеризираща се със сухота на устата и на очите. Обадих се на брат ми с молба да направи биопсията – бе главен лекар на Болницата по лицево-челюстна хирургия в Стоматологичния факултет – София. Не можеше да ми откаже и прие, въпреки че беше консултирал Доли, преди да дойде при нас, и деликатно отклонил идеята да я биопсира – беше се ориентирал, че не се касае за Синдром на Съогрен, а за неврастения, която крие много подводни камъни както за болния, така и за лекаря, който им каже, че са здрави.

Биопсията излезе отрицателна и Доли и майка ѝ изчезнаха. След месец аз и брат ми получихме призовка да дадем показания по обвинение за причиняване на средна телесна увреда на Доли от биопсията. Мнението на вещото лице бе, че на мястото на биопсията от вътрешната страна на бузата има зачервяване и леко уплътняване, което не смущава функцията и тъканите на устата – нещо нормално след подобна микрохирургична интервенция. Били са консултирани от проф. Р. У., който казал, че травмата от биопсията е сериозна причина за голяма част от оплакванията на Доли, което бе абсурд, по-голям от абсурдите, с които ме заливаше майката. На мен и брат ми ни бе едновременно тъжно и забавно – много често зад оплакванията от болните стои лекар. Относно проф. Р. У. – баща ни му помогна да преработи кандидатската си дисертация основно и да я защити успешно. Тогава д-р Р. У. идваше вкъщи, облечен в избелял смачкан шлифер, с кожена чанта, превит като питанка (?), смирен и кротък като многоточие (...). Сега го виждам да

върви из Стоматологичния факултет, развял разкопчана престилка, следван от колегите-хирурзи-асистенти като от кралска свита, изправен като удивителен (!). Явно се чувства крал със свита. С тази разлика, че на удивителния няма как да се закрепят кралската корона. С брат ми простихме отдавна некоректността и наглостта му – от него повече не може да се иска, ще си остане запетайка (,).

Следователката, симпатична млада дама в синя полицейска униформа, каза, че обвинението явно е скалъпено, неуместно, че вещото лице не подкрепя тезата за постоперативна увреда, но трябва да напишем подробно обяснение. Обяснението писахме два пъти – така поиска прокурорът. Най-много за снемането на обвинението помогна епикризата, написана от д-р Славчева, колежка – специализантка в нашата Клиника – пет страници и половина, в които бе отразила всички изследвания, мнения и препоръки към Доли. Каза ми, че една събота и неделя е чела резултатите от изследванията от последните години – рецепти, бележки, епикризи... На някои от тях Доли бе допъльвала с химикалка: „Не е вярно бе, глупак!“ – относно написаното от колежата, който я бе приел. И аз не бях пощаден: „Какъв доктор си ти бе, кретен?“ и т.н. Претеглила документацията – тежала 5 килограма и 200 грама – само от бележки, рецепти и епикризи. Включително и резултатите от изследването на злато и сребро в кръвта.

Поканихме Доли да се яви на нов консилиум в разширен състав с външни консултанти в присъствието на прокурор и на адвокат. Тя не се яви и делото се прекрати без последствия за мен и брат ми. Остана споменът за Доли и неразумната ѝ майка, но не и разочарованието от Р. У. и тревогата от следствието – и те са част от лекарската професия, както и много други, но хубави неща.

ТРЕТИЯТ ПЪТ – СЛЕД ТОВА...

Има и още един – ТРЕТИ ПЪТ, но той не бе риф по пътя на крехката ми медицинска лодка, а черен дъжд, който се изля върху мен като помия. Слава Богу, не ме очерни...

По време на интервю на живо по телевизия „Скат“ в програмата „Здравословно“ на моя състудент, колега и приятел проф. Христо Деянов в хода на разговора за хуманността и социалната стойност на професията казах, че без талони и хонорари преглеждам три категории болни: първо – колеги от санитар до академик, защото сме от едната страна на барикадата и не е морално да вземаш пари от колеги; второ – хора на изкуството, защото държат „свещичката“ запалена и ако тя изгасне, ще настъпи мрак, и трето – социално слаби болни, за да е жив лекарят в мен, защото, ако преглеждам само банкери, бизнесмени и депутати, но не и бедни, означава, че лекарят е болен. След това Христо включи обаждания на зрители за съвет от ревматолог. Задъхан сприхав глас на изнервена до крайност болна буквално изстреля в ефира, т.е. в екрана:

– Това, което казва професорът, не е вярно, изобщо не е вярно. Той лъже, лъже най-безсрамно. Прегледа ме, прие ме в клиниката и на третия ден ме изписа, без да ме лекува, защото не му платих. Ако му бях платила, щеше да ме остави в болницата, а той ме приведе в нервна клиника. Той е лъжец, некоректен човек и лекар, и т.н., и т.н. – минута, която ми се стори час, все черни злостни думи.

Стана ми неприятно. По тембъра, словоредата, задъхания изговор и злостния тон почувствах, че жената има психически проблеми, но това няма как да се разбере от широкия кръг зрители. Остава впечатлението от казаното. Върви после обяснявай, че нямаш сестра..., както е във вица. В подобен момент важното е да запазиш самообладание. Обърнах се към водещия:

– Това е рискът на директното предаване, проф. Деянов,

всякакви изненади има – казах с усмивка, после сериозен към екрана: – Минало е време и нищо не си спомням, уважаеми зрители, за тази болна. Най-вероятно сме установили данни за неврологична болест, за да я приведем в Нервна клиника. Каня болната да дойде на преглед в удобно за нея и мен време да я прегледам пак, и ако се налага, отново да я приема в Клиниката – и продължих да отговарям на другите обаждания.

Тръгнах си от студиото с гранящо чувство – не стига, че понякога изпадаш в ролята на слуга на подобни сприхави и недоволни болни и правиш всичко възможно да им помогнеш, а трябва да търпиш и лъжите и наглостта им – не мога да си го помисля, камо ли да изпиша неправомерно болен, и то защото не ми е платил прегледа. Та аз сам го предлагам на болшинството намъчени и бедни хора! И това е част от професията – си помислих, но гранящото чувство продължи да ме гнети.

На следващия ден една от сестрите в Клиниката каза, че е гледала предаването. Харесало ѝ, каза, че прозвучало съдържано, полезно, умно. Попитах я за скандалната случка.

– Каква случка? – удиви се тя.

Явно е подреждала масата, докато е слушала интервюто или е разбърквала с лъжица яденето на печката да не загори – помислих си аз и се успокоих, – не всички от петстотинте хиляди зрители на „Здравословно“ са чули черните думи и черната помия, с която болната ме заля от главата до петите.

... Въпреки поканата пред хилядите зрители, болната не се яви за преглед. Ако бе дошла, щях да направя възможното, за да ѝ помогна. И това е част от професията, може би най-съществената – да помагаме на всекиго, по всяко време, независимо от неговото отношение към нас.

НЕСКРОМНО ОТКРОВЕНИЕ, ИЛИ ЛЕОНАРДО ДА ВИНЧИ И Д-Р ТОДОРОВ ЗА МЕН

В предишен разказ описах случаи на левитация, на които бях свидетел. Ще разкажа и за спиритически сеанс, на който присъствах, без да мога да обясня чудото. Ще допълня и нещо, което каза д-р Тодоров, и ще завърша с разсъждения за лекарската и писателската професия, първата от които съм овладял донякъде, а до втората съм се докоснал.

Планът на разказа е построен правилно – мисля си логично в стила на първата ми професия и продължавам емоционално в стила на втората, която все още не съм овладял в степената, в която ми се ще да я владея – като най-големите световни – мечта на всеки пишещ, докоснал се до голямото предизвикателство да сътворяваш с думи светове и хора:

В края на следването животът изведнъж се изправя срещу, бих казал стоварва се върху абсолюта – суров и мрачен: разпределение, раздяла с приятели, предстояща практика, пълна с тревоги и неизвестни и много други вълнения и страхове, за които е чувал, но не е изпитал. Ще му се да надникне в бъдещето и ако е възможно, да реши предварително част от проблемите, които го очакват в неизвестното мъничко градче или в затънтено в Родопите селце, особено ако са свързани със студентска любов и с неизбежната раздяла. Така беше и с мен – предстоеше да замина за Бяла Слатина по разпределение за три години и живот, пълен с неизвестности – къде ще живея, при кого, какви са колегите и болните, какви са болестите, които познавах, но не се бях сблъсквал с никоя от тях „очи в очи“... И най-вече – какво ще стане със студентската ми любов Е.? Все мъчителни, парещи въпроси, раздиращи душа-

та на бъдещия лекар, все още абсолюент. И за да си отговоря на въпроса, се обърнах към студентската любов на брат ми – арменката А., пианистка, човек с тънка чувственост и изискана душевност, позната сред приятелите като спиритист, чиито предсказания се сбъдват.

След един неин изпит в квартирата ѝ разтворихме на пода широк кадастрон с написани в кръг буквите от азбуката и вътре в него втори кръг с цифрите от 0 до 9. А. запали една свещ в средата на двата кръга, взе кръгла капачка от използван козметичен крем, постави я до свещта, притисна я леко с пръсти, Е., аз и брат ми насядахме около нея, А. притвори очи и попита:

– Кой е тук?

Капачката под пръстите ѝ потрепна, леко се размърда и запрескача от буква на буква. А. каза да четем вместо нея буквите, върху които капачката се спира, подпирана от нея с пръст, и се загледа настрана. Бе изморена от изпита, беше ѝ досадно да провежда сеанса, но не можеше да откаже на брата на студентската си любов. Не изпитвах и капка угризение – имах много въпроси към бъдещето, най-вече как ще се развият разклатените ми отношения с Е. и дали ще успее в професията и ще се наложи в литературата – чаках капачката да ми отговори.

– Кой е тук? – повтори А., без да поглежда към кадастро-на пред коленете си.

След кратко въртене капачката бавно и убедително изписа, т.е. спря за две-три секунди пред съответните букви:

– Леонардо да Винчи – прочетохме ние буква по буква, несъзнателно шептахме.

– Усетих, че е той – каза А., без да поглежда към листа с двата концентрични кръга.

– Как? – попитах аз.

– Ами много е спокоен, тих, благ – отговори А.

– Кой друг е идвал? – продължих да питам все така приглушено.

– Наполеон, например – отговори А.

– А него как го познаваш?

– Много е агресивен, груб, бърз и саркастичен – отговори А., все така загледана някъде встрани. – И Хитлер също. Той пък пише лоши неща, грозни.

– Коя е най-хубавата Ви картина? – попитах.

Без колебание капачката изписа:

– Дамата с хермелина.

– Не е ли Мона Лиза? – продължих да питам.

– Картината е хубава, но ѝ излезе име и хората не я разбират – отговори капачката (или Да Винчи?).

Това бе първата изненада – мисълта ми прозвуча нестандартна, интересна, мъдра. Определено А. не следеше буквите върху кадастро̀на. Ръката ѝ по-скоро следваше, а не направляваше движението на капачката по листа.

– Какво ще стане с мен и Е.? – зададох вълнуващия ме въпрос.

Капачката се движеше напред-назад, но не спираше пред никоя буква.

– Не ще да отговори – каза А.

– Защо? – попитах аз.

– Не знам защо, не иска – каза А. – Понякога прави така, за да не нарани някого.

– Какво ще стане с мен и с Е.? – повторих въпроса си аз.

Кутийката под пръстите на А.Г.К. се колебаеше – движеше се бавно наляво и надясно, спираше в средата на листа, после се забързваше и накрая изписа:

– Сега сте заедно.

– После? – продължих да питам.

След кратко колебание, с видимо забавяне и нежелание, капачката изписа:

– После няма да сте заедно.

– После? – повторих аз.

– После пак ще сте заедно – неопределено изписа капачката.

– И после? – потретих аз.

– После ще живеете под един покрив, но няма да сте заедно – съвсем неясно отговори тя (или той?).

„Нищо не се получи“ – си помислих – написаното бе лишено от логика и смисъл.

– Ще стана ли добър лекар? – попитах аз.

– Да – изписа капачката бързо и отривисто.

– А ще стана ли писател?

– Да – с умерен ентузиазъм отговори тя.

– А известен? – нахално попитах аз. Във въпроса ми прозвуча копнежът на всеки пишещ прощапулник един ден всички хора на света да го четат седем дни в седмицата без почивка, до края на вечността.

– Може да не си гениален, но си достъпен и ще си полезен на хората – в същия неясен и алегоричен стил отговори тя (или той?).

„Ама наистина нищо не се получи“ – си помислих и прекратихме сеанса.

Така се случи, че заминах за Бяла Слатина, Е. за Пазарджик, и се разделихме. После взех изпит за асистент към Медицинския факултет в Пазарджик, клон на Пловдивския медицински институт, и заживях в Студентското общежитие, където, като млад специалист живееше и Е. На принципа „старата любов ръжда не хваща“ отново бяхме заедно една година, разделихме се, тя се омъжи, аз се ожених и заживяхме „под един покрив, без да сме заедно“. Така се сбъдна предсказаното от капачката. Или от Леонардо да Винчи?

Двадесет години след това разказах тази случка на моя колега и приятел – психиатъра д-р Тошко Тодоров. Пиехме

водка в р-т „Тримонциум“ в Пловдив след изнесените от нас лекции и се наслаждавахме на приятната обстановка, на красивите колежки и изобщо на живота. Разказът ми не го учуди. Каза, че такива неща е виждал в Клиниката по психиатрия на девети километър, които звучат абсурдно.

– Какви? – любопитствах аз.

– Всякакви – отговори той. – Една болна, абсолютна шизофреничка, всеки път предсказваше кога ще дойде синът ѝ на свиждане. Единият път каза, че ще дойде до вечерта. Знаехме, че синът ѝ е в чужбина, и ѝ казахме, че това не може да стане. Тя каза, че ще дойде. И наистина той дойде – от летището идва направо в Клиниката да види майка си. И други неща предсказа тя. И много други такива случаи съм наблюдавал. Трябва да дойдеш да ти покажа неща, които няма къде другаде да видиш.

И се разприказвахме на астрални и спиритически теми. Казах, че няма начин това, което условно наричаме душа, да не съществува. Че дори и от материалистична гледна точка материята минава от материална в полева форма и обратно и дадох примера с превръщането на два фотона в електрон и позитрон и обратното. Казах още, че в случая не знам дали се касае за нещо, което е над, под или в материята, недостъпно за нашите сетива и техника, но достъпно за мисълта да предположи, че съществува, че материя, време и пространство са в сложни, непознати съотношения и връзки, че като дръпнем нишката, не знаем какво става с другите компоненти на системата, че това обяснява астрала на далекоизточните религии, прераждането, може би, спомените от минали животи и т.н., и т.н...

Тошко ме слушаше с интерес. Накрая каза непонятно за момента в стила на капачката (или на Леонардо?) от спиритическия сеанс:

– Ти разбираш неща, които не знаеш.

Твърдение, на пръв поглед алогично, но много вярно – установих по-късно.

... Често си спомням сеанса, написаното от капачката и думите на д-р Тодоров. По повод думите за Мона Лиза си мисля, че след като на някого или на нещо излезе име, хората губят усещането за реалност и не виждат истинската стойност на човека, на събитията и на нещата, че много по-важно от това да си гениален и известен, е да си полезен на хората, а за да си полезен, трябва да си достъпен, че достъпността може би е едно от най-точните определения за мен. Останалото – умения, прозрения, талант, ако ги има, са на втори план. Че второто характерно нещо е да разбирам неща, които не зная – да разчитам поведението на хора, които не познавам, а съм срещнал за минута, да поставям диагнози почти без преглед, само с две-три разменени думи, да разнищвам заплетени въпроси, с които се сблъсквам за първи път. Подсказа го жена ми – наблюдавала ме е в подобни ситуации и се удивявала на реакциите ми, без аз да ги съзнавам. Ако е така, не знам как се получава. Мисля си, че и лекарят, както и писателят, трябва да разбира същността на събитията и нещата, които не знае, някои го наричат интуиция, други вдъхновение, трети творческо прозрение. Че творецът, както и лекарят, трябва да е достъпен. Писателят с квадратна брадичка, стиснати устни и стоманен, непреклонен поглед, както се срещаше преди години, вече не е актуален. Сега повечето писатели са тихи, незабележими, крехки, смазани от бита, срива на морала и от бездушната среда без идеали. Малко са борците, да не кажа, че почти ги няма. Убеден съм, че човешкият труд, дори само да копаеш дупки, е безсмислен, ако не е полезен на други хора.

БАБА РАЙНА

След като разказах за баща ѝ и дядо ѝ в минала книга от същата поредица („Прапрадядо ми поп Константин и пра-дядо ми поп Драган“ от сборника „У нас и по света“, „Лице прес“, 2017), не мога да не разкажа и за тяхната дъщеря и внучка, баба ми Райна по майчина линия. Води ме родовото преклонение и гордост, а искрата запали писателят проф. Мюмюн Тахир, с когото говорихме за духовното израстване, образованието, хуманизма, за етническата и верската търпимост, и по този повод му разказах една случка, свързана с баба. Той ме попита дали съм я описал, отговорих, че не съм, попита: „Защо?“ и ето – сядам и започвам:

Както се вижда от въведението, баба Райна е родена в семейството на потомствен свещеник в с. Девня, Варненско. Расте в интелектуална и духовна обстановка – поп Драган е бил начетен човек. Преди смъртта си подарява две каруци с книги – светските на читалището, духовните на църквата в селото. Притежавам две от тях, надписани калиграфски: „Тази книга принадлежи на Отецъ Попъ Драганъ Куманский – 3-ий март 1899 година“. Той и баща му са се преселили в Девня от с. Куманите, Еленско. Били са племенници на Иларион Макариополски.

По традициите за женските чеда от онова време баба учи до четвърто отделение. Жени се за дядо ми Костадин и отива да живее в с. Козлуджа, днес град Суворово. Дядо ми е бил хлебар. Мобилизират го и изкарва на Добружданския фронт четири години – на стотина километра от Козлуджа, но за това време се връща три-четири пъти за по няколко дни, колкото да направи по едно дете, както говореха под сурдинка близките на баба. Докато дядо е на фронта, баба ми се гри-

жи за петте си деца – Борис, Паско, Боян, Драган и Драга. Била е шивачка, работила е на полето и най-вече – лекувала е с народни средства българи, турци, цигани, власи и гагаузи – живеещи в тази част на България. Така, като лечителка, баба Райна е известна все още в Суворово:

Преди няколко години на път за Варна се отбих в Суворово. Намерих по спомен улицата, но не можах да открия къщата. Попитах възрастна жена къде е била къщата на баба Райна, ако я помни.

– Райна Костакица, познавам я – отговори тя и ме попита защо се интересувам.

Отговорих, че съм неин внук.

– Мехмед, Мехмед – провикна се тя към къщата. – Ела да видиш внука на баба Костакица. – Тя те лекува като беше малък – и ми разказа, че синът ѝ бил много болен, но баба го излекувала с билки и отвари.

Запознахме се с Мехмед – шейсетинагодишен прошарен, отруден едър мъж. Поканиха ме да седна под астмата, почерпиха ме с грозде. Жената ми разказа, че баба ми е помогнала на много хора, много от тях е спасила, почитали я всички в селото.

– Много сираци живееха у вас. Баба ти и дядо ти ги гледаха като свои – каза старата жена.

Тя потвърди онова, което знаех от майка ми – когато някое дете останело сираче в Козлуджа, вземали го с дядо вкъщи. Баба учела момчетата да шият, приготвяла им чеиз, задомявали ги и ги изпращали по живо и по здраво от дома си. Момчетата работели с вуйчовците ми по полето или помагали на дядо в хлебарницата. И тях задомявали, и тях изпращали по живо и по здраво.

Единствената ѝ дъщеря Драга починала на шестнайсет години. Иронията на съдбата – баба помогнала на други хора,

но не могла да спаси детето си. Лекарите ѝ забранили повече да ражда – имала порок на сърцето. Баба не ги послушала, родила майка ми Копринка – своеобразна компенсация за смъртта на Драга, която баба понесла много тежко. Благодарение на това бабино своеволие сме се родили аз и брат ми. Как да не съм благодарен и как да не се преклоня пред риска, който е поела? И как да не се възторгна от житейския пример на човек, отдаден на другите, искрен, честен, без каквато и да е корист, без каквато и да е отсянка или намек за злоба, завист или омраза – чисто, по християнски всеотдайно. И майка ми бе такава...

Баба бе набожна. Неосъществена мечта ѝ бе да посети Рилския манастир. С първата ни кола – Москвич, най-стария модел, с майка ми, баща ми и брат ми я заведохме да се поклоним в Рилската обител. Баба бе щастлива. Бяха атеистични времена – на манастира се гледаше като на архитектурна и историческа атракция, но не и като на храм. Спомням си – баба се прекръсти, целуна иконата с лика на Богородица и се просълази.

Баба Райна четеше много. Спомням си я – висока, прошарена, едра жена, седнала на диванчето до прозореца в кухнята на апартамента на вуйчо Паско с черна забрадка и очила, разгърнала дебела книга, обърната към светлината от прозореца. Като влезех, баба поставяше лестче между страниците, затваряше книгата, оставяше я настрана и ставаше да ме посрещне. И да ми сготви пилешка каша с червен пипер – толкова вкусна каша съм ял приготвена само от нея и от другата ми баба Злата.

За пръв път от баба Райна чух за Виктор Юго, за шедьовъра „Клетниците“, за Жан Валжан, за Гаврош и Козет, на чиято възраст бях тогава. Тя ми каза – запомнил съм го дословно:

– Има един голям френски писател, моето момче, казва се Виктор Юго.

Той е написал една много хубава книга „Клетниците“, за бедни, честни и благородни хора... – и за да задоволи детското ми любопитство, ми разказа историята на благородния каторжник Жан Валжан и за малките Козет и Гаврош и завърши: – Като пораснеш непременно трябва да прочетеш тази книга. Тя ще те научи на много неща...

На осемдесет години прочете „Корона и кръв“ – два тома, над осемстотин страници, и с баща ми, майка ми и вуйчовците ми дискутираше събитията, на които бе свидетел. Помня, че каза: „Това е голяма книга, дано българите да я разберат“ – явно е имала предвид полемиките покрай книгата тогава...

Когато леля ми Драга починала, съседни-турци са имали насрочена сватба, за която се приготвяли дълго време. Тъй като турците поначало имат малко религиозни празници, сватбите при тях са продължителни, богати, пищни, заместват празниците – разказваше майка ми.

– На Костаки и Райна е умряло дете. Не може те да плачат, а ние да се веселим! – отсекли старите, като разбират, че леля ми е починала, и отложили сватбата.

(Показателен пример за морал и етичност, за хуманизъм и оценка на баба ми и дядо ми от съседите им турци, т.е. друговеци, и най-вече за моя идеал за България и съседните страни – верската и етническа нетърпимост, а уважение, приятелство и всеотдайност! Звучи дидактично, дано да не прозвучи наивно... Мисля си: няма значение дали е наивно и дидактично – когато говорим за тези неща, не трябва да шепнем, а да крещим, за да заглушим неистовия рев на религиозната и етническа омраза, която ражда бесове!

Случката с отложената сватба е пример за верското разбирателство и толерантност, които обсъждахме с Мюмюн Тахир. И вторият пример:

Един ден при дядо ми в хлебарницата се отбил млад мъж, турчин, вдовец с няколко деца. Водел най-малкото от тях Мехмед. Помолил дядо ми да го вземе, та малкия да му помага, като мете хлебарницата, чисти нощвите срещу коричка хляб и вечер да спи на топло до пещта – не можел да изхрани всичките си деца. Вечерта дядо Костадин хванал за ръката малкия Мехмед и го завел къщи.

– Как да го оставя да спи само в хлебарницата, Райно? – казал той на баба. Тя отговорила:

– Където пет, там и шест – и Мехмед заживял с вуйчовците и майка ми в дома на баба и дядо.

Поотраснал, завършил селскостопански техникум, започнал работа като механизатор – тракторист, оженил се, построил си къща в съседно село. През цялото време вуйчовците и баба ми му помагали със съвет, с пари, с каквото трябва, с каквото могат.

Бях десетинагодишен. С вуйчо ми Паско се разхождахме из Варна. Вуйчо се спря, прегърна и разцелува със среден на ръст, изпечен, жилест, четиресетинагодишен мургав мъж. Вуйчо каза чий син съм.

– Казвам се Мехмед – стисна той детската ми длан с едрата си грапава ръка. – Имам четирима братя и една сестра – и изброи имената на вуйчовците и на майка ми.

Пак се прегърнаха и се разделиха.

Разказахме на баба кого сме срещнали. Тя се зарадва и упрекна вуйчо, че не е поканил Мехмед да обядва с нас.

Така си я спомням баба ми Райна – с едри, отрудени ръце, с кафяви, благи и състрадателни очи, с книгата в скута, заглеждана през прозореца на кухнята в цъфналите навън дървета...

ПОРУГАНА СВОБОДА

Започвам по възможно най-неподходящия начин за начало не само на разказ, но и на белетристика, от който и да е жанр – с обяснение, а не с описание, или „с двата крака в действието“, но темата го налага:

Малко са нещата, с които се гордея, че съм българин. Две от тях, които напълно компенсират липсата на други достойнства, са етническата и верската търпимост в България и спасяването на българските евреи през Втората световна война – дела, с които не могат да се похвалят световноизвестни нации, особено популярни в съвременния свят на размирици, верска нетърпимост и междуетнически убийства и войни. Винаги съм твърдял, че всеки има право на вероизповедание, че трябва да живеем като братя на малката земя, наречена Балкани, за да спрем кървавата вакханалия брат да убива брата и да се радва на пировата си победа, да дадем пример за търпимост и съседство на нашите деца, за да опазим от черната съдба техните деца – нашите неродени внуци. Затова винаги съм бил изключително внимателен към хората с друга вяра, с които медицината ме среща – мюсюлмани, евреи, католици. Дори към турци и помаци съм бил много по-активен в желанието си да им съдействам, отколкото към българите – те са бедни, плахи, напласени, неуверени, неориентирани в големия град и ако аз не им помогна, няма кой друг да го направи. Затова звъня на колеги и уреждам прегледи без направления и хонорари, изследвания без бележки, консултации без уговорки. Често се шегувам, че „дискриминирам българите заради турците, помаците и циганите, българите могат сами да си помогнат“. Разбира се, правя същото и за бедни, плахи, напласени, неуверени и неориентирани българи – мисията в живота ми е да помагам колкото и с каквото мога. Така че

текстът в никакъв случай не искам да бъде възприет като опит за обида и очерняне на чужда вяра! Само като провокация за размисъл какво се крие зад налагани от вярата поведение и атрибути, характерни в една или друга степен за всички вери.

Подтикът да започна разказа по този неприемлив за добрата белетристика начин е преклонението ми пред свободата – след времето и здравето тя е най-ценният актив, с който съдбата ни дарява, за да живеем пълноценно и достойно. Свободата всеки да подреди живота си както иска, да избере как да живее, без да наранява другите, и никой да не му пречи в това му най-свято право.

С това свършвам този дълъг увод-обяснение и продължавам с разказа:

Тримата дойдоха на преглед в кабинета ми в Пазарджик – бащата едър, силен, властен, тя бе наследила сините очи и високия му ръст, мъжът ѝ – двадесет и няколко годишен, блед, слаб, безличен. Тя бе скрила косите си зад шарена забрадка, бе облечена в типичните за Родопите протрит, син анцуг и маратонки, най-често носени от българомохамеданките от далечните села. И тя бе на двадесет и няколко години като мъжа си. Боледуваше от ревматоиден артрит. Казах, че артритът е активен и трябва да я приемем за лечение в Клиниката. Тримата замълчаха – явно ги изненадах, не очаквах подобно предложение. Тя сведе поглед, мъжът ѝ погледна бащата – явно той решаваше делата в тяхното семейство.

– Щом трябва... – каза бащата след дълга пауза и се прокашля.

– Трябва – казах аз и записах имената и паспортните ѝ данни за приемане в Клиниката.

Останах с усещането, че предложението ми ги смути, но не се учудих: преди няколко години с жена ми и сина ми се разхождахме из центъра на тяхното село. Повечето жени бяха

забрадени. Подмина ни дълго шествие – погребваха умрял българин – мюсюлманин, тихо, мълчаливо, без викове и оплаквачки, както е при нашите български православни погребения. Срегнах бивша болна – жена на трийсет и няколко години. Вървеше с няколко жени на нейната възраст – връщаха се от работа. Поздравих я и се спрях. Попитах как е. Тя смотоледи, че е добре и отмина поруменяла, с наведена глава.

– Защо така реагира? – недоумяваше жена ми.

– Помисли си – спира я непознат мъж, независимо че е с жена си и сина си, а тя е с няколко приятелки, мъжът я заговаря, а наоколо всички гледат – старци, мъже, жени, младежи. Какво ще си помислят за нея, за мъжа, за отношението между тях – все недопустими за техния мироглед неща? Такива неща, като да се спреш и да поприказваш с приятел и познат, тук не стават – мъжете минават по улицата с вдигнати глави, жените по другия тротоар, забулени, плахи, тихи, загледани в земята. Вечер мъжете в кръчмата, жените вкъщи. А да отидеш на кафе с чужд мъж – абсурд, просто такова нещо не може да се случи тук – и замълчах с усещането за поругана свобода.

Тримата – тя, баща ѝ и мъжът ѝ, пристигнаха в Клиниката в уречения ден. Тя бе с пъстра, лъскава шамия и с нови, черни панталони. Освен дланите и лицето ѝ никоя друга част от снагата ѝ не се виждаше. „Все пак така е по-добре...“ – си помислих, като си спомних срещата преди години на летището в Истанбул: връщах се от остров Бали, пак бях с жена ми и сина ми. Докато чакахме самолета за София на летище „Кемал Ататюрк“, видях седнала на пейките жена в черни дрехи, черна забрадка, черни обувки и черни ръкавици. Очите ѝ закриваше ситна черна мрежа. От нея нищо не се виждаше – дори един нокът или мигла, камо ли разголен глезен. В същото време докато тя седеше кръстосала грациозно крак върху крак, мъжът ѝ – едър, с широк торс и крайници, в бяла роба

до земята, се разхождаше из залата, блъскаше се в мъжете и оглеждаше безцеремонно чуждите жени.

Настанихме болната в стая с други три жени и взехме нужните изследвания. Баща ѝ и мъжът ѝ я изпратиха до стаята, огледаха обстановката и си тръгнаха.

На следващия ден влязох в стаята за визитация и видях високо, непознато, русо момиче със сини очи. Като другите болни бе с пижама, която разкриваше слаби ръце и стройни глезени. Усмихна ми се и ме поздрави. Не знам защо, но си помислих, че е студентка, че е постъпила в Клиниката следобедна и затова не я познавам – излъчването ѝ бе на интелигентен млад човек с амбиции и шанс за просперитет. Като се зачетох в температурния лист, осъзнах, че русото момиче е болната от голямото родопско село. Не можех да повярвам, изглеждаше разкрепостена, ведра, волна въпреки болките от артритата. Гледаше открито в очите, а не в земята. За четирите дни в болницата не видях нито веднъж да сложи лъскавата шамия. Видях я няколко пъти да пие кафе в сладкарницата до болницата с другите жени от стаята. Вятърът полюшваше русите ѝ, къдрави коси.

На четвъртия ден баща ѝ и мъжът ѝ дойдоха, за да я отведат. Тя ги посрещна в стаята в черните си панталони и шарена забрадка, която скриваше разкошните коси. Изглеждаше по-възрастна с десет и повече години. Каза ми „довиждане“, без да ми подаде ръка и си тръгна, загледана в земята. И пак ме облъхна усещането за поругана свобода.

... От тогава не са ме търсили, въпреки че трябваше да се проследява през два-три месеца, за да спрем напредването на артритата. В противен случай инвалидизирането ѝ е неизбежно.

ПО ПЪТЯ

Приръммя и заваля. И се здрачи бързо – като за късна есен. Докато изляза от града, дъждът вече беше косо в предното стъкло и плющеше по колата. При затвора шейсетинагодишен мъж с чадър и дебела шуба ми махна да го взема на автостоп. Спрях. Пътуваше за Панагюрище. Оставих го на детелината и продължих по магистралата в сумрака. На стотина метра след бензиностанцията на „Шел“ друг, среден на ръст, набит, също с чадър и дебела шуба, махаше на тировеите – явно пътуваше за София. Фигурата му тъмнееше до мантизелата, осветявана на моменти от замрежените от влага фарове на фучащите по магистралата коли и камиони, плискащи откоси вода в страни. Спрях и него да кача. Сгъна чадъра и без да се оглежда, се качи в колата, остави чантата си в краката и свали мократа си шапка. Оказа се, че е жена. Едра, груба, с русолява, късо подстригана коса, някъде около тридесетгодишна. Миришеше на цигари и на влага.

– За къде си? – обърна се тя към мен.

– А ти за къде си? – отговорих на въпроса с въпрос.

– За Кюстендил – тръсна тя глава и ме опръска с мокрите си коси.

– За София съм – отрих пръските от лицето си.

– Ще ме оставиш на околоръстното – каза тя. Гласът ѝ беше нисък и прегракнал.

– Става късно, няма кой да те качи – посъветвах я аз компетентно от опита си на стопаджия от студентските години. И не само – и от първите пет-шест години на лекарската ми практика в Бяла Слатина, Пазарджик и Пловдив, когато пътувах до София на автостоп и до къде ли не.

– Все ще ме качи някой тираджия – каза тя.

Замълчах. Помислих си, че оптимизмът ѝ не е случаен, че

е продиктуван от дълголетен опит на махане по тирове и камиони, но не да се придвижи от точка „А“ до точка „В“, а за кратка среща някъде край пътя в точка „С“.

– Мога ли да пия вода? – попита тя и посегна към шишето на вратата до нея.

– Може – казах аз.

Тя надигна бутилката и я пресуши, т.е. остави я без вода, по-точно – мен. Телефонът ѝ иззвъня.

– Нали съм ти казала да не ми звъниш? Какво правя – пътувам. От Пловдив. То си е моя работа бе, идиот! – приключи разговора тя.

Тая ще яде лобут – помислих си, влизайки в стила на нейната лексика. Тя не изглежда уплашена.

– Хубава ти е колата – обърна се тя към мен.

– Бива си я.

– Каква марка?

– Тойота – отговорих.

– Возила съм се в тойота – поклати глава тя и пак ме опръска, този път с по-малко пръси.

Телефонът ѝ пак иззвъня.

– Ти ли си бе, говедо? Защо не се обаждаш? Няма да ти кажа. Слушай сега! Едни хора ми предложиха една работа в Кипър. Ако не стане, ще замина за Италия. Добри пари. Сигурно, бе! Сега изчезвай, щом не се обаждаш! – и затвори телефона. След малко продължи прекъснатия разговор: – Един приятел – кимна тя към телефона. – Шейсетгодишен. Полицай. Много ме харесва. Ама е женен. Гледам другия да не разбере. Май ще седна между двата стола, ама... – и замълча.

Вроденото ми любопитство се възбуди, но не можех да се обърна да я разгледам – отсрещните коли ме заслепяваха, дъждът плющеше по предното стъкло, джиповете ме отминаваха, съскайки и обливайки колата ми с вода.

– Откъде си? – попитах, за да продължа разговора и да разбера дали от срещата ни ще се получи разказ.

– От Кюстендил, но живея в Благоевград – отговори тя.

– Имате някакъв нов хотел в Кюстендил – предстоеше да изнеса лекция в града на ябълките и черешите.

– Била съм там една вечер. С един човек. Бяхме на ресторант. Хубав хотел. Значи си баровец, щом ще ходиш там.

– Чак пък баровец... Просто имам работа в Кюстендил.

Тя замълча и след малко продължи:

– Живея под наем в Благоевград. Трябват ми спешно осемдесет лева. За наема, иначе ще ме изгонят от квартирата.

– На мен пък ми трябват осемдесет хиляди – казах, за да спре да ме работи да ѝ дам или да си заработи осемдесетте лева.

– Много бе, за какво са ти? – гласът ѝ още повече издрезгавя и се закашля.

– Строя къща – излъгах аз.

– Е как ще ги намериш? – успокои кашлицата си тя.

– Ще ги спечеля – уверих я аз, с други думи „сега пари нямам, но надявам се да имам, така че не си прави илюзиите, че ще ти помогна да си платиш наема“.

– Че какво работиш? – обърна се тя към мен, видях я с периферното си зрение.

– Доктор съм – този път не я излъгах.

– Аха – поклати тя глава. – Доктор значи. Гинеколог ли си.

– Не, ревматолог съм – пак не излъгах аз.

– Това пък какво е? – отново се закашля тя.

– Доктор по ставите – обясних възможно най-простичко и си помислих: Я се получи, я не се получи разказ, но тази може да ме зарази с тази нейна кашлица...

– Веднъж ходих на гинеколог в Александровска болница. Докторът каза, че съм много чиста. Предписа ми антибиотици. Сто и няколко лева. Ама се оправих – осведоми ме тя за здравното си състояние.

– Нали си била чиста. За какво ти е предписал антибиотици? – попитах, воден от професионален интерес, но не медицински, а литературен.

– Така, бе. За всеки случай, каза доктора – и пак се закашля.

Наистина ще ми натресе някоя инфекция – си помислих, но не вървеше да я оставя наред пътя.

– Ти какво работиш? – накрая преодолях неудобството да я попитам.

– Че не се ли сети, като ме качи? – обърна се тя към мен.

– Абе... – смотолех и продължих: – От кога го работиш този занаят?

– От петнайсетгодишна – без притеснение отговори тя.

– Много малка си била – удивих се аз.

– Един мой чичо ме изнасили на тринайсет години като бях. На петнайсет почнах – зарови в чантата си. Извади някакви таблетки и ги засмука.

– Настинала съм. Един ми даде тази бонбони да ги смуча.

– Не се ли страхуваш от инфекции? – този път професионално медицински попитах аз.

– Има си презервативи – лаконично отговори тя.

– И все пак? – недоумявах.

– Нали ти казах, че докторът каза, че съм много чиста.

– Да, ама ти изписа антибиотици за сто и няколко лева – заинатих се аз.

– Така бе, профилактично, за всеки случай – отговори тя, уверена в нормалния си генитален статус.

– Не се ли страхуваш, че ще попаднеш на някой извратеняк? – този път в разговора се намеси и литераторът.

– Всякакви съм срещала. И съм се оправяла – отговори тя.

– Сигурно и бой си яла? – продължих невъзпитано да питам.

– Е, че как? Понякога. Ама рядко – поклати тя глава и лапна нов бонбон.

– Имаш ли сутенъор? – продължих да питам.

– Да не съм луда, да ми взема парите! Сама работя. И на никого гювеч не пускам! Ако иска нещо, да си плати! – каза тя.

– И приятелят ли, полицаят? – питах, преодолял всякакво неудобство.

– И той! Плаща ми квартирата, да идва там. Пази се от жена си – сподели тя.

– А осемдесетте лева? – злопамятно запитах аз.

– Този месец не е идвал. Като дойде, ще си плати двойно! – поклати тя изрусената си глава.

В дъжд, пръски, отблясъци от фарове и ръмжене на задъхани двигатели наближихме София.

– Не ти препоръчвам да чакаш на околоръстното – казах аз. – Стана късно, вали, няма кой да спре – уверих я аз.

– И аз така си мисля. Най-добре да взема рейс до Кюстендил – отговори тя.

– И за автобус е късно, но по-добре в града, отколкото на околоръстното – казах аз. – Ще те оставя на петицата. Знаеш ли как да стигнеш до автогарата на Овча купел?

– Знам – отговори тя.

Подминахме околоръстното и навлязохме в София все така в дъжд и отблясъци от насрещните коли.

– Какви са... – щях да кажа „цените“, но осъзнах, че въпросът ще прозвучи префинено и вместо това попитах: – Какви пари вземаш?

– Петнайсет лева свирка, трийсет лева секс, шейсет лева за цяла вечер – обяви цените като касиерка в супермаркет и замълча. – Ще карам още три-четири години и ще спирам – допълни и отново замълча.

– Защо?

– Е, трябва, не може така цял живот – отговори тя. Повече и не питах.

Спрях до „Пирогов“. Обърнах се и я погледнах. Лицето ѝ бе едро, зачервено, очите ѝ кафяви, малки за едрото лице.

– Ти, ако искаш нещо... За теб без пари – погледна ме тя отблизо и се усмихна. Зъбите ѝ бяха едри, жълти.

– Задето те качих? – попитах.

– Бонус, бе. Кажи! – приведе се тя към мен.

– Къде? – огледах се. Дъждът плющеше по тротоара, фаровете на колите проблясваха в мрака и се разливаха по стъклата като локви от вода сред отблясъци от светлина.

– Тук, бе – приведе се още повече към мен тя.

– Нали не пускаш гювеч на никого? – попитах аз.

– За теб може, щом си доктор – отговори тя. – И задето ме качи.

– Друг път – казах и се отдръпнах.

– Аз да си го кажа – отдръпна се и тя.

– Благодаря все пак – потупах я по ръката и отключих вратата да слезе.

Тя излезе, разтвори чадъра и се изгуби в мрака.

АНЕЛИЯ ОТ БЪКСТОН

След като написах разказ за него, не мога да не разкажа и за нея. Той – Владислав, тя – Анелия, жена му. И двамата от „Бъкстон“.

Владислав никога не я е виждал – незрящ е от млада възраст. Сподели, че често сънувал лица и картини, които е виждал в младостта си. В последните години образите започнали да избледняват, накрая изчезнали. Усещал кого сънува, но не различавал фигурата, лицето му. Пред очите му се стелел мрак. По-точно пред паметта му. Потресе ме – не можех да си представя да сънуваш без образи, а само да чувстваш кого и какво сънуваш. Разказа ми го без съжаление, без оплакване. Владислав никога не се предава. Завършва българска филология и специална педагогика, за да преподава на незрящи, работи като журналист, педагог в училище за незрящи, пише разкази, издава книги, публикува творбите си в писателския вестник, ходи и прави премиери, участва в спортни състезания и театрални постановки, води програми в личното си интернет радио „Brillefm“...

Във всичките му начинания до него е и жена му Анелия – среден ръст, с гълъбовосини очи, кафява светлееща коса и усмивка на човек, който е готов да подаде ръка, за да подкрепи човека срещу себе си. Влади ми разказа – запознали са се през 1985 г., оженили се през 1993 г., той бил на 26 години. Имат две дъщери – голямата Омана на 23 години, учи в Художествената академия илюстрация, илюстрира и неговите книги, а малката Владицела е на 19 години и учи актьорско майсторство в НАТФИЗ. И двете са наследили художествените гени от майка си и баща си – Владислав пише стихове и проза, Анелия рисува.

Гостувах им в радиото един път сам – говорихме си за ме-

дицина и литература. Прочетох кратък разказ за дете, което искаше да подари на майка си за Коледа единия си бъбрек, за да я спаси. И двамата се просълзиха, на мен гласът ми потрепери. Втория път бях с жена ми и нашата лекоатлетка Йорданка Благоева – разказвахме за филма „Отвъд скока“, който заснехме с жена ми за Данчето и феноменалните ѝ успехи на пистата и скочището. И двата пъти Анелия и Владислав водеха рубриката. Анелия деликатно оставяше на Влади водещата роля, вместиаше се в паузите.

Често ги срещам в магазини, на улицата, на премиери – хванати под ръка, той с дълги, прошарени коси до раменете, тя, наклонила глава към него, му казва какво се случва, кого вижда, предупреждава го за препятствия по пътя. Прави го тихо, деликатно, на моменти, да не привлече погледа на околните, да съхрани мъжкото му самочувствие. Свикнах толкова често да ги виждам заедно, че започнах да ги възприемам като едно цяло от две допълващи се индивидуалности.

Последната ни среща бе на премиерата на книга на поета Георги Константинов в Столичната библиотека. Двамата дойдоха след началото, както обикновено – хванати под ръка.

– И Злати е тук – тихо каза тя и спря до мен.

Владислав ме погледна със сините си неவிждащи очи и протегна ръка, за да намери моята в мрака. Седнаха от двете ми страни. И двамата познаваха творбите от книгата. Компетентно, с една-две думи коментираха метафорите, ритъма, поетиката. На една от песните в съпровод на китара по стихове на поета Владислав се просълзи и избърса незабелязано с пръст очите си. Анелия го погледна и наведе очи. Помислих си, че ѝ е навик да го следи – къде е, какво прави, как се чувства... Колкото и тривиално да звучи, „Живот, отдаден на другия...“ – си помислих. И наградата е налице – две талантиливи и красиви дъщери. Жалкото е, че той не може да ги види. Сигурно ги сънува, по неговия си начин – без лица, с усещане

за присъствие, с топлина и нежност, може би с мъничко тъга. Както сънува и Анелия – винаги до него, готова да подаде ръка и да поеме тежестта на бита, на деня, на живота...

След като приключи рецитала и поздравихме автора, се уговорихме да гостувам на радиото им за трети път. Разбрахме се този път ще говорим само за литература и за нищо друго. Медицинската тема ще оставим за по-следващия път. Взехме автограф, стиснахме ръката на поета и излязохме на площадката пред Столичната библиотека.

Беше се смрачило. Духаше влажен зимен вятър. Пронизваше през дрехите. Локвите се покриваха с тънка коричка лед. Коледните дървета около библиотеката искряха в разноцветни светлини. С кашони и колички букинистите прибираха антикварните си книги.

Владислав слезе по стълбите, като държеше Анелия под ръка, и тръгна с неуверени ситни крачки. Приведена срещу вятъра, тя вървеше в такт с неговите стъпки.

МОИТЕ ДЕЦА

Над петнадесет са те – моите деца. Имената им не помня. Гледам снимките и ги броя – четири момичета и девет момчета. Другите ми се губят – може би са четири-пет, по-вероятно да са повече. Сред момчетата имам две двойки близнаци. Чакам раждането на следващите ми близнаци – след месец, пак момчета.

Разглеждам снимките и им се радвам – здрави, хубави деца, заченати с любов, гледани с радост. Растат, обградени с внимание и обич – щастливи деца...

Майките им идват – плахи, напрегнати, тревожни. За себе си, за бъдещите си деца. Ще могат ли изобщо да ги имат, ще могат ли да ги изнесят, как ще ги родят, как ще са децата – от болестта им, от приеманите лекарства. Ще могат ли после да ги изгледат и изучат... И много други неизказани въпроси – интимни, съкровени, непонятни за околните и здравите, въпроси, които могат да се родят в душата само на една измъчена жена, желаеща да задържи семейството си, да стане майка, да бъде полезна, да живее като всички други, защото това ѝ се полага, като на всеки, и ако тези неща ги няма – животът е безсмислен...

Същите въпроси и мен ме вълнуваха преди години при контакта с тях. Сега съм по-спокоен – вдъхват ми сили спомените за майките на моите деца. Ще разкажа за няколко от децата:

Галя. Майка ѝ Ирина е моя пациентка от деветнайсетгодишната си възраст. Състезателка по плуване, студентка в Националната спортна академия, майстор на спорта и... ревматоидният артрит слага край на всичко. Майка ѝ, също състезателка по плуване, я доведе на преглед при мен преди

двадесет години. Отчаяна, измъчена, изгубила надежда за изцеление, Ирина не искаше да се лекува. За това помогна и не тактичната забележка на моя колежка, че Ирина е капризна, своенравна и поради това неподлежаща на лечение. Спечелих доверието ѝ, тя се подобри и станах неин лекар до живот. Търсеше ме при всяка промяна в състоянието, при вземането на важни решения. Омъжи се и ми постави логичния въпрос – ще може ли да има деца и как да лекува артритата по време на бременността. Спряхме най-рисковите лекарства, остана на ниски дози кортизон, минаха шест месеца и дадохме „старт на процедурата“. Първата бременност завърши със спонтанен аборт, втората – успешно. Всеки месец идваше на преглед. Казвах ѝ да внимава да не падне, да не излиза от къщи без майка си или мъжа си, да я подкрепят да не се спъне – от болестта и кортизона костите ѝ бяха тънки като нишки, бебето черпи от калция и на майка си за своите невръстни костни нужди, нарасналото тегло на майката затруднява движенията и отслабва рефлексите и рискът от счупване нараства. Бременността мина без усложнения и сега Галя расте под нежните грижи на майка си, баща си и баба си (изразът не е клише!), рисува, ще кандидатства в Художествената гимназия и ми подарява графики, рисунки с водни и маслени бои. Те са част от колекцията ми със снимките на моите деца.

Мелиса. Майка ѝ Нервин боледува от системен лупус. Дойде на преглед, подкрепяна от мъжа си. Беше бременна шести месец, със силно влошаване на болестта – с температура над 39°C, белодробен оток, бъбречна недостатъчност, мускулни и ставни болки, почти неподвижна. Акушер-гинеколозите искаха мнението ми дали да не прекъснат бременността по медицински показания, което означаваше умъртвяване на плода, разчленяването и отстраняването му на части или цял след Цезарово сечение. А плодът бе витален, нужен бе месец да престои в утробата, за да се роди нормално бебе. В подобни

рискови и опасни случаи се пази животът на майката и се жертва плодът – неизменно медицинско правило. Във всички случаи се съобразяваме с желанието на болната, но медицинската ни препоръка е да се отстрани плодът. Бе ми много трудно да реша. Още повече че Нервин е туркиня. Колега с дисертация за тази болест бе забелязал факта, че при турчините лупусът протича по-тежко в сравнение с българките. Обяснението е, че се касае за специфична генетична етническа особеност. Затова винаги сме много по-осторожни и бдителни при болни туркини – при тях и рисковете са по-големи. И още един проблем възникна, чисто административен – Нервин бе изписана преди десетина дни от Клиниката и нямаш право да я приема със същата диагноза в рамките на месец. Притеснен за болната, притеснен и за себе си от трудното решение да отсъдя дали да запазим плода при огромния риск за майката, изгубих контрол и буквално псувах като хамалин системата и всички, които я измислиха, и виках из коридорите: „Кой ще поеме отговорността за два живота – администраторите или здравната система?“. Отговорността поех аз – писах, че болната има бъбречна недостатъчност и лупус, а не обратното, за да излъжем системата, но при тази диагноза пак бях уязвим – при евентуален съдебен процес, ако болната почине, ще ми се търси отговорност защо съм я приел в ревматологична, а не в нефрологична клиника. В тези случаи съдебната система не приема доводите, че администраторите са виновни за здравните недомислици. Но както народът казва: „Който се страхува от мечка, да не ходи в гората!“ и влязох в гората – настанях Нервин в Клиниката без много да му мисля за последиците. Имах ден, най-много два да отсъдя – да изчакаме месец или аборт по медицинско показание. Гледам ги с мъжа ѝ – млади, сдържани, възпитани, образовани, интелигентни, в началото на живота. Как да им отнемеш радостта да родят и да се грижат за детето? И какво ще стане с Нервин, ако не роди, с нейната тежка и неизлечима болест?

Разбит човек, разбит живот. И не само нейният – на мъжа ѝ, на майка ѝ и на баща ѝ, на родителите на мъжа ѝ... Крах, пълен крах за три семейства! Срегнах се и с родителите на Нервин, и с тези на мъжа ѝ – и те сдържани, възпитани, без грам капризи и натиск върху лекаря, само безпокойство и тревога в очите. За лекаря това прави избора му още по-труден – към логичното мислене се прибавя и емоционалното въздействие. Питах я иска ли детето, тя каза:

– Искам го...

– Виж какво, моето момиче – седнах до нея на леглото, – забравяме какво пише в книгите за тази болест и започваме да се борим ден за ден, пък каквото стане!

Вдигнах кортизона на 80 и 100 мг венозно, при бременност се дават максимално 20 мг. Сърдечната честота на плода скочи над 130 в минута. Включихме антибиотици, диуретици, лекарства, разреждащи кръвта и др. Нервин спеше седнала, не можеше да легне – задушаваше я белодробният оток. Сутрин я намирах бледна, изпотена, с посинели устни и чуваша се от разстояние хрипове. Когато сестрата ми докладваше, че температурата е 38°C, казвах:

– Днес сме супер! – и продължавахме да се борим ден след ден, ден след ден. Като новобранец броях дните до края на седмия месец, когато плодът ще е завършил развитието си.

Бе началото на август. Предадох болната на проф. Рашков, излязох в отпуск и заминах за морето. От плажа давах консултации как да продължи лечението съвместно с колегата ми Рашков. Нервин влезе в седмия месец, минаха още няколко седмици и роди с Цезарово сечение прекрасната Мелиса. Сега Мелиса е на дванайсет години.

Един ден минавах покрай Центъра по хигиена и чух, че някой ме вика. Обърнах се. Бяха Мелиса, баща ѝ и Нервин – разхождаха се в топлия пролетен следобед. И пак изпитах топлията, пречистваща тръпка на катарзиса, както когато го-

ворих с Елица по телефона и си мислех същото, като тогава: „Друго да не съм направил в живота, само това – да се роди едно здраво дете и да направи родителите си щастливи, си е струвало ученето, лишенията, труда, безсънните нощи над учебници и болни, страховете за майка ѝ, за нея, за всичко, което професията е взела от мен и моето семейство. Но и много ми е дала, едно от които е да имам над петнайсет деца...“

Последната снимка на Мелиса е календарче за 2017 г. Чакам следващите ѝ снимки.

Стигам до близнаците – Себастиан и Томас и майка им Диляна, и другите двама, но имената им не помня – снимките им са от календарчетата от 2011 и 2013 г. На първата снимка са още бебета, облечени като Дядо Коледа, на втората със спортни фланелки и Донал Дък между тях – бузести, „бабанки“ като баща си. И четиримата здрави, буйни, едри, палави за осем. Майките им едвам ги удържат с оболените си ръце, но щастливи, че ги имат.

Накрая – Николай, роден от здрава майка. Разказвам за него, защото по-лесно е да поставиш, отколкото да отхвърлиш диагноза. В този случай лекарят поема голяма отговорност, тъй като подобно решение носи непредсказуем риск за лекаря и отсрещната страна. Няма да разказвам за Николай, ще цитирам писмото на майка му с негови снимки от първия му рожден ден:

„Здравейте, проф. Коларов,

Изпращам Ви снимки, които обещах в края на 2015 г., когато на срещата във Вашия кабинет, Вие вдъхнахте у мен куража и вярата, че съм здрава и мога да имам деца, вярата за което ми беше отнета от редица лекари, които вероятно са си имали своите основания. Началото на 2015 г. разбрах, че вече съм бременна, имах прекрасна, безпроблемна и безмедикаментозна бременност и раждане.

Благодаря за това, че вдъхнахте у мен тази Вяра и кураж,

без които съм убедена, не биха се случили нещата по този приказан начин.

Снимките, които изпращам, са от първия рожден ден на Николай.

Продължавайте да вдъхвате вяра толкова истински и умело!!!

P.S. Бях с диагноза СЛЕ, в която никога не повярвах, а Вие нарекохте „изсмукана от пръстите“.

София Добрева

гр. Силистра“

И две снимки на Николай с майка му и баща му на първия му рожден ден, т.е. втория – на 1 годинка...

... Като вижда как разглеждам снимките, жена ми казва: „Калин и те са твоите деца.“ И е права – всички те са моите деца.

НОЩИ В БЯЛ САТЕН

Melbourne, началото на есента. Слънцето клони към залез. В града няма сенки, има здрач. Лек сивеещ здрач.

На тротоара на Swanston Str. между Burke Str. и LT Burke Str., между таблото с курса на валутите до входа на HSBC Bank и двата цветни банкомата встрани, среден на ръст, слаб, небръснат, шестдесетинагодишен музикант с традиционната за Australia тъмнокафява кожена каубойска шапка нагласява на тротоара уредбата на електронната си китара. Носи карирани черно-бели панталони, елече без ръкави и светла риза. Очите му са сиви с тъмен грим отдолу и отгоре, с татуиран кръст между веждите. Косите му са дълги, сиви като очите. Нарекъл се е Desire (Желание).

Здрачът леко се съгъстява и започва да мъгнее. Desire обявява:

– Moody blues – и запява „Nights in white satin“ („Нощи в бял сатен“). Не завършва песента и отново обявява: – „Това е любовна история – историята на бял мъж и черна жена, която завършва тъжно..“ – и засвирва блус. Върви напред-назад по тротоара, пее, свири и танцува, все едно че се намира пред многохилядна публика под прожекторите на огромен стадион. И отново запява „Нощи в бял сатен“:

*Нощи в бял сатен
никога не стигащи своя край.
Писма, които съм написал,
без значение дали са изпратени...*

*Красива моя, ще ми липсваш винаги,
ти и твоите очи.
Това е истината.*

*Нищо друго не мога да кажа,
защото те обичам!*

*Взирам се в хората
някои от тях се държат за ръце.
Те не могат да разберат това,
което изживявам.*

Да, аз те обичам!...

Гласът му е дрезгав, мелодичен. В кальфа на китарата пред него искрят монети.

... Със сгъстяването на здрача изпълзват просящите и клошарите. Дрипава просякиня маже лицето си с черна боя. Обикаля пешеходците и протяга черна суха длан към тях.

Боса клошарка с черни стъпала, все едно че е газила в дзифт, сяда на тротоара до Desire, обува раздърпан черен чорап, нахлузва раздрана мръсна маратонка и побягва с един обут и един бос крак да се качи в трамвая.

Отминавам. Гласът на Desire звучи тихо:

Обичам те!

Надолу по Swanston Str., подложила картони на тротоара, обърната към стената, спи клошарка. Изпод дебелията завивка се подават сиво-черните ѝ сплъстени коси. Някой е оставил на кашона до главата ѝ сандвич и кенче кола. Още по-надолу тъмнеят разхвърляни завивки, клошарска торба и чанта без надзор, т.е. без клошар.

На ъгъла на Swanston Str. към Китайския квартал слаба, нисичка китайка в къса жълта басмена рокля надува тромпет

с клавиши като пиано. Свири джаз. По-надолу друга свири поп. И пред двете са неизменните кутии с монети.

Вървя надолу. Гласът на Desire звучи все по-тихо:

Да, аз те обичам!...

С тънки и дълги палки двадесетинагодишен тимпанист удря празен пластмасов бидон, метални канчета и бутилки, пълни наполовина с вода в ритъма на задъхан рок, който се носи от портативната уредба до десния му крак. Звукът на барабаните му заглушава гласа на Desire. В кутията пред него искрят няколко монети като в калъфа от китара на Desire.

Момче и момиче наркомани са седнали на тротоара встрани до чаша с наполовина изпит портокалов сок и дремят, опрели гръб в стената.

Двама хомосексуалисти на средна възраст се прегръщат. Единият носи розов букет, другият пуска ръка през кръшния му стан към едрия му задник. Усмивват се мило един на друг. Забързани и щастливи, отминават и се сливат с потока хора.

По протежение на улицата се редят китайски, вьетнамски, тайландски ресторанти, мирише на печено и пържено месо, на зеленчуци, на екзотични източни подправки. Готвачите с бели престилки и високи бели шапки приготвят храната досами витрините и тротоара. Сервитьори канят минавачите да се отбият и да хапнат непознати ястия, да се насладят на непознати вкусове.

Носи се шум, неясен говор, звън на трамваи, глъч... Ослушвам се – Desire не се чува. Здравчът слиза ниско и се утаява в основите на сградите.

... Клошарите, просяците, наркоманите и уличните музиканти се открояват в гъпата – другите бързат, те няма за къде.

Зазвучават гневни гласове, усилен от мегафон. Покрай линията на трамвая бавно се изнизва група демонстранти. Млади са, изглежда са студенти, борят се за нещо. Гласовете им заглъхват в шума на говор, глъч, стъпки и трамваен звън.

На кубче до входа на гарата застинала стои Статуя на свободата. Уличният артист е затворил очи и е вдигнал дясната си ръка, в която държи посребрен смачкан вестник. Лицето му е покрито със сребреещ бронз. Зад него е чантата му на колела, пред него – канче с разпилени центове.

Присветват първите реклами и разсейват здрача.

Уличният артист слиза от кубчето, съблича сребърната си одежда и я прибира в чантата, нахлупва черно бомбе като на Чаплин, изсипва парите от канчето в шепа и ги преброява, пуска ги в джоба на черния си омачкан панталон, влиза в тоалетната на гарата и дълго мие лицето и дланите си от сребреещия бронз. Купува сандвич от уличната сергия и бутилка бира от винения магазин наблизо и потъва в тълпата на бързащите хора. До утре, когато отново ще намаже лицето и ръцете си със сребреещ бронз, ще облече сребреещата одежда, ще се качи на дървеното кубче, ще вдигне дясната си ръка, в която държи смачкан вестник вместо факел, и ще затвори очи, за да изглежда автентичен.

... Връщам се по Swanston Str. по посока на Burke Str. Desire прибира китарата в калфа с подрънкващи монети и портативната уредба в куфара на колела и се качва на трамвая. Просякинята с черното лице влиза в гарата и повече не се показва. Клошарката продължава да спи на постланите картони, клошарската чанта и торба продължават да са без надзор, наркоманите ги няма, няма го и самотният тимпанист с празния бидон и полупълните бутилки, шумът на града утихва, но не заглъхва...

... Мътилката на здрача се сгъстява. В края на Swanston Str., в парка край реката, майки и деца хранят патици с кифли. Рекламите просветват една след друга и заискриват по тъмната повърхност на реката като звезди. Здрачът се отдръпва към небето и избледнява. Нощта потъва бавно в своя бял сатен...

... В затихващата глъчка тихо, издалече, като ехо, дрезгав глас шепти:

*Нощи в бял сатен,
никога не стигащи своя край...*

И допъва тихо, много тихо:

Да, аз те обичам!...

60th UMEM Congress – Bergamo – Lago di Commo, Italy, 14–18 of September 2016

Шейсетият ежегоден Международен конгрес на UMEM (Международния съюз на писателите лекари) през 2016 г. се проведе в гр. Бергамон, Лаго ди Комо – Италия. Присъствах на конгреса като председател на Съюза на писателите лекари в България „Димитър Димов“ на собствени разноски. Придружаваха ме жена ми и синът ми, за които също платих приетата такса, като за пълноправни членове на Организацията. Доста се „изръсих“, но си струваше:

Пътувахме с колата. Първия ден изминахме седемстотин и двадесет километра из тесните и прашни пътища на Сърбия, пресякохме границата с Хърватия и преспяхме в малък, семеен хотел в Загреб. Нямаше свободни места в хотелите в центъра. Докато търсихме къде да се подслоним, уморени и изнервени, разгледахме старата и новата част на града – класически средновековен център на католически град от Централна Европа: високи сгради от тухли и гранит с орнаменти над входовете и прозорците, паркове, църкви, катедрали и пищни ресторантчета по улиците. На следващия ден влязохме в Словения. За миг пред бензиностанцията досади границата ми се мярна надпис с думата „vignette“. Попитах жена ми дали го е прочела, тя каза, че не го е видяла, и продължих безгрижно към Любляна.

Слънчева, чиста, подредена, всяка част от Словения приличаше на изглед от пощенска картичка. Покрай пътя се низеха обширни плантации, засадени с овошки или с нискостеблени селскостопански култури, заградени с прясно боядисани дървени огради, в дъното пъстрееха едно- или двуетажни къщи с тента над масичка за почивка и гараж за

една или две коли, стада овце и крави пасяха в заградени с тел поля, прави редове на отрупани с грозд лозя се редяха покрай пътя... Имах чувството, че и кравите са току-що изкъпани, а овцете – подстригани специално заради нас, да ги видим и да разкажем за тях в България. Никъде не видяхме буренясаи земи, неиззорани или незасадени ниви, разбити пътища, ръждясаи мантинели, хартии в канавките. Бил съм и в Швейцария, но не мога да кажа коя страна е по-спретната и подредена – Швейцария или Словения. Докато карах със 120 км по магистралата, си мислех с горчивина и болка: „Как словенците успяха да се измъкнат от блатото на мизерията? И те, и ние бяхме четиресет и пет години в един строй, и те, и ние сме славяни и имаме обща история като повечето страни на Балканите! Как го постигнаха, какво направиха? Католицизмът ли им помогна? Или общата история с Австрия? Или европейската култура, която винаги е била по-близо до тях, отколкото до нас? Защо ние не го направихме? По-точно какво не направихме, за да живеем достойно, да съхраним децата си в България и старците ни да си отидат удовлетворени, че не са живели напразно?...“ И още по-горчивият и болезнен отговор: „Всичко зависеше от нас, но вродения ни дух да се мразим и рушим ни отведе до дъното на моралното падение. Примерите са безброй: деца убиват деца, педофили изнасилват малолетни, мутри убиват конкуриращите ги бандити, политици крадат като за световно... При това положение просто няма как да ги стигнем словенците, изобщо не става дума за американците, както пееше някога Тодор Колев“. Така с болка и горчилка продължих да карам из красивата Словения.

В Любляна нощувахме в центъра в предварително резервиран хотел, разходихме се по крайбрежната алея на реката, обкичена с китни и пъстри ресторантчета, вечеряхме в едно от тях и на следващия ден продължихме към Италия.

На границата ме спря сприхава слаба митничарка на

средна възраст. Явно недоволна от мъжете, от себе си, от живота, от всичко. Попита ме на английски къде ми е винетката. Казах, че не съм купил. Тя повиши тон, че това е наказуемо по словенските закони. Попитах я колко трябва да платя. Тя продължи да се кара с една октава по-високо, все едно че бях на годините на сина ми, който гледаше притеснен от задната седалка. Казах ѝ, че е невъзпитана хистеричка, да ми казва цената за подобен пропуск, да ѝ платя и да ми се маха от очите. Щях да допълня още нещо относно липсите в живота ѝ, но се въздържах. Тя се сепна – не очакваше подобен остър и нелюбезен отговор. Може би очакваше, че ще се моля да ми се размине глобата. Платих сто и петдесет евро, т.е. „изръсих“ се с още триста лева, и олекнал, продължих към Венеция.

Отседнахме, по-точно отлегнахме в х-л Олимпия до Централната гара, защото нямаше никакво време да седим в хотела, след като градът ни чакаше с невероятните си прелести. Два дни обикаляхме тесните криви улички, безброй мостове над многобройните канали, екзотични площади, покрай класически средновековни сгради. На третия ден продължихме към езерото Комо по правата четирилентова магистрала с две платна за товарни камиони и други две за коли и каравани на италианци и туристи. Наближихме езерото на път за Бергамон и се почна: за пореден път в последните години GPS-ът ни отведе не където трябва, а на..., простете вулгарната дума, която ми дойде на ума. Първо ни вкара в поредица от тунели, които се изкачваха все по-нагоре и по-нагоре в Алпите, езерото остана ниско долу, далеч назад. Покрай нас сияеше прословутата алпийска красота с полегати поляни, обработени лозя и ниви, огрени от лятното септемврийско слънце, фермерски къщи, като кибритени кутийки искряха в далечината, накацали като птици по полегатия гръб на планината. Гневен от забавянето, не можех да се насладя на красотата. Накрая GPS-ът тържествено обяви, че сме стигнали целта – вместо

езерна вода, до пътя тъмнееше разрушен наполовина трансформатор със скъсани жици и олюпени стени. Най-близкото селище бе на километри зад нас. Обърнах колата, върнах се до езерото, влязох в плетеницата от тунели, които оформяха подземна детелина с над четири листа, и отново излязох на същия път, който ме отведе преди малко в планината. Нямаше как да завия в тунела, след него пътят продължаваше като магистрала и отново нагоре, нагоре, до първата отбивка с прекъсната мантинела по средата. Огледах се, нямаше полиция, сгазих знака „обръщането абсолютно забранено“ и се понесох гневен обратно надолу към езерото Комо, като внимавах да не се вкарам пак в пъклената плетеница от тунели, която ще ме изведе от недрата на земята в алпийските поднебесни висоти, до съборения трансформатор с накачалите като птици фермерски къщи по поляните встрани.

Без да знае и една буква английски, но ентузиазизиран да ни помогне, продавач в мебелен магазин, излязъл да изпуши цигара на тротоара, след дълги обяснения на италиански и рисуване на плетеницата на подземната детелина върху бял амбалажен лист, успя да ни каже как да стигнем не само до Бергамон, но и до хотела. Благодарих му горещо на италиано-българо-английски и с листа в една ръка и другата върху волана влязох отново под земята. Незабележимо отклонение вдясно, което и двата пъти бях подминал, ни изведе от подземната плетеница на брега на езерото и за петнайсет минути ни отведе до хотела.

Регистрирах се, т.е. регистрирахме се, настанихме се, слязохме в ресторанта и се запознах с другите участници в конгреса – лекари, предимно от Европа и няколко от Колумбия и Еквадор. След десетки национални и международни научни конгреси в България и чужбина, за мен този бе първият литературен. Темата на конгреса бе „Изкуство, литература, медицина“. Същата вечер някои от авторите прочетоха стихове и

разкази на родния си език. Другите се ориентираха за смисъла на чутото от конгресното издание с превод на френски или немски – двата официални езика на Съюза. С удовлетворение ще подчертая, че на следващата година въведох английския като трети официален език, на който малко от участниците говореха, за това ще стане дума в следващия текст. Моят разказ „Притесненията на стола“, преведен на френски, немски и английски, който изчетох на български, бе приет добре. След няколко месеца новият ми приятел от Румъния д-р Михай Попеску, владеещ пет езика, превеждаше европейски класици, преведе разказа от английски на румънски и го публикува в литературното списание на румънските лекари – писатели и поети.

Тук е мястото да разкажа и за УМЕМ. Съюзът е основан от френския лекар поет д-р Пол Ноел през 1945 г. Първият му конгрес е проведен в Сан Ремо – Италия, през 1956 г. От тогава конгресът се провежда всяка година в различни градове на Европа. България е член на Организацията от началото на 90-те години на миналия век, а през 1991, 1995 и 2009 г. е негов домакин и организатор, проведен съответно във Варна, Велинград и София. И следва дълго затишие на двустранните отношения поради трудната социална и политическа обстановка в страната ни. Помислих си, че е време да запълня тишината с шум, по-точно с „джангър“ – проверен във времето балкански звучен и кънтящ джангър като от излъскан до блясък родопски чан, предаден по неповторим начин от класика „... болгар, болгар...“ и тупане по косматите гърди. Но и за това в следващия текст.

Социалната програма включваше разходка по езерото с кораб и в парка в края на езерото, разглеждане на железен ферибот, построен от Леонардо да Винчи преди петстотин години, който още работи, изкачване по стръмния алпийски път на колоезачната обиколка на Ломбардия с остри и

стръмни завои – за да ги преодолее на половината, на завоя автобусът спираше, даваше няколко метра назад, завиваше и с хъркане и пъшкане пълпеше нагоре, следван от групи или самотни любители и професионални колоездачи, посещение на вила „Белведере“ с поглед отвисоко към езерото. На най-високата част от пътя спряхме пред църквата на Дева Мария, закрилница на колоездачите, и си направихме обща снимка, която синът на д-р Пол Ноел публикува в информацията за конгреса...

Италия си е Италия – красива, артистична, изненадваща всеки миг с нещо ново. По-точно с нещо колкото ново, толкова и старо – сгради, строени преди столетия се вписваха пълноценно сред съвременни строежи; катедрали и площи с гълъби и фонтани разкрояваха модерни градове, на всеки площад, на всяка улица и на всеки ъгъл чувстваш, че се докосваш до история. Всеки път, когато съм в Италия, имам чувството, че с всяка крачка стъпвам върху история, скрита под мраморните плочи на широките площи, зазидана в тухлите на високите средновековни сгради. Такова уникално чувство в България изпитвам само във Велико Търново по тесните и стръмни улички с искрящата на слънцето ниско долу, разпиляна като лента станиол между хълмовете пълноводна Янтра...

Съжалявам, че въпреки твърдото ми намерение, не можах да отида до къщата, където е починал Пенчо Славейков – около сто километра по протежение на езерото се редят едно до друго селища, други са плъзнали по гърба на планината, не знаех къде да я търся. Зарекох се да го направя следващия път, когато отида до Милано или Бергамон.

Последния ден бе срещата на председателите на националните организации. Основна точка бе мястото и девизът на следващия 61-ви конгрес на Съюза. Моята приятелка д-р Хелга Томас от Германия, специализирала българска филология в София по време на соца, която определих като „петата

колона на България в УЕМ и петата колона на УЕМ в България“, ми подсказа, че мога да кандидатствам за домакин на следващия конгрес. Колко му трябва на амбициозен и щур човек като мен – две думи, нищо повече. Останалото – гледай! И кандидатствах заедно с д-р Мария Жозе Леал от Португалия, „a very hard lady“, както я определи един от участниците в конгреса, и мой приятел д-р Михай Попеску. Бързо съобразих какво трябва да говоря и приятел-неприятел с Михай, събрах всичкия си наличен чар, който поначало не е много, но върши работа понякога, и красноречие, което при мен често е бърборене, но макар и рядко, убеждава, и разказах колко красив и древен град е Пловдив, че е разположен върху пет хълма като Рим, че е един от петте най-стари градове в човешката история, който продължава да е обитаем повече от пет хиляди години, че Пловдив ще бъде културна столица на Европа през 2019 г., че като председател на Научното дружество по остеопороза и остеоартроза съм организирам пет научни конференции с международно участие и много други като заместник-председател на Научното дружество по ревматология, че ще имам подкрепата на Ректора на Медицинския университет в Пловдив, който ми е приятел, че..., с други думи „... болгар, болгар..., болгар отвсякъде“... Колебанията и дебатите продължиха дълго. В крайна сметка Михай се отказа, с един глас участниците гласуваха за кандидатурата на България, гласуването беше тайно, италианката открито заяви, че подкрепя Португалия. Мисля, че гласът в наша полза бе на „петата колона на УЕМ в България...“. Доволен, но и малко притеснен от мисълта какво ме чака, приех поздравленията на председателите, включително и на д-р Леал, която ми се усмихна кисело и стисна хладно ръката ми. Наистина е hard lady – си помислих. Не съзнавах защо е недоволна. На следващата година разбрах, че е таяла желанието да бъде избрана за президент на УЕМ – добро домакинство би било

добра предпоставка за кандидатурата ѝ. Без да искам, ѝ попречих, но както вече стана дума – „... болгар, болгар...“, какво друго може да очакваш от един „болгар“, освен да развали работата на някого друго?... Предложенията за мото на конгреса бяха „медицина и техника“, „медицина, изкуство и нови технологии“. На мига приеха моето предложение „Медицина и мир“ – моята болна тема в живота и изкуството, като лекар, като писател, като човек...

С темата за мира се сблъсках в Белград, където бяхме за една вечер в х-л „Москва“ в центъра на града на път за България – масивен, достолепен, излишно разточителен и пищен хотел в стил среден соц, навяващ усещане за мощ, величие, вечност и непобедимост сред околните сиви, прашни сгради, някои с оронени мазилки. По стените на дългите и високи коридори, между масивните лакирани дървени врати бяха наредени потрети на почти всички известни политически величия от близкото и далечно минало – Мао Дзедун, ганерал Де Гол, Хрушчов, Никсън, Горбачов..., спортни и филмови звезди – Елизабет Тейлър, Силвестър Сталоун, Харисън Форд, Ричард Гиър..., пребивавали в хотела, сред тях и ние тримата – аз, жена ми и синът ми, но не като портрети, а като почти телно присъствие...

Излязохме да разгледаме града и минахме през площада пред Парламента. По дължината на сградата бяха наредени стотици снимки на отвлечени, убити и изчезнали сърби по време на войните в Хърватия, Косово, Босна и Херцеговина – войници и цивилни, мъже, жени, младежи, старци и деца с черни ленти и надписи за трагичната им участ. Подобни снимки сигурно събират прах някъде по площадите и улиците на Хърватия, Косово, Босна и Херцеговина.

„Трудно ще зарасне тази рана – си мислех, докато минавах бавно от портрет на портрет, като внимавах да не настъпя повяхнала китка или букет. – И трудно ще престане да

кърви. Тези и много други снимки ще държат жив спомена за смъртта и ужаса и ще зовът за мъст. Така е било на Балканите от векове, дано да не е така занапред! Може да не сме като словенците чисти и подредени, да не сме богати като италианците на култура и история, но бяхме мъдри да не пролеем братска кръв на живеещите в България хора от други етноси и вери. И не само това – да се опазим от мракобесието да убиваме и мразим, да съхраним мира в тези размирни времена, да спасим хиляди от Холокоста, най-достойното деяние на българина, което го извисява много над милиони други европейци, американци и азиатци, които претендират да са демократи, всъщност избили хиляди, за да спечелят пировата победа да разширят политическото си влияние срещу смърт, да спечелят пари срещу кръв и земя срещу живот... И поради тази причина само мога да кажа с гордост „... болгар, болгар...“, скъпи европейци, американци и азиатци, вие това не сте го направили за вашите световни кръвни братя – хората от другите вери и народи, а моят малък и незабележим народ на огромната световна карта го направи безкористно, всесотдайно, безапелационно!“.

... На другия ден пристигнахме в София и същата вечер започнах подготовката по организацията на следващия конгрес на УМЕМ в България – систематизирах основните задачи, без да съзнавам колко нови ще възникнат. Така и стана – новите бяха много...

61st UMEM Congress – Plovdiv – Bulgaria, 13–17 of September 2017

„... На другия ден пристигнахме в София и същата вечер започнах подготовката по организацията на следващия конгрес на UMEM в България – систематизирах основните задачи, без да съзнавам, колко нови ще възникнат. Така и стана – новите бяха много...“

С горния цитат завърших текста за 60-ия UMEM конгрес. Предстоеше да организирам 61-ия. И се почна...

Предварителната програма включваше:

1. Уведомяване на максимален брой лекари писатели в Европа и света за предстоящото събитие.

2. Осигуряване на логистичната подкрепа на Съюза на българските писатели, община Пловдив и Медицински университет – Пловдив.

3. Да настаня гостите в грандхотел „Пловдив“.

4. Да организирам транспорта с автобус от летище София до Пловдив и обратно.

5. Да заснемем с жена ми три петнайсетминутни документални филма за красотите на България, на Пловдив и за видни българи, оставили имената си в световната история, за да ги прожектираме на гостите в три поредни дни.

6. Отпечатване на творбите в книжка.

7. Баджовете, програмата на конгреса и книжката с творбите да поставим в конгресни чанти от плат за носене през рамо, а не в найлонови пликкове.

8. Посещение на Медицинския университет в Пловдив.

9. Разглеждане на Стария град с изложби и галерии.

10. Концерт в Античния театър.

11. Разглеждане на Асеновата крепост, Асеновград и Бачковския манастир.

12. Програма с български национални песни и танци на вечерите при посрещането и изпращането.

13. Четене на творбите в луксозна зала.

14. Да освободя българите от такса „участие“, да платят само това, което консумират.

И всичко това за шестстотин евро, каквато бе таксата за участник в конгреса! Прочетох програмата и осъзнах, че е изключително амбициозна, бих казал неразумна с оглед малкото пари, но няма нещо, което повече да ме амбицира от невъзможността да свърша нещо, отразен по неповторим начин от националния ни герой от Шопско Вуте „Е па нема начин да нема начин!“, станал отдавна мой девиз. И верен на друг изстрадан национален принцип „Пари нема, действай!“, се задействах.

(Кратко пояснение: По турско македонските войводи проводили един да спазари пушки в Стамбул. След месец той им писал: „Тук, в Стамбул, нещата стават или со паре, или со дупе“ и получил отговор: „Пари нема, действай!“.)

И аз така – се задействах, както казах, т.е. писах. И продължавам по реда на набелязаните задачи с риск разкажът да заприлича на отчетно-изборен доклад, защото накрая конгресът завърши с избор, но за него – най-накрая.

В продължение на няколко седмици от каталози, справочници и Интернет извадих снимки и текстове за историята и настоящето на Пловдив и България, подредих ги в два богато онагледени текста с информация за предстоящия конгрес и ги дадох на учители от Немската езикова гимназия в Пазарджик за превод на английски, френски, немски и испански срещу обещание за медицинско съдействие и прегледи, т.е. – бартер: превод срещу преглед, тъй като пари „немах“ – действах. Получих преводите и чрез отдела за международни връзки на Съюза на българските писатели, воден от моя приятел от

студентските години поета Димитър Христов, ги изпратихме до националните писателски организации на съседните балкански страни, Русия и различни държави в Европа и Азия, включително Китай. Бях изключително доволен – изпълних първата част от набелязания план, без да дам и една стотинка и без да се налага да изпълня втората част от изстрадания българо-балкански принцип за реализиране на реализуеми неща срещу пари или срещу нещо друго.

Срещнах се с председателя на Съюза на българските писатели поета Боян Ангелов и го поканих с Димитър Христов да участват в работата на конгреса. Те приеха с охота. Срещнах се и със заместник-кмета по културата в Пловдив, и с ректора на Медицинския университет проф. Стефан Костянев. И двамата поеха ангажимента да съдействат с участие при откриването на конгреса, транспорт с автобус в града, посрещане на гостите в университета, изпълнение на студентските певчески и танцови състави, осигуряване на екскурзоводи в Стария град и Асеновата крепост. Тръгнах си от Пловдив предоволен – осигурих част от социалната програма пак без да платя и една стотинка. И слава Богу, се опазих от втората част на цитирания принцип. Засега, т.е. затогава...

Предстоеше най-трудната задача – да осигурия настаняване на гостите в грандхотел „Пловдив“, бившия Новотел, на висок етаж, с поглед към града, откъдето най-добре се виждат красотите на Пловдив и Тракийското поле с Марица, разляла нашироко блесналите на слънцето води, покрития мост с шарения му купол и стени, тепетата, обрасли в зеленина, паметникът на Альоша, и антените и сградите на радио-телевизионния център, малките като кутийки разноцветни сгради, наредени по конец на отсрещния бряг по крайречната алея, колите и автобусите – като играчки, разминаващи се в две по-

соки, кръстовете и минаретата, съжителстващи едни до други от сто и кусур години – ярък пример за етническата и религиозна толерантност на живеещите в България етноси, Родоп планина в дъното на равнината и всичко това под бездънно синьото тракийско небе и яркото тракийско слънце. Исках гостите да видят тази красота и да я запомнят. Да почувстват и лукса на хотела, да видят една друга страна на малката България, а не това, което четат в тяхната официална и жълта преса, че българите са крадци, убийци, изнасилвачи, сутеньори, проститутки, мошеници и ритачи жени в метрото. Като писах на секретарката на УЕММ д-р Франсоаз Вери Ба, че ще ги настаня в петзвезден хотел, тя ми отговори да не го правя, защото ще е много скъпо. Да осигуря тризвезден хотел с едно изискване – да бъде чист, другото било без значение – явно си мислеше, че ще ходи някъде в тъмните и зловещи дебри на страна от третия свят. Това още повече ме амбицира да им покажа една красива, мила, нежна, топла, интелектуална и артистична България с хилядолетна история, спокойно настояще и дай Боже добро бъдеще, една България, която се е появила на картата на Европа много преди да се появят някои от техните държави, България, която някога е опирала на четири морета, но вътрешни дрязги и чужди сили я свили до размерите на „една човешка длан“, но въпреки това не се е озлобила, не е изгубила миролюбивия си облик да иска с оръжие и злост това, което поначало ѝ се полага, защото винаги е било нейно, т.е. да им покажа моята България такава, каквато я усещам в сърцето си, каквато я нося в душата си.

Цената за една нощ в петзвездния грандхотел бе сто и двадесет-тридесет евро само за преспиване и закуска. Шестстотинте евро на човек щяха да стигнат за четирите нощувки и нямаше да остане и стотинка за другите разходи. Срегнах се с мениджърката на хотела Анастасия – висока, стройна, красива, дейна и интелигентна млада дама. Представих ѝ

се. Тя прие присърце молбата ми и направи първата оферта. Споделих, че нямам възможност да платя. Тя каза, че пак ще смята и ще направи нови отстъпки. И втората оферта отказах с думите, че много искам да настаня гостите в грандхотел „Пловдив“, но няма да мога поради все още високите цени и ще потърся възможност да ги настаня в хотел „Марица“, от който има подобен изглед към града.

– Как така в Марица! Много е кичозен – подскочи тя. – Пак ще смятам.

– Вярно, че е в ориенталски стил с излишна шарения от нормалното, но нямам толкова пари – погледнах я безпомощно и сведох поглед.

Това с безпомощния поглед го умея от пубертета. От младини се научих да не се правя на мачо пред жените – те имат безпогрешни сетива да различат съдържанието от същността, а да плача на женското им рамо – съдържано, емоционално, тихо, с преглътнати сълзи, по мъжки и в крайна сметка да получа каквото пожелаея. Нали са нежни и състрадателни душици, готови да помогнат на всеки нещастник като мен, майчинският им инстинкт се задейства и нещата стават. Затова казвам, че жената е създадена чрез биотехнология от реброто на Адам и е второ издание на човешкия род. И като такава – подобро, защото мъжът воюва и убива, а жената ражда и се грижи за живота.

Водена от свещения майчински инстинкт да помага, Анастасия ми подаде третата оферта. Лукавият и подъл сметкаджия в мен се замисли дали да не отбие още някой лев – „Защо пък не, ако може...“, и я погледнах отново с описания тъжен поглед, въпреки че цената бе много по-ниска от първоначалната.

– Направила съм всички възможни отстъпки – за преспиването, за закуски, обеда и вечери, за залата, за храната и напитките. Като за приоритетни гости. Просто не мога да сляза надолу и стотинка – безпомощно сви рамене Анастасия.

– Става! – отсякох и престанах да гледам като разплакано дете. Цената даваше надежда, че ще успея да проведа мероприятието според първоначалния си замисъл, ако икономисвам и занаяпред всяка стотинка.

Благодарих горещо на Анастасия и си тръгнах, опазвайки за трети път тялото си неопорочено. При следващите ни срещи ѝ носех по един белгийски шоколад, какъвто заслужава една достойна, благородна и щедра дама, въпреки съпротивата ѝ, че шоколадът ще *разруши* стройната ѝ фигура. Комплиментът, че фигурата ѝ не се нуждае от излишни грижи, беше искрен, а не плод на мъжкото ми лукавство.

Обадих се на Поли – моя добра позната, с която организирах няколко научни ревматологични конференции, и я помолих да ми съдейства. Тя каза, че ще ми помогне с радост. Направихме предварителна калкулация на приходите и разходите и видяхме, че сме на кантар с парите. Поли каза, че с нейната приятелка Христина ще поемат без хонорар организацията на конгреса.

– Ако останат пари, ще мислим и за нашия хонорар – каза Поли.

Отдъхнах си и безкрайно съм благодарен на Поли и Христина, че ме подкрепиха, когато с мъка свързвах двата финансови края на приходи и разходи, без да мога да ги доближа, камо ли да ги завържа. Поне за техния хонорар не мислех.

Щеше ми се с няколко кратки документални филмчета да покажа на гостите красотите на България, на Пловдив и да им разкажа за нашата история, за видни българи, оставили имената си в световната история, като почнем от Кирил и Методий и стигнем до Джон Атанасов, добавим и много други. За месец написах трите сценария, но не можахме да реализираме с жена ми идеята, тъй като много от снимките, които

трябваше да онагледят филма, носеха авторски права, които не можех да платя. После помислих да направя кратък каталог по трите сценария, но отпечатването му щеше да струва скъпо... И тази идея не се реализира. В крайна сметка казах на Поли и Хриси да купят от борсата за всеки участник по една богато илюстрирана книга с красотите на България, за да спестим търговската надценка, а жена ми направи кратък филм за отминалия 60-ти конгрес в Италия и го копирахме на диск за всеки от гостите.

Традиция на УМЕМ е творбите да се отпечатват в издания би- или трилингва, за да могат участниците да следят текстовете по време на четенията. Обикновено ги отпечатват в семпли издания, като неподвързана тетрадка. Писах на всички автори да ми изпратят цветна снимка, кратка житейска, професионална и творческа биография за представяне пред другите участници и творбите, преведени на един или няколко езика. Предвидливо обявих по-ранен краен срок, минаха дни, седмици, месеци, докато бъдещите гости ми изпратят снимките, биографиите си и т.н., т.е. месеци чаках, докато събера нужните материали, но дочаках – нали казах в началото, че „няма нещо, което да ме амбицира повече от невъзможността да свърша друго нещо“. Подредих ги по азбучен ред на авторите, оформихме корицата с надпис на български и на английски „61-ви конгрес на УМЕМ, Пловдив – 13–17 септември 2017 г.“ с емблемите на УМЕМ и на Съюза на писателите лекари в България „Димитър Димов“ с печатарите от Велико Търново, с които ме свързва Поли, взехме ISBN и я отпечатахме в Престолния град, откъдето дойде най-ниската оферта. Книгата започваше с мое обръщение към участниците „Моето верую – децата и мирът...“ и завършваше логично пак с мен, тъй като Z е последната буква на латинската азбука – с два мои разказа на различна тема с общ сюжет, преведени

на английски, френски, немски и испански. Получи се интересна книжка, много по-добра от предишните конгресни издания – отбелязаха гостите, докато я разлиствах. Няколко бройки оставих в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, дадох и на гостите да оставят в техните Национални библиотеки.

Обичайно програмата, отпечатана на лист, и изданието на конгреса се дават на участниците в обикновени найлонови торбички, по-семпли от тези на Villa. Помолих Поли и Хриси да намерят здрави чанти от плат за през рамо с надпис първо на български, после на английски, като на книжката с творбите – „61-ви конгрес на УМЕМ, Пловдив – 13–17 септември 2017 г.“ с емблемите на УМЕМ и на Съюза на писателите лекари в България „Димитър Димов“ по средата. Казах на Поли, че искам надписът да бъде много здраво отпечатан, да не се трие, след години чантата да се скъса, но надписът да остане. „За да им напомня къде са били през септември 2017-а – клатех аз инатесто глава, – а не да искат тризвезден чист хотел!...“

Чантите бяха тъмносиви със син надпис и син кант. Гостите много им се зарадваха, носеха ги по време на литературната и социалната програма, на разходките в града.

Социалната програма с разглеждане на Стария град, на Медицинския университет, на Бачковския манастир и Перперикон (вместо Асеновград и Асеновата крепост), екскурзоводите и цените на билетите уговорих предварително, та не ме безпокояха. Исках да заведа гостите на спектакъл в Античния театър, под звездното небе на Тракия и прохладния полъх надвечер откъм планината, с отраженията на града ниско долу и очертанията на Родопата на фона на тъмнещото от скорошния залез небе – картина, която бях убеден, че ще

запомнят... Заместник-кметът по културата ме запозна с PR агентката на операта – двайсет и няколко годишна елегантна дама. Оказа се, че на 14-ти септември в Античния театър ще се проведе юбилеен оперен галаспектакъл на маестро Борислав Иванов с програма „Най-доброто от Верди“. Паднах – по-добро не можеше и да бъде: Борислав Иванов и Верди под звездното небе!... Момичето ми каза, че цената е трийсет лева. „Нищо пари за подобен спектакъл“ – си помислих. Пресметнах, че това ще са около 1500 лева и изтръпнах – парите ми бяха броени до стотинка, не бях предвидил разход в такъв размер и пак пуснах в действие нещастния си поглед на разплакан младенец, с други думи – не може ли нещо да се направи... Тя въздъхна и каза – петнайсет лева с предварително купуване на билетите. Продължих да я гледам като дете, на което са взели хубавата играчка.

– Добре – дванайсет – каза тя накрая.

– ОК – казах аз и допълних: – Възможно ли е да взема централни местата, чужденци са все пак, да запомнят Пловдив...

– От първите сте, така че може – каза тя, след като разгледа скицата с местата.

Отдъхнах си и наум потрих ръце. Съзнавах, че нахалството ми да се пазаря като бакалин, нямаше край, но – казвам го не като оправдание, а като информация – бе продиктувано от чисти помисли и кристални чувства – да покажа една хубава България на чужденците.

С Поли и Хриси успяхме така да наместим парите, че българите да платят само това, което консумират, нито стотинка повече. Дадохме възможност за избор – настаняване в гранд-хотела като гостите или в по-евтини хотели, само обеди и/или вечери, пълно или частично участие в социалната програма.

С това приключи подготовката за конгреса, отне ми точно дванайсет месеца без четири дни – дните на конгреса. До последния ден имаше нещо да се върши и доуточнява.

С два луксозни автобуса един по обед и другия в късния следобед гостите пристигнаха в Пловдив. С Поли и Хриси ги посрещнахме във фойето. Въпреки че бяха уморени и изнервени от пътя, огледаха с изненада обширната зала, фотьойлите и даваните, покрити с тъмночервено кадифе, картините по стените и колоните, витрините на магазините встрани, разкриващи лукс и вкус. Момичетата им дадоха чантичките с баджовете, програмата, книгата с творбите и тази с красотите на България, както и диска на жена ми от 61-ия конгрес. След красивия хотел, това бе втората изненада за тях. Щеше ми се да кажа на Франсоаз Вери Ба – в такива хотели каним гостите си от чужбина в България, а не в тризвездни, пък били те и чисти, но не го направих заради пословичното си национално гостоприемство.

Вечерята започна с кратко приветствие от мен, от Ректора на Медицинския университет, от администрацията на града, от председателя на Съюза на българските писатели Боян Ангелов, от председателя на УМЕМ д-р Харалд Раухфус и с прожекция на филма „60-ти УМЕМ конгрес – 14–18 септември 2016, Бергамонт – Лаго ди Комо-Италия“, дело на съпругата ми. Анастасия се беше постарала и една от големите зали бе разделила на две – предната половина бе превърнала в кинозала, а задната – в ресторант, със свободно място между тях за предстоящите танцови изпълнения. Като се видяха на екрана, гостите изпаднаха във възторг. Казах им, че могат да гледат филма и вкъщи.

Танцовият състав на Университета в искрящи народни сърмени носии танцуваха няколко хора и ръченица. Въпре-

ки умората, някои от гостите станаха и се заловиха за хорото. Повече се спъваха извън такта, но се забавляваха на сто процента. Интересна беше една негърка от Швейцария (Пардон! – Не негърка, не и авроамериканка, а афрошвейцарка!!!). С един поглед улови стъпките и ритъма на правото хоро и заигра като българите. „Кръвта си е кръв, дори и да си от Швейцария“ – си мислех, докато гледах как играе пъргаво и напето.

На следващия ден с автобус отидохме „На кафе при Ректора“ на Медицинския университет. Заместник-ректорът по науката, моята приятелка, която много ми помогна логистично и с дела в организацията на мероприятиято проф. Виктория Сарафян поздрави участниците на перфектен английски и френски. После им показва лекционните зали, информационния център и библиотеката, Симулационния център, където с компютърни програми и върху манекени студентите извършват всички диагностични и терапевтични процедури от почистване и зашиване на рани, израждане, коремни и сърдечни операции. Гостите, всичките лекари бяха силно впечатлени от видяното. Споделиха, че това е университет на най-високо европейско ниво, че не са виждали подобен Симулационен център, че ще разкажат на познатите си за Пловдивския медицински университет...

Силно впечатление им направи и Старият Пловдив със стръмните си калдъръмени улици и пъстри възрожденски сгради. Всички те – интелектуалци от висока класа, се задържаха дълго пред картините на Златю Бояджиев – веднага забелязаха класиката. Казаха, че това е много добър художник, че е невероятен... Закъсняхме за обяда заради експозицията на големия художник. Видяха Пловдив и от високо, от тепето. Обядвахме в Стария град и вечерта с автобус ги отведохме до Античния театър, настанихме ги на централните места.

Спектакълът бе впечатляващ – арии, сцени и дуети от Верди под диригентската палка на маестро Борислав Иванов,

под небето със светлините на града някъде долу и встрани, попили блясъка на спектакъла... Въпреки своите осемдесет и пет години диригентът излезе на подиума в бяла риза, бял панталон и бели обувки – пъргав и жизнен като младеж. Наред с изпълненията на певците на екран вървеше видеопроекцията от концерти на диригента и на Пловдивската опера. След спектакъла маестрото получи купища букети, кошници с цветя, отличия и грамоти. Публиката – отбрана и интелигентна, аплодираше артистите, оркестъра, маестрото... На излизане моите гости бяха развълнувани и впечатлени. Роланд Ноел каза, че такъв спектакъл в Париж би струвал минимум петдесет евро и допълни: „Какво петдесет, много повече...“. Не му казах за колко съм спазарил билета.

На следващия ден с автобус заведохме гостите до Перперион и разгледахме старината под жарките лъчи на силното септемврийско слънце. Обядвахме на брега на язовир „Кърджали“ и продължихме към Бачковския манастир. Навсякъде ни чакаха екскурзоводи, организацията бе перфектна.

Предпоследният ден бе посветен на литературните четения – в една от най-уютните зали на хотела. Бе осигурена и техника за прожекция. Българите и чужденците четеха творбите си, другите следяха превода в книгата. Прожектирахме филма „Триптих за Димитър Димов“, на който съм съсценарист с Анна Свиткова – бившия главен уредник на музея, и режисьор жена ми – Валентина Фиданова-Коларова. Две преводачки тихичко превеждаха на френски и английски. В края на деня прожектирахме и филма „Цената на дълголетието“ – съчетание между класическа живопис и данни за остеоартрозата – най-честата ревматична болест. На един фестивал дуайенът на българската кинокритика проф. Вера Найденова каза, че е „... европейски, не – поправи се тя, – световен филм в стил Дискавърри...“ – възможно най-високата оценка за авторите, защото безпогрешно бе разчала замисъла ни за звученето и същността на филма.

На срещата на председателите на клубовете и съюзите към УМЕМ за председател бе избран д-р Ролан Ноел на мястото на д-р Харалд Раухфус поради изтичане на мандата му. Кандидатира се и д-р Мария Жозе Леал от Портулагия, но не събра нужните 50% плюс един глас. Двата с нея бяхме избрани за секретари на Съюза – за нея това бе реверанс за неизбирането ѝ за президент, а за мен – реверанс за успешния конгрес, а не за литературни достижения, ясно го съзнавам. Все пак е добре някой да забележи и оцени усилията ти.

Вечерта студентите отново пяха и танцуваха, гостите им пригласяха и танцуваха с тях, негърката (афрошвейцарката) бе най-активна, в един момент дори водеше хорото.

Изпратихме ги сутринта на следващия ден и си отдахнах: Мероприятието мина без никакъв провал и опровергах изстрадания балкански принцип за липсата на пари и невъзможността да се действа, доказвайки, че добри неща могат да се правят в България „без пари и без дупе“, или казано по народному „беден човек – жив дявол“. С поглед на младенец – допълвам.

Поли и Хриси ми казаха, че гостите са им предлагали бакшиши по пет-десет евро за някоя услуга, но те са отказали да ги вземат. После започнали да им носят бонбони и шоколади, които обаче приели.

– Чудесни сте! – казах аз. – Нека знаят, че българските дами не могат да се купят с пари, защото са безценни. А за бонбоните и шоколадите – да, на една дама се подаряват цветя и шоколади.

– И бижута – допълни Поли.

– Да, но после, почва се с цветя и шоколади – отговорих аз с над четиресетгодишния си опит в ухаждане на красиви и млади дами.

Като теглихме чертата, видяхме, че в хазната на Съюза са останали пари и изплатих на двете момичета приличен хоно-

рар. Това бе едно от удовлетворенията ми от провеждането на конгреса.

И няколко думи за ефекта от конгреса, които ми казаха гостите или ми изпратиха като писма, заради които написах този текст:

Д-р Франсоаз Вери Ба – Швейцария: „Скъпи Златимире, искам отново да благодаря за чудесния конгрес и чудесното посрещане и прекарване в България. Посетихме много интересни места. (...) По друг начин си представях конгреса и България, преди да тръгна. След посещението в страната Ви, имам друга представа за Балканите...“

Проф. Клаус Кайзер – патологоанатом в Хайледберг, на тръгане ми подари бутилка бяло вино, стисна с две ръце дланта ми и каза: „Преди да тръгна, имах друга представа за България. Вие я променихте“. След седмица ми писа: „Жена ми и аз мислим често за Вашето гостоприемство, за прекрасното посрещане и прекарване в България – беше невероятно преживяване. Вие трябва да се гордеете с историята си и с Вашата страна...“

Д-р Харалд Рауфхус – бившият вече председател на УМЕМ: „... Видяхме много интересни исторически места и харесах историята на региона. (...) С Маргарет (жена му) си говорихме, че концертът на маестро Борислав Иванов бе най-красивото интелектуално изживяване за нас тази година...“

Д-р Еберхард Грундман – Швейцария: „... Искан отново да Ви благодаря за успешния УМЕМ конгрес и прекрасните дни в Пловдив...“. Пишеше ми още, че обиколили с жена си (афрошвейцарката) България – 1800 км, срещнали се със стари приятели и прекарвали чудесно в красивата ни страна.

Д-р Андре Прадалие – Франция: „Благодаря Ви много за вашата любезна гостоприемност, добрата организация на срещата в Пловдив, но също и за много милия ежедневен

контакт и накрая за красивите танцьори с прекрасните им носии, за техните песни. (...) Когато дойдете във Франция, непременно ми се обадете да ви покажа Париж. Давам Ви моя адрес...“ Пишеше ми, че с приятелско семейство са посетили Несебър, Варна, Велико Търново, Казанлък, Троян, София и Рила и са впечатлени от красотата на нашето Черноморие и на България.

Д-р Роланд Ноел – новият председател на УМЕМ: „Скъпи Златимире, първо да Ви благодаря за чудесния конгрес! Той ще остане завинаги в паметта ми! Вие, подпомогнати от Христина и Поли, го организирахте перфектно...“

Д-р Клод Плочиеняк – Франция: „Скъпи Златимире, ние прекарахме много хубави дни и Ви благодаря. (...) Върнахме се във Франция със стоплени сърца...“

Акад. проф. Виргил Разесу – Румъния: „Скъпи мой проф. Златимире Коларов, огромни благодарности за прекрасните условия, които Вие осигурихте за нас и за 61-ия Конгрес на УМЕМ, също и за Вашето приятелство. Аз съм щастлив, че се запознах с различни хора и Вашия Пловдив – древен културен и професионален център. Аз уверявам Вас и Вашите помощнички в моето най-искрено уважение...“

Получих и други устни и писмени оценки и благодарности от българи и чужденци за провеждането на конгреса.

Наясно съм, че в подобни случаи се говорят добри, заучени, протоколни думи. Имам друг критерий да отделя смисъла от думите – не да следя какво казват, а как го казват. Контактът с десетки хиляди болни и техни близки, със студенти, колеги, познати и приятели е изградил у мен рефлексът да усещам истината зад изказаните думи, защото чувството е нещо, което не може да се скрие и преиграе, дори и да си добър актьор, когато не си на сцена. Моите гости бяха искрени, възторжени. Мислех си – тези хора, каквото и да чуят вече за България и

българите, каквото и да видят по телевизията или да прочетат във вестниците, ще знаят, че това е малка, много малка част от истината, защото са видели една друга България. Ще разкажат поне на няколко от своите познати, че България не е това, което чуват и мислят повечето от тях. Това бе най-голямата награда за мен, която възмездяваше многократно усилията, притесненията, отнетото време, едната година работа върху проекта. Като слушах и като четях по-късно благодарствени-те им слова, си мислех, че успях да им покажа моята България такава, каквато я усещам в сърцето си, каквато я нося в душата си – красива, мила, нежна, топла, интелектуална и артистична, с хилядолетна история, спокойно настояще и дай Боже добро бъдеще...

Тъй като в предишния текст стана дума за провеждането на най-крупното събитие на Съюза на писателите лекари в България „Димитър Димов“ в последните петнайсет години, ще представя и словото, с което открих 61-ия конгрес на УМЕМ в Пловдив:

МОЕТО ВЕРУЮ – ДЕЦАТА И МИРЪТ...

Откровение

Скъпи гости и колеги,

Ние, писателите, пишем текстовете си с вдъхновение, погребваме ги с вълнение на страниците на списание, вестник или книга и очакваме с нетърпение да се изровят от ръцете и да възкръснат в душата на любознателен читател. За нас остава надеждата от поръсеното зрънце да поникне клас или дай Боже – засята нива. С разказите си се опитваме да разкрием нашите изстрадани мечти, прозрения и истини, които са повторение на вечните човешки истини за красивото и възвишеното, за борбата между злото и доброто, за смисъла и същността на битието... Всъщност повтаряме стари, познати, изконни истини по нов начин, за да развълнуват нашия съвременник и да го направят по-добър. И се оглеждаме, защото знаем, че и разказът, както и животът (защото той-самият е живот и нищо друго), е до нас всеки миг, писателят трябва само да има очи да го види, сърце да го почувства и душа да го разкаже. Разказът например е в:

– Стареца, който гледа умислено земята, седнал на пейката в парка. Тя е тази, която го очаква...

– Или е в ръката на детето, протегната към бащата, който се отдалечава бързо, за да се завърне във втория си дом...

– В посинелите устни на уличната музикантка, която изпълнява на устна хармоничка „Ода на радостта“ на ъгъла през зимата...

Това са детайли, които съм видял и разказал с надеждата да развълнувам някого и някой да ми повярва.

Като се обърнем и прочетем изписаните стотици страници, виждаме, че ценното може да се събере на два-три реда, най-много две-три страници, но тези два-три реда или страници най-ярко ни открояват като творци и, по-важното – като хора.

Един критик преди време каза, че пиша за малкия човек, че той е в основата на голямата част от творчеството ми. С риск да го засегна ще кажа, че не съм съгласен – няма малък и голям човек. Всеки човек е голям. Има онеправдан човек, онеправдани хора. За тях пиша. Те са всеки ден, всеки миг край нас, но забързани в задъханото си ежедневиe, не ги забелязваме или, като ги забележим, ги отминаваме с пренебрежение и безразличие, граничещо с неприязън, осакатяващ най-ценното в душите ни – любовта към ближния, на която ни учат Христос, Буда, Мохамед, всички човешки богове, а ние опорочаваме уроците им с дребните си човешки страсти за величие, надмощие и власт.

Чувал съм някои автори да казват: Книгите, филмите, разказите, стиховете са моите деца. И с това не съм съгласен! Нищо не е по-велико от децата и мира! Всичко, което правим, е за тях – от семето, което сее в полето земеделецът, и обувките, които шие обуцарят, до изясняването на генетичния код от генетика, строенето на ракети от конструктори и инженери и откриването на галактики и планети от астрономите. А книгите, филмите, разказите, стиховете са творенията, в които сме засекретили нашите изстрадани лични, малки истини, с надеждата някой да ги дешифрира и да им повярва.

Като се замисля, констатирам с неудовлетворение и мно-

го болка: Човечеството не си е научило урока по история и човечност – примерите са безбройни: Сирия, Ирак, Чечня, Украйна... Светът продължава да се тресе от войни, разруха, атентати, невинни жертви, бълващи смърт оръжия, планини от кости, реки от кръв. И хиляди убити, хиляди вдовици и сираци без бащи, хиляди майки в черно, виещи като вълчици над пресните гробове. И няма кой да чуе пропитите им с болка гласове, да надникне в помръкналите им очи, останали без сълзи, в изсъхналите им сърца, останали без кръв... Надеждата някой да се замисли върху тази тъжна констатация е поводът за откровението ми сега пред вас.

Въпреки това – мисля си – ние, писателите, сме познаващи живота утописти. Ако не вярваме, че светът ще стане подобър, няма да можем да творим, което означава да живеем. Това важи още повече за нас, които освен писатели, сме най-вече лекари.

Добре дошли в България, скъпи гости и колеги!

проф. Златимир Коларов
Председател на Съюза на писателите лекари в България
„Димитър Димов“

СОФИЯ – TIRANA

Преди години за преглед при мен дойде албанката Прамвера с мъжа си и техен приятел българин. Жената страдаше от артрит, беше изгубила надежда за изцеление. Предложих им да я приема в Клиниката, но им казах, че като са чужденци лечението ще струва скъпо. Учудих се, като ми отговориха, че с мъжа си са български граждани. Приех я, лекувах я, тя се подобри много бързо и надеждата се върна в душата ѝ. Като я изписах, ме поканиха да им гостувам в Тирана. Казах им, че „много хора съм излъгал, че ще им гостувам, ще излъжа и тях“, защото съм много зает. Те настояха, казаха, че са упорити и че рано или късно ще се срещнем в Албания. Случи се, но по-късно...

Така се запознах със семейство Прамвера и Селим Ходжай от Тирана. Той – бивш журналист във водещ албански вестник, сега се занимава с бизнес, предимно търговия с България, тя – бивша учителка по руски език, му помага в бизнеса. Водеше ги Златко – дългогодишен техен сътрудник в бизнеса и приятел в живота. Накрая „кандисах“ и със Златко, жена му Лоте, жена ми и аз тръгнахме за Тирана. Няколко неща ме изненадаха при това пътуване:

Първо – в западната част на Македония, приближавайки Охрид, видях много джамии и тук-там православни църкви. В един участък от пътя в продължение на три километра изброих пет джамии и нито една църква. Като пресякохме границата и се заизкачвахме към билото на планината, първото нещо, което ни посрещна в Албания, бе огромен метален християнски кръст вляво от пътя. Учудих се – в християнска Македония преобладаваха джамиите, мюсюлманска Албания ни посреща с кръст! „Какви ли неща не могат да се видят на Балканите...“ – си помислих и продължих да разглеждам с интерес ландшафта на непознатата страна.

Второто – превалихме билото на планината, заслизахме по склона и се заредиха прочутите бункери на Енвер Ходжа, с които е искал да се бори с набезите на световния капитализъм и да отстоява принципите на социализма – редяха се край пътя като огромни бетонни гъби. С тесни амбразури, през които може да се подаде само дулото на пушка или автомат, но не и на оръдие... Бетон за колко къщи са загробени в тези бункери, колко пари са похарчени без смисъл, колко труд и време са отишли на вятъра за нищо! Друг от балканските абсурди – да тичаме на място, понякога назад и да си мислим, че вървим напред... – си помислих.

Третото – спряхме пред хотела на сем. Ходжай и видях надписа над кафенето – „Бар София“, изписан на кирилица. Пред задния вход ме посрещна бюст на Христо Ботев. В кафенето и във фойето на хотела бяха закачени картини от български художници със сюжети от България – Созопол, Несебър, Рилските езера...

Четвърто – на разходка из Тирана видяхме в единия край на площада висока православна църква, в другия – новоострояща се джамия. Явно двете религии съжителстваха без верска непримиримост. Влязохме в Евангелистка църква да запалим свещица. Вера купи свещи, прекръсти се, запали свещите и отново се прекръсти. Попитах я: „Християнка ли си, или мюсюлманка?“. Тя ми отговори – мюсюлманка. „А свещите?“ – попитах. Тя каза: „Аз не подминавам храм. Бог е един и се моля за мен и за моите близки. Какво значение има къде го правя...“.

Пето – на излизане от църквата видях и снимки на разрушени от времето християнски храмове из Албания, сега реставрирани изцяло. Най-силно впечатление ми направи снимка на четирима свещеници – православен, католик, мюсюлманин и дервиш, стиснали си ръцете – моята мечта, моят идеал за разбирателство и мир на Балканите.

Шесто – срещнахме се с албански интелектуалци – инженери, лекари, професори, завършили в България. Всички помнеха българския и изразиха искрено и с вълнение добрите си чувства към българите и България.

И седмо – завършилите в България интелектуалци говореха с пренебрежение и отрицание за албанците от Косово – считаха, че са първични, стихийни, некултурни, не почувствах националистически стремеж за изграждане на Велика Албания, както се говореше под сурдинка в България. Безспорно има и такива настроения и мисли, но аз поне не ги почувствах у моите нови приятели албанци. Все пак те бяха от елита на страната, интелектуалци от висока класа, на които поначало първичността, себичността и елементарният национализъм са до голяма степен чужди.

Докато допивах бирата в бара, си помислих, че трябва да споделя с българите седемте неща, които ме впечатлиха в Албания, без претенции, разбира се, че това важи за цялата страна, за недеklarираната и прикрита албанска политика, присъща на всяка една страна не само на Балканите, но и в света, че и другите албанци от планините мислят като интелектуалците от Тирана. Направих го преди пет-шест години в разказът пътепис „Бар София“ – Tirana – Albania“, който публикувах първо в сп. „Пламък“, после в сборника с автентични лекарски разкази „У нас и по света“.

С Вера и Селим се срещнахме още няколко пъти в София и Тирана и край Бургас – те бяха на почивка в Поморие, аз – в Слънчев бряг, и ги поканих на вечеря в един ресторант високо на брега над Китен... Междувременно Селим организира възстановяване на църква в гр. Балша, където се предполага, че е бил покръстен цар Борис, изграждането на пътя до църквата, наречен на името на българския цар по негово настояване пред администрацията на града... И много други добри жестове и дела за България е свършил. За тази му дейност

българското правителството го назначи за „почетен консул на България в Албания – офисът е в гр. Вльора, родния град на Селим. В по-голямата част офисът се издържа от Селим.

„Примерът не трябва да остане незабелязан – си мислех, – разказът пътепис не е достатъчен...“ И с жена ми решихме да направим филм за непознатата за българите Албания, за древната ѝ история, като го изградим върху отношенията на семействата на Селим и Златко. Този път нямаше откъде да търсим пари и решихме ние да финансираме филма. Сценарият се раждаше в движение върху основата на моя разказ. Започнахме със снимки в Албания – Тирана, Вльора, Балша, после в София. Снимахме Златко, Селим и Вера, дъщерите им, новите ни приятели албанци, учили в България... Посланието бе, че не трябва да се мразим, а да си помагаме, за да престанат Балканите да бъдат „буре с барут“, родило десетки войни, погубило хиляди, разединило държавите от векове...

Премиерите на филма ще са в София и Тирана. Очакваме с нетърпение да видим и почувстваме реакцията и вълненията на зрителите. Дай Боже да са добри!

В СЯНКАТА НА САМОЛЕТОНОСАЧА

„The 3rd of November 2017, San Diego – California/USA.
11.05 a.m.

Place: The quae of the Sea port village.

Object: Midway...”

Ако бях военен, така щях да започна разказа си за самолетоносача „Midway“, акостираал задълго поради „пенсиониране“ на кея на пристанището на малкото крайбрежно селище на Сан Диего, отдавна влязло в пределите на града.

Ако пък бях пристрастен към цифри и факти, т.е. статистик, щях да продължа разказа си за „Midway“ по следния начин:

305 метра дължина

79 метра ширина

610 метра котвена верига

212 000 конски сили

69 000 тона тегло

2000 каюти

2000 електрически мотора

1500 телефона...

И още:

12 900 000 литра горивен капацитет

378 500 литра дневен разход на гориво

984 литра гориво за миля (1583 метра)...”

Ако бях кулинар, щях да продължа разказа за „Midway“ така:

„10 тона храна дневно (всеки ден!), в тях:

13 500 сервирани порции

3000 картофени гарнитюри

1000 филии хляб

2041 килограма телешко, при поръчка

500 порции баница или пай...“

Ако бях историк, щях да опиша самолетносача „Midway“ по дати:

„1945 – конструиран като най-големия боен кораб в света за десетилетието

1946 – първият боен кораб, действал като ледоразбивач в Арктика

1947 – единственото дотогава успешно изстрелване на немските ракети V-2 от кораб

1963 – първото успешно акостиране на бряг чрез използване на технологията „автопилот“

1965 – първото сваляне на самолет МИГ от пилотите на „Midway“ във войната във Виетнам

1973 – последното сваляне на самолет МИГ от пилотите на „Midway“ във войната във Виетнам

1975 – евакуация и спасяване на 3073 бежанци и емигранти от Сайгон

1991 – флагман на въздушните операции в Персийския залив по време на операцията „Пустинна буря“

1992 – акостиране в San Diego, Clifornia

2004 – обявен като USS Midway Museum

2010 – посетен до тогава от 5 000 000 туристи

2012 – първият военно-морски музей, посетен от 1 000 000 туристи годишно...

Тъй като съм лекар и не се интересувам нито от мощност и размери на двигатели, нито от кулинария или дати, а от хора, ще посоча:

Екипаж – 4500 души
600 инженери
60 готвачи
200 летци
5 лекари
3 зъболекари
40 капитани...

И без да съм финансист, ще подчертая цената:

90 000 000 US долара при построяването
260 000 000 US долара поддръжка за периода 1966 – 1970...

И продължавам да си мисля като лекар и човек:

Една стоманена крепост за убиване. На хора! Един малък град от Средния Запад, качен на тази крепост, заедно с обслужващия персонал, с лекарите и зъболекарите. Без жените, старците и децата. С тях градът би надскочил 15 000 жители, т.е. мъжете от кораба, които биха се грижили с труда си за тези 15 000 души – да ги хранят, обличат, да плащат таксите им за колежи и университети, да ги закрилят... Да си заработят 10-те тона храна всеки ден, плюс храната на своите близки и да творят блага за обществото. Вместо „да орат и сеят нивата всеки ден, да плевят и жънат, да носят зърното вечер вкъщи, жените им да опекаат хляба и да го дадат на възрастните и на децата“, те стрелят и убиват, за да защитят мира – нагледен пример за пълния абсурд на латинската поговорка „Si vis pacem para bellum“ („Искаш ли мир, готви се за война“). С вложените пари колко старчески и детски домове могат да се

издържат, колко помощи и храна за бедни и гладни в Африка, в Азия, в целия свят! Това за един самолетоносач, а средствата, които се трошат за военни нужди в целия свят, от всички страни – за наземни, подводни и космически военни програми? Не ми го побира умът за какви средства става дума. Убеден съм, че ако тези пари се вложат в градивни цели, светът ще се отърси от мизерията, глада и болестите, светът ще бъде друг... – тези мисли ме връхлитаха, докато разглеждахме с жена ми USS Midway Museum на посочения в началото на разказа 3-ти ноември 2017 г.

Видяхме летищната площадка, командната кула, трите палуби на кораба с хангара за самолетите, помещенията за ракетите и бомбите, каютите за пилотите и редовите войници, за капитаните и адмирала, заседателната зала, кухнята, лекарския и зъболекарския кабинет, залите за почивка, оборудването... Корабът имаше всичко нужно за живот, но в къща от стомана, под непрекъснатия прицел на неприятелските подводници, кораби и самолети.

Четири години преди това с жена ми разгледахме на съседен кей съветска подводница, която е плавала под водите около Сан Диего, подарена от руснаците при затоплянето на отношенията между бившия Съветски съюз и Щатите – друг дом от стомана, за други няколкостотин мъже, които също вместо да „сеят зърно“, кладат война, за да опазят мира в света, както тръбеше пропагандата с еднакъв бяс от двете страни на желязната завеса. И тя, подводницата, под прицел на неприятелски подводници и кораби.

Всеки път, като чуя пропагандното грачение, че тезата за мира е уникална и благородна, подета с еднаква ярост от двете страни на фронтовата линия, си спомням баба ми Райна, Бог да я прости, която по подобен повод цитираше приказка от Петко Р. Славейков, която завършва с „каквото кукуто, такова и пипито“ (става дума за пилета, а не за кукувци-полити-

ци и кукувци-военни – марионетки в лапите на военнопромишления комплекс на своите страни).

По палубата се разхождаха, прегръщаха и целуваха млади хора, родители с деца, туристи като нас от всякакви народности и раси, японци, които щракаха с фотоапарати, всички те нехаещи, че мирът е застрашен, че да го опазиш, трябва да се готвиш за война... Хората се радваха на топлия ден, на слънчевите отблясъци по морската вода, на чайките, които кръжаха над корабната кула, на делфините, които за момент описаха дъга над водата и изчезнаха задълго, на кафето и кроасаните в няколкото кафенета в задната част на кораба, на живота...

Слязохме по мостика, слънцето бе минало зенита, на кея се очертаваше широка сянка от задната палуба на кораба. В прохладата ѝ седеше шейсетинагодишен мъж в инвалидна количка и избеляла военна униформа, с коси до раменете и отрязан над коляното десен крак. Остатъкът от крака му бе обут в сив плетен чорап. Пред количката бе оставил войнишкото си кепе с няколко монети и банкноти. На гърдите си бе закачил потъмнял медал и широк картон с надпис „Help military vet“, изписан с флумастер с разкривени букви. До него друг military vet, също с отрязан десен крак над коляното и също в избеляла военна униформа, но без медал, свиреше на електрическа китара и подскачаше на пружиниращата си протеза, обута с лачена обувка като здравия му крак.

Пуснах няколко монети в кепето на войника. Той ми благодари с прегракнал от тютюна глас, аз му кимнах. С жена ми излязохме от сянката на самолетоносача и тръгнахме по крайбрежната алея. Звукът на китарата бавно заглъхваше зад нас.

ПАТРИК

– I am very clever but sometimes a little stupid (Аз съм много умен, но понякога и малко глупав) – казах, служителката на туристическата агенция се усмихна и каза, че непременно ще намери guide (екскурзовод), който да ни покаже красотите на Hawaii – Grand island (Големия остров) на Хаваите. И се започна едно звънене – никой не искаше да поеме малката ни група от четирима души за по петдесет долара на човек, каквато бе официалната цена, и да ни разхожда цял ден из острова със собствен транспорт.

– Патрик до половин час ще дойде да ви вземе – каза накрая тя.

И той дойде – с бежов „Додж“, ван за седем човека с мястото до шофьора. Четиресет и две-три годишен, среден ръст, строен, с тъмен, безупречно изгладен панталон, тъмна риза с къси ръкави и черни обувки, с тъмна коса и сиви очи, Патрик създаваше усещането за стил и елегантност. Възпитано, но не раболепно ни отвори вратите на вана и помогна на дамите да се качат. Даде мигач и колата безшумно тръгна. Включи нежна хавайска музика от МРЗ-ата. Разноцветните отблясъци на таблото, тихият шум на двигателя като жужене на комар, екзотичната музика и предстоящата разходка настройваха лирично. През цялото пътуване и на следващия ден на път за летището Патрик създаваше това усещане у нас. Защото самият той така възприемаше професията си, туристите, живота си в Хавай и всичко на този лъчезарен остров.

Заведе ни на мястото, където през 1778 г. е акостирал капитан Джеймс Кук, откривателят на Хаваите. Разказа ни за простодушното и чистосърдечно посрещане на екипажа от местните жители с цветя, танци и неизменната „Алоха“ (добре дошли). Много бързо моряците завързали връзки с кра-

сивите хавайки и сифилисът покосил голяма част от населението на Големия остров, по-късно и на съседните по-малки, но не по-малко красиви острови. Капитанът бил изпратен с цветя и почести и на следващата година посрещнат със стрели и копия – простодушните хавайци прозрели надвисналата над родината им опасност и се опитали да възпрат с наивните си военни средства първите откриватели-авантюристи, след които издували платна и порели вълните на притихналия океан корабите на жадните за плячка флотилии на Негово величество Краля на Англия. Капитанът загинал от раните си, моряците се оттеглили, след тях пристигнали следващите...

Показа ни реки, водопади, евкалипти, редки дървесни видове, най-голямото дърво в света, високо дващестина метра, но с огромен диаметър. За да обгърнат ствола му, ще са нужни най-малкото дващест души.

– Laboratory for stars gazing (лаборатория за „взиращи се в звездите“) – каза Патрик и посочи белия купол на обсерваторията, кацнала на върха на зелен, покрит с палми хълм. Чистият въздух на острова дава възможност за много добри астрономически проучвания – поясни той.

Минахме покрай няколко застинали вулкана. Черна спечена лава като сгур покриваше кратера и равнината покрай първия вулкан. Тук-там бе прораснала бледа изсъхнала трева сред топчести голи храсти като настръхнали таралежи. Лавата на следващия бе лъскава и черна като асфалт. Изригнаха са по различно време и лавата е дошла от различни части из недрата на земята и затова едната е грапава, а другата гладка – поясни Патрик.

Пътят се виеше покрай брега сред цветя, палми и лиани. Отдясно синееше океанът, вляво се издигаше заснежен планински връх. Висок е четири хиляди метра – каза Патрик – и цялата година е покрит със сняг. Една от изненадите на Хавай – тропическа жегата, палми и сняг в далечината. Спомних

си новелата на Хемингуей „Снеговете на Килиманджаро“ – сигурно и той е изпитал същата изненада, като ги е видял за първи път.

– That is my home – посочи Патрик широка едноетажна къща с веранда, обградена от палми в подножието на планината.

И го заразпитвах – седях до него на предната седалка и превеждах на колегите и жена ми неясните термини и фрази. Каза, че е биолог, ръководел лаборатория за изучаване на делфините, от Чикаго е, но там климатът е остър, влажен и се преместил преди пет години в Хавай. Така в един момент скъсал с всичко от живота си дотогава и не съжالياва – сега Хавай е неговият дом. Един път в годината отива в Щатите да види родителите си и бърза да се върне – не му понася животът в родния Чикаго. Препитава се като разхожда туристи и им показва красотите на Хавай. Наскоро си купил „Доджа“, на изплащане, като всички американци, наемът на къщата е хиляда и петстотин долара на месец, но го дели с приятелката си и парите му стигат да покрива заема за колата и да живее охолно, в смисъл – да купи каквото е нужно, не повече. Това е да си си самодостатъчен и да не ламтиш за много – гаранция за удовлетворение и щастие – си помислих. Попитах го какво прави в свободното си време.

– Карам колело, слушам музика, срещам се с жени... – обърна се към мен и се усмихна. В очите му присветнаха стаени сладострастни мисли на човек със сексуални комплекси в младостта, реализирал в зрелостта младежките си страсти, и избледняваха в бледата сивота на ирисите.

Не спомена да чете книги. При съвременните интернет-комуникации, не е необходимо, но все пак... – си помислих.

Пожелахме да видим „жив“ вулкан и Патрик ни заведе – зад еднометрови метални перила вулканът, на нивото на равнината, жълтееше, руменееше и изпускаше дим на някол-

костотин метра от нас. Лавата вреше в дъното на кратера, но не изригваше и не покриваше полето с огнени потоци, както сме гледали във филмите на National geographic. От тесни фуги и дупки в земята със свистене излизаше пара и тихичко клокочене на кратки и остри тласъци като пулсации на уморено от жегата сърце – под краката ни земята вреше и кипеше. След това Патрик ни поведе по тясна пътека към сумрачна, влажна и хладна низина, широка няколко метра и още толкова дълбока, недалеч от вулкана. С всяка стъпка въздухът ставаше все по-хладен, на дъното с дъх на сняг и лед. Треперехме от студ – над нас по ръба на низината морно се поклящаха палми, застинали в тропическата жегата, а около нас усещаме скандинавски студ. Патрик каза, че от четиринайсет климатични пояса в света, на това място в Хаваите се срещат дванайсет от тях, без полярния и субполярния пояс. Изкачихме се по склона на низината и отново ни стана топло.

Качихме се в „Доджа“ и потеглихме, заслушани в нежната хавайска музика и тихия като жужене на комар двигател. Равнината се ширеше пред нас, застинала в отблясъците на залязващото слънце, палмите тъмнееха върху тъмносиньото небе, вулканът жълтееше все по-далеч назад в сумрака, плъзнал ниско над земята...

ХОСЕ

Като повечето май, и Хосе бе нисък, мургав, с черни очи и загатнати монголоидни черти. Носеше сандали, панталони до коленете с джобове отстриани и тениска с къси ръкави – облекло, адаптирано както към прохладата и ветреца, който полъхваше от околните хълмове над равнината с пирамидите, така и към дъждовете и задухата на джунглата край тях. Показа ни картата си на професионален екскурзовод, прибра я в чантата, която носеше през рамо, и ни поведе по тясната пътека между високи дървета, обрасли с лиани, към една от светините на майте – Паленке.

В движение ни каза, че до нахлуването на испанците преди петстотин години полуостровът е бил гъсто населен – майте са наброявали двацет милиона, след инвазията са останали милион и половина. Подобно на гърците, майте са живеели в градове-държави, ръководени официално от king (крал), но всъщност властта е била изцяло в ръцете на жената или на майката на краля, които са вземали основните политически и социални решения, касаещи властелина и народа – в същността си социалната организация на майте е била матриархат.

– Като при нас сега – мъжът нарежда, но жената решава – казах аз.

– И при нас продължава да е така – поде шегата Хосе. Говореше ясен английски, с добро произношение и богат набор от думи. Казах му го.

– Говоря бавно, за да ме разбират туристите – скромно отговори той.

За разлика от ацтеките, чиито пирамиди са плътни – продължи да разказва Хосе, – майте строили пирамиди със сложни вътрешни помещения, където са живеели членовете

на кралското семейство – спални, коридори, бани, тоалетни. Това изисква големи архитектурни познания и инженерни умения.

– Така например – посочи той носеща конструкция с колони с формата на трапец на върха, – за разлика от римските арки, които са овални, арките на маите са трапецовидни и дават възможност да се носи огромна тежест, която се разпределя между носещите колони. Така са устояли хиляди години. Били са отлични астрономи и астролози – продължи да разказва той, изкачи се пред нас по високите каменни стъпала и ни въведе в дълъг тесен коридор с две еднакви амбразури в двата края с формата на кръст с овални очертания. Два пъти в годината при изгрев слънчевият лъч минава през коридора от едната до другата амбразура – в деня на пролетното и есенното равноденствие.

Спомних си, че бях гледал преди години американски филм за този феномен, а като юноша бях чел научнопопулярни статии за тази пирамида. Хосе ни показва леглата от камък, където са спели кралските особи, застлани с пух и кожа. Като всеки недоверчив, но любопитен балканец и най-вече – българин, пипнах камъка. Бе хладен, твърд, неравен. Не бих казал, че леглото на краля и кралицата на маите може да конкурира съвременните матраци, колкото твърди и неудобни, и най-вече скъпи, да са те. И по трите показатели леглата в пирамидите на маите губят пред съвременния матрак. Показани и тоалетните, разположени една срещу друга, и няколко каменни места за сядане край тях – своеобразен форум, където са вземали държавнически решения с членове на семейството и свитата, докато кралят и кралицата са се облекчавали от насъбралите се екскрети. „Като в римските бани – поясни Хосе. Замълча и допълни: Не съвсем...“ Основите на тоалетната са били от карбон, който е абсорбирал неприятните миризми и запазвал чист въздух в пирамидата. До баните ни

показа и басейн с размери три на три метра за дъждовния сезон. Показа ни и една малка пирамида, чиято сянка изчезва по обед точно на 7 май, деня на началото на влажния сезон, който продължава около половин година. По сянката кралят и кралицата са се ориентирали за приближаването на дъждовния сезон, който е жизненоважен за хората от тропиците, и изпълнявали пред народа, събран около кралската пирамида, сложен ритуал – кралицата пробощда с остър нож от кремък езика си, а кралят – пениса си. Потеклата кръв викала дъждовете. Това била тяхната кралска жертва, за да спасят народа си от сушата. Подобен ритуал са имали и майте от Чичен Итца, но кралете са наранявали гърдите си и с кръвта си също са викали влагата и дъждовете – разказа ни след седмица другият ни екскурзовод Карлос, докато ни разкриваше тайните на най-известното светилище на майте.

„Заради пустата власт на какво ли не е готов човекът от древността до днес! – си помислих. – Все съм чел и чувал – измени, продажност, убийства, лишения, изневери, клане на братя и сестри, на синове, отстъпване на собствената жена на друг, но да си прободеш пениса!...“ Това затвърди изначалното ми нежелание да властвам над когото и да е, дори над собствената ми жена, че току-виж ме сполетяла съдбата на краля на майте!

– Не са ли загивали при този кървав ритуал? – попитах.

– Имали са много добри лекари, които са спирали бързо кървенето, давали са билки и раните бързо зараствали. Преди ритуала са им давали отвари от билки, за да не чувстват болка – отговори Хосе. И продължи: – За разлика от Европа, при майте наука, религия и власт са вървели ръка за ръка.

Кралят и кралицата са се самообожествявали, опирайки се на науката, докато в Европа религията е била догматична, науката – прогресивна, а властта се е лашкала между двата полюса, без да е наясно на кого угажда, а това пораждало

вражда, отнепа хиляди животи на начетени, мислеци и интелигентни хора. Ритуалът с пробощането на езика и пениса бил изпълняван, за да се държи народът в подчинение и зависимост от кралското семейство. Само кралят и кралицата, учените и най-доверените им приближени били запознати с природните тайни и феномени – на изгревите и залезите, на смяната на сезоните, на затъмненията... Използвали ги умело, за да държат народа в изолация от околните градове-държави и в страх от природата.

– Считали са, че родените с някакъв недъг са предопределени да бъдат просветени – продължи да разказва Хосе. – Активно са издирвали деца, родени с недъг, кралят и кралицата са ги осиновявали и после обучавали за астрономи, лекари, архитекти, инженери... – и ни показа фреска върху пирамидата на мъж с един нормален и един „изсъхнал“ крак, седнал на каменен стол.

– Как са съхранявали знанията, имали ли са писменост? – попитах.

Хосе отговори, че в древността три нации са използвали материали като сегашната хартия, за да съхранят знанията – папируси в Египет, хартия в Китай и материал от кора на кактус – маите в Мексико. Руснакът Юрий Валентинович Нарозов разчита йероглифите на маите от препис на тяхна книга, съхранявана в Испания. По този начин писмеността на тази древна цивилизация и нейните прозрения достигат до съвременния свят.

– А пари? – продължих да питам.

Използвали са кухи стъбла от кактус с формата на рог, пълен със златни зърна или друг благороден метал. Търгували са с племена на стотици километри от Паленке. От стотици километри са носили и камъните за пирамидите – блокове с размери петдесет-шейсет на трийсет-четиресет сантиметра. Каза ни, че маите са познавали принципа на колелото, но не

са имали тяга да го задвижат – коне, биволи и крави, и ни показа фреска на каменен блок, поставен върху кръгли дървени трупи.

Слязохме от пирамидата и Хосе ни показа фреска от местна пирамида, копирана върху кора от папирус, която продаваха местни жители срещу два-три долара, станала световноизвестна благодарение на немския изследовател Фон Деникен и неговия филм „Спомени от бъдещето“ – мъж, който е със скафандър и е седнал в космически кораб. Като завъртиш картината на деветдесет градуса, фигурата на космонавта заприличва на мотоциклетист, приведен над мотоциклет (тип Harley-Davidson). Жена ми се впечатли и си купи картината, за която беше чела като ученичка, аз бях по-резервиран – действително фигурата на мъжа прилича на космонавт, но най-вероятно ореолът му бе по-скоро декорация, отколкото „надникване в бъдещето“ на безспорно начетените и интелигентни май.

Хосе ни заведе и до гробницата на Бялата кралица, която била албинос и поради тази различност била обожествена.

– Защо са загинали? – попитах аз.

Хосе отговори:

– Поради няколко причини. Първо – живеели са в изолирани общества, имали са близкородствени бракове и голяма част от децата се раждали с физически дефекти, второ – жертвоприношенията на млади хора, и трето – изсекли са джунглата, за да строят жилища и пирамиди, и най-вече са секли дърветата за спойка между каменните блокове, която са правили от пясък и специфичен дървесен екстракт, който държи построеното здраво и досега. След това са започнали да строят без тази дървесна съставка, но сградите се рушили – показва ни срутена каменна стена в задната част на пирамидата. – След екологичната катастрофа настъпила петдесетгодишна суша и попиляла селското стопанство. Хората започнали да се хранят с червеи,

термити и всичко, което можели да изровят от земята. Вдигнали се на бунт, убили кралското семейство и изсекли ликовете им – показва ни празните места на кралските лица, гравирани върху една от стените на пирамидата. – Хората сега правят същото с планетата – каза Хосе и замълча. – После дошли испанците... – допълни той и отново замълча.

До пирамидата извисяваше ръст висок, обрасъл с храсти, дървета и лиани хълм. Попитах Хосе какъв е този хълм. Отговори ми, че е друга пирамида. Хълмът беше поне два пъти по-висок от разгледаната току-що пирамида – дом на кралското семейство. Какви ли тайни криеше? – възбуди се наново ненаситното ми любопитство. Попитах го защо не я разкрият. Поясни, че има забрана от ЮНЕСКО, за да не се нарушава екологията. Изчаква се откриването на нови методи за изследване, без да секат гората върху нея.

– А къде са живеели хората от народа? – попитах.

– В дървени къщи покрай пирамидата – отговори търпеливо той.

След това ни поведе из джунглата – екстра, за която заплатихме седемдесет долара, но не можехме да се лишим от удоволствието из мексиканската джунгла да ни води гид, истински потомък на маите, и да ни разкрива нейните красоти и тайни. Минавахме покрай други по-ниски или по-високи хълмове – също обрасли с дървета пирамиди. Хосе се наведе и ни подаде парчета от глинени съдове – безспорни археологически артефакти. Имах усещането, че вървя върху древна и неизследвана история.

Пресякохме река, стъпвайки от камък на камък. Хосе спря пред висок термитник. Разрови с пръст входа, термитите полазиха по пръста му, той го облиза и каза:

– Very delicious. Try it (Много вкусно. Опитай.).

– Ladies first (Първо дамите) – отговорих аз, надявайки се, че жена ми ще се погнуса и няма да се налага да я послед-

вам, но не познах. Въпреки че на ден мие по десет пъти ръцете си, авантюристичният ѝ дух я провокира, тя доближи пръста си до входа на термитника, термитите го полазиха и го облиза, без да мисли, че е пипала камъни, пирамиди, кактуси и индиански амулети.

– Наистина е delicious – каза тя.

Няма как – след first ladies и два second gentlemen – и аз забих пръста си в термитника и го облизах. Вкусът бе тръпчиво-кисел.

– Proteins – каза Хосе.

„Абе, proteins – от тези ситни мравки!... – си помислих. – Не е ли да отидеш на пазара, да вземеш едно по-едро пиле кило-кило и нещо, жена ти да го сготви с картофи или ориз и да го почнеш с вино или бира – крилце, гърди, кълка и да не спреш, докато не го свършиш... Или пък кило пържоли и пак с бира или вино... Те това е протеин, брат ми от Паленке! За това сте ниски – ядете протеин от мравки, а ние сме високи, защото се храним с пилешко и свинско!...“

Червена змия пресече пътя ни. Заковахме се на място. Хосе каза, че няма да ни нападне, ако не я дразним. За всеки случай с жена ми продължихме пътя след като змията изчезна в храстите и престанахме да чуваме тихото и влажно хлъзгане на дългото ѝ тяло из напоените с влага треви, листа и храсти.

След това Хосе ни закара с колата си до хотела – поне трийсетгодишен тъмночервен фолксваген-костенурка, с прогнили под и ламарини, купе и врати без тапицерия. Единственото ново и здраво нещо бяха гумите – широки, черни, с дълбок грайфер, за да издържат на изровените пътища на Паленке, разкаляни през дъждовния сезон. Каза, че живее с майка си на четиресет минути път с колата нагоре в планината. Попитах го колко ще ми струва да ни заведе до родното си село да го разгледаме. Поколеба се, каза че скоро ще се стъмни, но отсече – сто долара. Без колебание се съгласих, но се оказа, че живее в наколна къща без стени и спи в хамак, завързан за

два от четирите стълба, върху които е построен дървен под на няколко метра над земята заради обилните валежи през дъждовния сезон – бях виждал подобни индиански къщи в Панама и се отказах. Попитах го как се пазят от паяци, комари, змии и диви животни. Каза, че като готвят, жените оставят огъня до сутринта да тлее и пушекът гони комарите и паяците, котките нападат змиите, с лапите ги удрят по главите, змиите се изтощават и котките ги убиват, а от диви животни ги бранят кучетата. Няма електричество – скъпо е да се прекара толкова навътре и нагоре в планината. А телевизия? – попитах аз. Хосе каза, че имат слънчеви батерии, с които захранват телевизорите си – явно не съвременни широкоекранни плазми, а малки, портативни, като протеина от термитите.

Няма как – попитах и за здравната система. Жителите на родното му село са около хиляда – отговори той. – Имат детска градина, училище и лекар, който идва няколко пъти в месеца и получава заплата от държавата в рамките на наши две хиляди и петстотин лева. Иначе е много скъпо да отидат на специалист – над хиляда щатски долара. Затова имат healers (лечители). Майка му е healer – лекува с билки и ми показва пластмасова кутия от крем, пълна с тъмнозелен мехлем и надпис Mariasept, предназначен за наранени туристи или ухапани от инсекти и животни. Веднага видях, че първата част от името на здравния продукт не е на Божията майка, а нещо доста по-земно и попитах:

– Не е ли извлек от марихуана.?

– Да – простосърдечно отговори Хосе. – Садим марихуана в селото.

– Не е ли забранено? – попитах.

– Забранено е, но кой знае какво има горе? – все така простосърдечно отговори той.

– Имате ли проблеми с престъпността? – продължих да питам.

– Никакви – отговори Хосе. – Тук минава трафикът на дрогата от Колумбия към Америка. Имаме и наше производство. Долу в града може да видите на съседни маси в ресторанта да седят наркодилър, шефът на полицията, кметът и обикновени посетители като нас. Всеки знае кой кой е и не му пречи да си върши работата. Ако си – направи жест с два пръста, все едно че лепеше широка лепенка върху устата си, – нямаш никакви проблеми. Имахме един глупав президент, който се опита да спре дрогата, и много хора бяха убити, други, дето садяха марихуаната, обедняха.

„Колко повече, бе брат ми? – си помислих. – Като живеете в наколни жилища без стени и ток, кучета и котки ви пазят от влечуги и животни и се лекувате с healer-и, накъде повече да обеднявате?...“

Докато чакахме жена ми да се върне от хотелската стая с хонорара за Хосе, той ми разказа, че е на петдесет и две години, има два брака. И двете жени го изоставили, синът му живее в Канкун, той при майка си в селото в планината. Всеки ден слиза до Паленке и чака туристи като нас. От хонорара 190 долара, включващ екскурзия до пирамидите и разходката из джунглата, независимо колко души е групата, трийсет процента остават за парка-резерват, толкова за данъци, останалото си е негово. Не се оплаква, добре е, има си професия, гарантиран приход – ако успее да хване две-три групи за месеца, парите ще му стигнат и за следващия месец, че и два... Или както казваме у нас: „Берекет!“.

Жена ми дойде с парите, към хонорара прибавих и двадесет долара бакшиш. Хосе грейна. Стисна ни ръцете и каза, че няма да забрави туристите от България. Качи се в прогнилата фолсваген-костенурка, затръшна яко вратата, тя ръждиво издрънча, даде газ и с бумтене, вой и пушек се изгуби сред околните палми и лиани, притихнали в сумрака на приближаващата вечер.

КАРЛОС

След като разказах за Патрик и Хосе, не мога да не разкажа и за Карлос. Така се оформи своеобразна поредица от разкази за екскурзоводи, които ме водеха из екзотични места в различни части на света и ми разказваха за чудесата в техните страни. Сега, като се замисля, не мога да кажа кое бе по-вълнуващо – местата, които ми показваха, и чудесата, които ми разкриваха, или те като хора с техните вълнения, надежди и съдби, както ги почувствах в часовете на краткото ни запознанство. За мен като човек, посветил живота си на хората, от една страна, като лекар и от друга – като писател, и двете тези са еднакво интересни.

И така: Карлос – екскурзоводът ни от Палая дел Кармен (курортно селище на брега на Карибско море), недалеч от Канкун (областен град в източната част на Мексико) до Чичен Итца (една от древните столици на майите). Със загатнати монголоидни черти като своите съграждани, но по-меки, по-висок от тях, но под средния европейски ръст, набит и с по-светла кожа от повечето майи, от една страна, Карлос идеално се вписваше в общия външен вид на хората от тази част на Мексико и от друга – се доближаваше до европейския вид на туристите от различни краища на Европа и Америка, с които бе пълен минибусът. Говореше бавно, ясно, с добра дикция и богат набор от английски думи, не се налагаше да се питаме с жена ми какво каза и как го каза.

След като рано сутринта събра туристите от различните хотели, с жена ми бяхме първи и седнахме зад Карлос, той ни запозна с шофьора – каза, че Хуан е най-важният човек този ден, каза няколко шеговити думи и за себе си, че като професионален екскурзовод се е срещал с различни хора от различни части на света, попил е по частица от всекиго и в жестовете

си усеща влиянието на американци, европейци и азиатци, но това не му пречи да се чувства и да остане истински представител на майте „for ever“ (завинаги).

След кратък престой в сепла бензиностанция в Канкун Карлос каза, че няма да спираме в продължение на два часа до Валядолид, но не онзи в Испания, а този в Мексико, тъй като магистралата минава през джунглата и ако спрем, има опасност от диви зверове, отровни змии и паяци. Думите му не прозвучаха обнадеждаващо, но не бяха в състояние да повлияят на туристическия ни ентузиазъм да посетим една от древните столици на майте и да видим колкото се може повече от тази древна, изключително богата на история и старини страна.

Разказа си за Мексико Карлос започна с кратък увод за стереотипите и стереотипните асоциации, плод на исторически наслоения. Каза още, че човек много пъти мисли и си представя нещата по стереотипен начин, и даде пример със Сан Диего в Америка и асоциацията за плажен футбол, за Рио де Жанейро и представата за пищни, красиви, разголенени жени, които танцуват самба, за Париж и Айфеловата кула, за Лондон и Тауър бридж и изброи още няколко градове и държави. „За Мексико представата е – каза той – сомбреро, пончо, кактуси, мургав мъж, който седи или спи под кактуса, или дърпа магаре по напечен от слънцето пращен път, но аз ще ви покажа една друга страна на моята родина и моя древен народ. Ще се радвам, ако почувствате духа му в сътвореното от него в отминалите хиляди години.“ Направи ни впечатление неговата национална гордост и усещане за родова принадлежност – изразихме одобрението си чрез искрени поздравления и ръкопляскания. След това ни разказа за Валядолид, основан през 1538 г. от испански завоевател, жител на спомнатия град в родната Испания. Това бе кратката история на града, а де факто – ниски, едноетажни, типични за тази част на света бели и сиви къщи с плосък покрив, няколко бездом-

ни кучета скитаха из напечените от слънцето улици, друго се изпишка на кръстовището пред нас... – позната картинка. Като прибавим и ниските мургави местни жители в пъстри дрехи, жените с шарени забрадки и накити по вратовете и ръцете, асоциацията с нашите ромски квартали сама се появи в съзнанието ми...

След като си тръгнахме от Валядолид, Карлос каза, че съществували петдесет и две култури на майте при инвазията на испанците и сто и двамазет езика и диалекти. Обясни ни произхода на няколко международни думи, дошли от майте – „как као“ – огън/зърно, „чоко лате“ – топло/внимавай (гореща напитка от какаови зърна), „чик лет“ – устни/чувство (дъвка), а градът, от който започна нашата туристическа обиколка, преди да пристигнем в Палая дел Кармен „Кан кун“ – змия/гнездо и т.н. За народа, за културата и историята на майте говореше с нескрито пристрастие и гордост. На моменти чувствах неприязън към испанците, избили осемнайсет и половина милиона май при нахлуването си на полуострова. Живи са останали милион и половина. Същите данни ми беше казал и Хосе при разходката ни из Паленке.

Спряхме за час в магазин за ръчно изработени сувенири и бижута. През обсидиан – вулканичен камък с целебни свойства, наблюдавах слънцето, което изглеждаше като нажежена стотинка в черна пустош. С жена ми си направихме хороскопи според календара на майте. Моя, твърде подробен, поставен в луксозна картонена папка, така и не го разгледах – купих го заради календара.

В една от паузите между интересните разкази за историята на тази древна страна Карлос се обърна към мен и жена ми и попита откъде сме. Отговорихме – от България и той веднага каза „Христо Стоичков – голям футболист“. Стана ми приятно, но не се изненадах, може да се каже, че „обръгнах“ – няколко пъти в различни страни извън Европа, като кажех, че съм

от България, хората асоциираха с Ицето или с Бербо, първия път бе на остров Бали преди години, когато Бербагов играеше в „Манчестер Юнайтед“. Допълних Григор Димитров и Карлос каза – „tennisplayer“. Помислих си, като нямаме плажен футбол, фестивал на самбата, Айфелова кула и Тауър бридж, си имаме спортисти, които чужденците да свързват с България. Все пак е нещо – иначе съвсем ще сме неизвестни. Сега, като членове на Европейския съюз, е малко по-различно, но нейсе...

После Карлос се зарови в мобилния си телефон, обърна се към мен и каза, че е чел философска книга с есета на Цветан Тодоров – явно го намери в Гугъл, но въпреки това тази, не бих казал лъжа, а неточност, казана с усмивка, за да ми достави удоволствие, погъделичка патриотичното ми чувство. Това се отрази положително на бакшиша, който му дадох в края на екскурзията.

Преди Чичен Ица плувахме с жена ми в огромен кладенец, широк десетина и дълбок двајсетина метра, с вода, която изглежда като езеро отгоре, обядвахме в близкия ресторант и пристигнахме в Чичен Ица – отново пирамиди, строени според посоките на света и слънчевия цикъл със свършена акустика и геометрични форми. Невероятно как този древен народ бе успял да сътвори толкова прецизни сгради, площади и пирамиди. Карлос ни разказа за спортните състезания, които продължавали седмица в подножието на кралския или царския (не знам как да го нарека) дворец, за жертвоприношенията, отнели хиляди животи на млади май, които отивали на заклание щастливи, защото от деца били обучавани, че това е най-висшето благо, до което биха се докоснали – да бъдат принесени в жертва на боговете, всъщност кралските особи, които се обожествявали, и т.н. Много от построеното било разрушено при инвазията на испанците... – завърши разказа си той.

И отново проявих нетактичност, въпреки както много пъти преди това, воден от желанието да науча нещо повече

за мислите и вълненията на човека срещу мен – попитах го не чувства ли неприязън към испанците за това, че са разрушили културата и сътвореното от неговия народ. Каза, че не е възможно да мрази испанците, тъй като жена му наполовина е испанка, а той четвърт испанец и още една четвърт – ирландец. „Да мrazia испанците, означава да мrazia жена си и децата си, да мrazia себе си“ – каза той. Обясних си защо в чертите на лицето му усещах примес и на европейска кръв. Помислих си за историческите ветрове и бури, хилядолетните наслоения и политически обрати, религиозните догми и канони, чиито синове сме ние – всички хора на земята по всички географски ширини, които всъщност ни правят братя по жива и пролята кръв, а не врагове, но ние не го съзнаваме и продължаваме да се възправаме едни срещу други, да воюваме, да се избиваме и да проливаме братовата кръв, която не трябва да ни разделя, а да ни сплотява. И че притчата за Каин и Авел не е случайна, не е случайно, че тя е в началото на човешката история, след като хората продължават да се избиват и след Сътворението, и човекът не се е поучил от хилядолетната си лудост. „Крайно време – мислех си тогава, мисля го и сега – да спрем безумието брат да убива брата, а като Карлос да усещаме в жилите си и братовата кръв, която усмирява човешката омраза, и вместо смърт, дарява хората с деца...“

Всъщност заради тази реплика на Карлос написах разказа, който четете в момента – другото за мен вече бе позната картина от древната страна на майте.

После заваля – познатият ни тропически топъл дъжд, от който не се изстива, а гали и разхлажда в тягостната жега. Вечерта бързо смени деня – също е типично за тези географски ширини. На връщане Карлос мълчеше, явно уморен от дългия разговор и път. И ние мълчахме, преситени от впечатления, породени от досега с древната култура. Мислех си за кръвта в моите вени, която ме побратимява с всички хора на земята.

МАРИН БАЕВ

Препречи пътя ми – висок, с шапка, с тъмни очила, с дълга прошарена коса и ръка в десния джоб на дънковото яке. Усмихна се, представих си две сини очи зад черните стъкла и го познах – Марин Баев, бяхме заедно войници в свързочния взвод на батарея „А“ на поделение 50 500 от Марино поле край Карлово. Не бяхме се виждали над десет години, но такава усмивка не се забравя – широка, по детски чиста, помитаща всичката чернилка на деня.

– Какво правиш бе, Маринка? – протегнах ръка. Той стисна ръката ми с лявата си длан, прегърна ме и още по-широко се усмихна.

Работех в Първа градска болница в Пловдив и Марин ме чакаше в края на работния ден в градинката пред гарата. Каза, че нямало откъде да мина освен от тук, и ме чакал близо час. Разговорил се с моя пациентка от родния му Димитровград, тя му казала кой я лекува и на път за София слязъл в Пловдив да се видим.

Бе по обед, седнахме в близката гостилница и си поръчахме бира и кебапчета със салата и пържени картофи. Марин все така не изваждаше дясната си ръка от джоба на протритото си яке. Докато сервитьорката бъркаше в предния джоб на бялата си омачкана престилка да търси отварачката, Марин извади ръката си от джоба, вместо длан и китка имаше протеза със стоманена кука като на пират, отвори ловко бутилките с края на куката, остави ги на масата и прибра ръката си в джоба. Онемях. Сепната, сервитьорката не смееше да посегне към бутилките да напълни чашите. Протегна се и разля част от бирата върху покривката.

– Веднъж пътувах за Димитровград. Баба и внучка се опитваха да отворят две бутилки с швепс с ключодържател.

Отворих ги с куката, дадох им ги и се загледах през прозореца. Те се свиха до прозореца и забравиха да пият. Слязоха в Пловдив, без да разговарят – усмихна се Марин. Свали очилата си и ги постави на масата. Дясното му око беше изсветляло.

– Какво става с теб, Марине? – най-сетне се отърсих от изненадата.

– Дълго е да ти разправам... – каза той, вдигна чашата си, чукна я в моята и отпи.

После, остроумно и забавно, с подробности, с нестандартни сравнения и детайли на писател, ми разказа – работил като миньор известно време и отмъкнал две-три шашки с динамит да си има за риболов, т.е. за браконьерство, и ако се наложи за нещо друго. Така и станало – на Нова година празнувал с компания на осмия етаж на някакъв блок в София, подпалил едната шашка, за да я хвърли през прозореца, да допринесе и той за общата оелеия, фитилът бил къс или нещо друго непредвидено се случило, но шашката избухнала и отнесла ръката му с дланта и китката, травмирала дясното око и спукала тъпанчето на дясното му ухо. Разминал се без съдебна процедура заради загубите, в ИСУЛ му направили пластика на тъпанчето и макар и слабо – чува, в Русия при проф. Филатов му присадил леща и очна роговица – една от редките операции по онова време, и сега с окото вижда сенки.

– Не е хубаво да виждаш и да чуваш всичко. Или ще видиш нещо, дете не трябва да го виждаш, или ще чуеш нещо, което не трябва да знаеш. С корекциите ми се струва, че всички ме гледат и ми говорят с любов – отговори той и се засмя с неговата си усмивка – чиста, на дете.

– Как се справяш с ръката? – запитах, все едно че снемах анамнеза.

– Толкова свикнах, че ми се струва, че дясната ръка ми е била излишна – усмихна се отново той.

Марин си е Марин – си помислих, – безгрижен, волен, нехаен, ведър... Спомних си как се движеше из поделението с прашни обувки и колан под кръста, небрежен към порядките и устава и как винаги се заплиташе в някакви ситуации по време на марш-скокове, учения, в столовата, в картелната и на полигона, по време на наряди и почивка, от които другите се измъкваха без последствия, а Марин „опираше“ и техния пешкир с няколкодневен престой в ареста или с наряд по служба на тежките постове на поделението, докато ние играехме футбол или баскетбол по спортните площадки.

Както се очакваше, Марин изпусна влака. Изчакахме следващия, той се качи, аз се качих на автобуса за Пазарджик. Уговорихме се да се видим в следващите дни, най-късно месец.

Това се случи след няколко години – десет да речем. С Марин нещата винаги се случват по този непредвидим начин – животът някак си така се обръща, съдбата така се извърта, че ти пречи да изпълниш намеренията си, но макар и късно нещата стават. Важното е да съхраниш авантюристичния си дух.

Като се видяхме след десет и повече години, разбрах, че работил в Коми, при следващите ни срещи – че се оженил и развел, първото му дете починало – за първи път видях сините му очи насълзени, но второто растяло здраво – усмихна се, след развода живял няколко години като Диоген в изоставен ресторант във формата на бъчва, изкарал курсове по хомеопатия, имал за кратко кабинет в София и добра клиентела, но пак съдбата се объркала, случило се нещо и му взели кабинета, реализирал старата си страст, като станал иманяр, обикалял и копаел през нощта с колеги-иманяри полета и могили, намерил железни пръстени и сребърни монети, но се надява най-сетне съдбата да му се усмихне и да намери голямото съкровище, което да раздаде на нуждаещи се и за себе си да остави нещо, а на мен да даде пари за игралния

филм „Иманяри“, на който бях сценарист, а той беше консултант.

Преди изпита ми по кардиоревматология преди двацет и седем-осем години ми се обади и каза, че ще взема изпита – сънувал ме с глава, голяма колкото гардероб. Така и стана – взех изпита със съзнанието, че гардеробът е полупразен или полупълнен в зависимост от какъв ъгъл го гледаш и коя врата отваряш – на песимиста или на оптимиста.

Наближаваше шейсет, когато му се роди дъщеря. Като ми разказваше как прехвърляла с пръстче екрана на мобилния му телефон, сияеше и посивялото му оперирано око. „Найсетне ще си седне на задника“ – си мислех, без да съм уверен, че ще се случи.

БЕЖАНЦИ

– Професоре, да прегледате една болна. Ще си платим – препречи пътя ми в коридора енергична, средна на ръст дама с черна смолиста коса.

– Имаме ли уговорка? – попитах аз.

– Не. Работа в „Пирогов“. Препоръчаха Ви Ваши колеги – отговори тя.

– Идвате в най-неподходящия момент. Не мога – опитах се да я заобиколя.

– Моля Ви! Жената не е добре – отново застана пред мен тя. – Ще си платим.

– Абе не става дума за пари. Закъснявам – трябва да пътувам за Благоевград. Потърсете друг колега! – ядосах се аз.

– Колегите Ви настояват Вие да я видите. Жената има артрит – гледаше ме тя настоятелно с черните си очи.

„Тази няма да отстъпи“ – си помислих.

– Чужденка е. Мъжът ѝ разбира български. Ще Ви прежедам от английски – не отделяше очи от моите.

– Не е проблем английският. Нямам време – направих последен опит да се измъкна.

– Ето я жената – кимна тя към пейката пред приемния кабинет.

Трийсетинагодишна, ниска, изпита, бледа, с шарено индийско сари, обгърнало слабото ѝ тяло, болната се подпираше на рамото на мъжа си – среден на ръст, стегнат, с тъмно сако, дънки и черти на европеец. Жената дишаше учестено, страните ѝ бяха зачервени, очите ѝ блестяха, явно бе с температура.

– Елате в кабинета – предадох се аз.

Болната се надигна и се подпря на ръката на мъжа си. С бавни стъпки тръгнаха пред мен.

– От Пакистан са. Имат документи за временно пребиваване в България. Преди пет месеца е родила. Сега има силни болки във всички стави – говореше придружителката, все едно че докладваше на сутрешен рапорт.

– Трябва да бъде приета в болница. Осигурена ли е? – попитах аз.

– Не е – отговори тя.

– Това не е добре – казах аз.

Жената седна на кушетката в кабинета ми и се опря на ръката на мъжа си. Той леко я придърпа, за да ѝ е удобно, и ме погледна с по мъжки сдържана тревога.

Пипнах подутите ръце на болната. Бяха топли – бе с температура и то висока.

– Най-вероятно е реактивен артрит от инфекция – обърнах се към придружителката и после към мъжа: – Трябва да бъде приета по спешност в болница. Най-добре в „Пирогов“. Не мога да я приема в нашата Клиника, защото няма осигуровка.

– Не може, кърми бебе – каза мъжът и погледна към жена си.

– Не трябва да кърми. Опасно е за нея и за детето – казах аз.

– Аз разбира – каза той. Тревогата в очите му се сгъсти. Не знаеше какво да прави. Изглеждаше отчаян, объркан, безпомощен, уплашен, въпреки че се опитваше да не го показва.

Примирена, отпаднала, в някаква степен безучастна към нас и обстановката в кабинета, болната чакаше нашето решение. Само като споменахме за бебето се оживи за минута и отново се отпусна на ръката на мъжа си. Той не смееше да помръдне, за да не усили болките ѝ.

– Ще захраните бебето с бебешки храни – казах аз.

– Няма кой да го гледа – погледна отново към жена си той.

Тя кимна и отново се отпусна.

– Сами ли живеят? – попитах придружителката.

– Сами са, без близки. Живеят в общежитието за бежанци – отговори тя.

– Какво работи мъжът?

– Каквото намери, обща работа. По цял ден... – отговори тя.

– За бебето не мога да помогна. За майката ще се обадя на шефа на „Пирогов“ – казах аз.

– Аз ще говоря с приемния кабинет на Вътрешната клиника – каза придружителката. – Лошото е, че нямаме ревматолог в „Пирогов“.

– Ще дойда да я консултирам на място. Без хонорар, без нищо. Кажете го на шефовете, важното е да я приемат по спешност – казах аз.

– Да си платим, докторе – каза придружителката.

– Не им ща парите. Да ѝ купи лекарства с тях.

– Не може така – каза тя. Мъжът извади от джоба си няколко смачкани банкноти и остави на бюрото ми двайсет лева.

– Абе не ги ща тез пари! – сопнах им се аз. – Да ѝ купи лекарства или храна за бебето!

– Трябва да си платим – настоя тя.

– Не е там работата. Важното е да помогнем на жената. Ако има проблеми, обадете ми се да говоря с шефа на „Пирогов“ – дадох визитната си картичка на придружителката и ги изпратих до вратата.

Мъжът благодари и поведе жена си по коридора. Тя се подпираше на ръката му и пристъпяше с усилие. „Дано да не колабира!“ – си помислих.

... Не се обадиха, не ме и потърсиха... Месец от тогава.

ПРИДОБИТА СВОБОДА

Преди години написах разказ за бащата. Сега ще опиша съдбата на дъщерята. За разлика от друг разказ за героиня от същия район, който нарекох „Поругана свобода“, този ще назова „Придобитата свобода“. Въпросът е на каква цена Мелиха, дъщерята на Енвер, придоби свободата да напусне България и да се отдаде на любовта си, като строши семейните и родовите окови, които я държаха твърдо в пределите на Нова махала – изцяло турско село над гр. Пещера, с непроменени от векове социални ограничения и религиозни и битови порядки. Въпреки че минаха трийсет години, отговорът за цената продължава да е неизвестен както за майката и сестрите ѝ, така и за мен като дългогодишен лекар и приятел, който е запознат не само със здравните, но и със социалните проблеми на семейството.

Ще цитирам частта от разказа за Енвер, която касае Мелиха, и ще го допълня с нови моменти, изникнали в съзнанието ми, след като ме осени идеята да опиша още една родопска съдба, този път на чувствителна и непримирима личност.

Из „Енвер“:

„Енвер имаше три дъщери – едната живееше при него в Нова махала, другата с мъжа си в Пещера, а третата – в Швеция. Тя бе и голямата му болка. Семейна, с две деца, на екскурзия в Истанбул се влюбва в екскурзовода-кюрд, живеещ в Турция и Швеция, с няколко предходни брака и още толкова деца. Дъщерята на Енвер престанала да се грижи за мъжа и децата си, искала да замине при кюрда в Западна Европа. През 80-те години на миналия век това беше невъзможно по какъвто и да е повод, а доводът, че иска да се срещне с любим човек, бе най-нищожният в очите на издаващите визи. Престанала да се храни, отслабнала, изпаднала в депресия... – разказвах

ми Енвер с жена му Гюлкчен, като я доведоха да я прегледам – бяха убедени, че е под въздействието на наркотици, дадени ѝ от кюрда-екскурзовод.

Висока, слаба, нежна, чувствителна, ранима, коренно различна от другите жени от Нова махала – бе първото ми впечатление от нея. Приличаше на нежно домашно цвете, израсло по случайност сред диворастящите жилави, пълни с енергия и живот цветя, които растат на воля по полегатите поляни и баири на Родопите. Бе на двайсет и две-три години. Прегледахме я с колеги психиатри и не отриххме никакви следи от прием на наркотици или други психотропни вещества. Депресията беше несъмнена. Енвер и Гюлкчен ми показаха снимка на кюрда на фона на моста на Босфора до дъщеря им – четиресет и няколко годишен, с изсечено лице, пригладена, добре поддържана леко къдрава коса, тъмни очи и тънки, заострени мустачки, приличаше на сутеньор от публичните домове в Европа от началото на миналия век.“

И продължавам:

След няколко месеца Мелиха изчезна. След месец Енвер и Гюлкчен получиха писмо от Швеция. Кратко, с няколко изречения дъщеря им ги уведомяваше, че е добре и нищо друго. И изчезна за години. Енвер почина, всеки път, когато станеше дума за Мелиха, Гюлкчен се разплакваше.

– Една дума да напише, една дума... – шептеше тя и бършеше очите с края на избелялата си забрадка.

Като гледаха нажалената си майка, дъщерите ѝ излизаха от стаята уж да издоят кравите, всъщност да скрият сълзите си, мъжете им мълчаха, гледаха в земята, избягваха да погледнат към Гюлкчен и мен, хвърляха дърва в печката или палеха цигара, за да запълнят с движение тягостната тишина.

– Да знам само, че е жива... – хлипаше Гюлкчен.

След минута и мъжете излизаха, за да помогнат на жените, всъщност да скрият и те сълзите си. Оставах сам с Гюлкчен,

беше ми неловко – не знаех какво да кажа. Професионалният опит да успокоявам болните не работеше този път. В плътната тишина на стаята усещах болката от неизвестността на една наранена майка. В насълзените очи на слабата Гюлкчен, която хлипаше, съзирах безсилието на балканските мюсюлмани пред нежеланото и неизбежното, което ги мята като откъснато листо над изпепелена равнина векове наред. И почувствах, както при опелото на Енвер от ходжата на селото, безмерните мюсюлмански тъга и примирение с болките и загубите, с оскъдиците и бедността, с разочарованията и разбитите надежди, с капризите на съдбата и обратите в живота, които водят все по-надолу и почти никога нагоре. Всъщност не знам дали терминът „опело“ е точен в случая, но смисълът е един – молитва Бог да благослови умрелия, независимо как го наричат различните народи – Аллах, Буда или Христос, тъй като Той е един за християни и мюсюлмани, за българи и турци, за всички.

– Извинявай, докторе – промълви Гюлкчен и излезе.

Останах сам в стаята, където още звучеше сподавен хлип.

И досега за мен е загадка как Мелиха избяга през онези железни времена, когато летищата, митниците, гарите и границата се охраняваха като във военно време. Кой ѝ бе помогнал, кой я бе извел през границата, с какви документи, как, защо? И то не опитна, обръгнала на трудностите и изненадите жена от София или друг голям град, с познаване на действителността и подводните камъни в живота, а млада неопитна жена, расла като цвете в планината, в затворената и консервативна обстановка на Нова махала, където най-близкият град Пещера е на двайсет и няколко километра! Явно и тогава е имало канали за трафик на хора, но ние не сме го знаели.

След години Мелиха прописа – в рамките на половин година пристигнаха няколко писма. Пишеше, че се е разделила с кюрда и живее сама в своя къща, че е завършила курсове за медицинска сестра и работи в болница. Гюлкчен си отдъхна. Носеше писмата в пазвата си и караше дъщеря си Лилия и зет си Ахмед да ѝ ги четат. Като ми показа писмата, смачкани и избелели, пред погледа ми се открои скулестото лице на кюрда – гладко избръснато, с пригладена коса и тънички мустачки, лице на прелъстител.

Мелиха започна да праща и колети с подаръци за дъщерите, сестрите, зетьовете и майка си. Гюлкчен грейна.

– Ще се върне, ще се върне – шептеше тя, като отивах да я навестя в Нова махала. И отново хлипаше, този път от радост.

Майчиният ѝ инстинкт не я излъга – Мелиха се върна за седмица. Висока, слаба, елегантна. Очите ѝ бяха изгубили навивния си блясък, в зениците им се беше утаила болка, в приведените ѝ рамене прозираше умора. Въпреки че се опитваше да изглежда ведра, вече не ми приличаше на нежното домашно цвете, гледано с любов, а на цвете, расло далеч от слънце. И отново пред погледа ми се появиха очите на кюрда – ласкави, лъскави и едновременно с това жестоки.

Мелиха си тръгна за Швеция, отвеждайки едната от дъщерите си. Каза, че ще я запише в Колеж за медицински сестри. Гюлкчен посърна.

– Ще си дойде пак, ще си дойде... – повтаряше тя, като я срещнах.

– Ще си дойде – потупах я по рамото.

– Ти си учен човек и ги разбираш тези работи – усмихна ми се тя.

Загорча ми, защото не съм толкова учен, че да ги разбирам тези работи, мога само да ги чувствам.

ИЗВЪНРЕДЕН РАЗКАЗ

„Извънреден“, защото разказът се „случи“ седмица преди книгата да влезе за печат – тормозеше ме да го опиша, въпреки твърдото ми намерение да не разказвам повече автентичните лекарски истории. „Извънреден“ и заради случката. И обстановката...

... Двигателят ту буботеше, ту затихваше и свистеше в зависимост от вятъра и височината. Внезапни турбуленции разтрисаха самолета, пътниците се сепваха, затягаха коланите и отдъхваха, дори тези, които привидно нехаеха и гледаха отегчено филми и музикални клипове на мониторите срещу тях, когато всичко стихнеше.

На екрана пред мен се сменяха на италиански и английски данните на полета – височина 11 200 м, скорост 900 км/час, скорост на вятъра – 115 км/час, продължителност 12 часа и 45 минути... Тънка линия с малко самолетче чертаеше върху земното кълбо траекторията от Буенос Айрес до Рим. Бързо подминахме Монтевидео и Уругвай и навлязохме във въздушното пространство над Бразилия. За два часа прелетяхме над Порто Алегре, Сао Паоло, Рио де Жанейро, Салвадор, траекторията описа дъга, подмина сушата и самолетът навлезе в небето над океана.

Денят бързо се смени с нощта. Стюардите и стюардесите сервираха вечерята, избутаха количките с празните чаши и кутии по тесните коридори между седалките, изгасиха лампите и седнаха в офиса в края на салона да отдъхнат.

Бразилия остана далеч назад, турбуленциите стихнаха и настана онази специфична сънлива тишина, характерна за дългите междуконтинентални нощни полети, нарушавана от равномерното свистене на двигателя и моментните леки

разтрисания. Самолетчето от екрана измина първата трета от полета над океана и се устреми към Дакар и Северна Африка.

Пред погледа ми се мерзелееха картини от Аржентина – залите на хотел „Хилтън“, където се проведе ежегодният конгрес на PANLAR (Панамериканската лига за борба с ревматизма), на който бяхме делегати с д-р Опаранов от Военна болница, докладите на испански със симултанен превод на английски, срещите с колеги и познати от Аржентина и Европа, разходката из „най-европейския“ град на Южна Америка Буенос Айрес с туристически автобус „Hop and Off“ (Качи се и слез), разходката с корабче по река Ла Плата, полегатите ѝ брегове с гъста субтропическа растителност и вилчки на високи основи заради приливите на реката, „Танго-шоу“ в театъра на Пиацола – създателя на съвременното аржентинско танго – символ на страната, хотела в гората и водопадите Игуасу в далечината, изгледа им от страната на Аржентина и Бразилия, „Огнената земя“ на Патагония, заснежените планински върхове, сивите облаци, ниското слънце, краткия дъжд и краткия ден и табелката „Край на света“, край на трансамериканската магистрала в Националния парк на Ушуая, която започва от Аляска и свършва тук, безбрежните аржентински лъноси – еквивалент на американските прерии и руските и монголски степи, обрасли с ниски кълбовидни храсти и жълтеещи треви, пасящи на воля крави и гуачоси с кожени шапки и гамаша на дорести коне с дълги опашки и лъскав кафяв и черен косъм пред дървени ниски къщи, градчето Ел Калафате на брега на езерото Аржентина, разходката с катамаран по спокойното зелено езеро, приближаващата се ледена стена на ледника Перито Морено в края на езерото и айсберги с причудливи форми и призрачна синя светлина, искряща зад бялата ледена повърхност, срутващите се с грохот колони лед от високия шейсет метра ледник... – красиви и вълнуващи де-

тайли от единайсетдневния ни престой в Аржентина с девет полета и четиресет и два часа престой във въздуха...

Неусетно се унесох и заспах. Много неясно и много отдалече чувах равномерния шум на двигателя и неясния глас на стюардеса, която съобщаваше нещо по радиоуредбата на самолета. В следващия миг се сепнах и разбудих – „... doctor on board...“ – бе казала тя.

Сънен и замаян се надигнах.

– Отивай! – кимна жена ми към средата на самолета, за да ми покаже посоката.

На странична седалка между първи и втори сектор на салона седеше възрастен мъж и се държеше за сърцето. До него бе жена му и две стюардеси. Млад колега, италианец, ме изпревари, надвеси се над болния и го заразитва. Аз се отдръпнах, почаках, колегата измерваше пулса и кръвното налягане на болния. Нямахше какво да правя и се върнах на местото си.

След няколко минути болният, подкрепян от стюардесата и жена му, минаха покрай мен. Лекарят ме помоли да ги придружа. Каза, че е гинеколог и е затруднен, попита ме за моята специалност. Бе напрегнат. Казах ревматология и кардиология.

– Това е много добре – въздъхна той.

Казах да заведат болния в офиса на стюардите, да постелят няколко одеяла и да легне. Той притискаше с длан гърдите си, все едно че искаше да намали болката с натиск върху сърцето. Каза, че го боли и дясната ръка от рамото до лакътя. Симптомите бяха категорични за сърдечна криза. Въпросът бе дали е стенокардия, която е преодолимо състояние, или сърдечен инфаркт. Подадох ми слушалката и апарата за кръвно налягане. Коленичил, прегледах и преслушах болния на фона на свистенето на двигателя и вибрациите, които най-силно се усещат при опашката на самолета, където бе офисът. Пулсът и кръвното налягане бяха нормални, нямаше белези

за кардиогенен шок. Дойдоха още две стюардеси и един стюард. Главният стюард ми подаде блистер с изосорбид динитрат. Казах да дадат една таблетка под езика на болния. Главният стюард се наведе над мен и пошепна:

– Капитанът пита дали да продължи към Рим, или да кацне някъде преди това. Вие да решите.

Държеше слушалката на телефона за връзка с капитанската кабина и гледаше напрегнато. Така ме гледаха и другите членове на екипажа.

– Колко време е до Рим? – попитах.

– Пет часа – отговори той.

– А най-близкото летище?

– Някъде във Франция – отговори той.

– А до Франция?

– Три часа и половина – отговори той.

– А Дакар? – попитах аз.

– Там няма да помогнат. Същото е и в Тунис и Мароко – отговори той.

– Ще изчакаме няколко минути – казах и осъзнах колко голяма отговорност поемам спрямо болния, другите пътници, авиокомпанията, екипажа.

Болката не намаля. Дадохме втора таблетка. Болката леко се усили.

– Сърдечен инфаркт – казах аз. – Капитанът да кацне на най-близкото летище – отсъдих аз.

Главният стюард предаде думите ми на капитана. Подадоха ми бутилка с кислород и маска. Сложихме маската на лицето на болния и включихме кислорода. Болката не намаля. Колегата и стюардесите ме гледаха с тревога, мълчаливи, готови да изпълнят за секунда всяко нареждане. Дойде и д-р Опаранов от Военна болница. Болният се сгърчи, изхриптя, посиня и спря да диша. Ударих го няколко пъти с юмрук в гърдите и започнах сърдечен масаж. В офиса връхлетя млад

трийсетинагодишен мъж. Оказа се аржентинец, парамедик. Избута ме и продължи със сърдечния масаж, колегата от Италия обдишваше с амбу. Тялото на болния натежа и посиня. Една стюардеса разтвори ампула кортизон и подаде спринцовката на д-р Опаранов от Военна болница. Той сръчно намери вената на болния и инжектира лекарството. Подадоха ни апарат за електрошок. Залепихме лепенките върху гърдите на болния и направихме четири електрошока през пет минути. Без ефект. Продължихме реанимацията половин час – каквито са правилата. Докато се борехме за живота му, жена му гледаше отстрани, стиснала длани пред гърдите си. Помолих я да си седне на мястото. Мълчалива и тревожна, тя се отдръпна и седна зад завесата на офиса.

– Край! – отчетохме с д-р Опаранов от Военна болница след половин час активна реанимация.

Жената на болния изхлипа зад завесата.

– Продължаваме към Рим – обърнах се към главния стюард.

Колегата от Италия каза, че болката се е появила два часа преди болният да се обади на стюардесите. В началото била слаба, чакал я да премине. Ако се бе обадил, когато още бяхме в небето над Бразилия, би имал шанса да му се помогне. Щяхме да кацнем на най-близкото летище, с линейка да го извозят до най-близката кардиологична клиника, да му направят коронарография, да му поставят стентове... Въпрос на късмет – спогледахме се с д-р Опаранов от Военна болница.

Върнахме се на местата си. Другите пътници ни гледаха с любопитство и тревога.

Не можах да заспя. Изпитвах забравено в последните години гранящо чувство – смес от гадене, умора и безсилие. И леко главоболие. Мислех си, че за трийсет и шест-седем години лекарски стаж много пъти съм държал в ръцете си живота и смъртта, в буквалния смисъл. Много пъти животът е отлятал от ръцете ми и е оставала смъртта – хладна, тежка, сиво-

синя, както преди малко. По-рядко се е случвало обратното и от смъртта животът се е завръщал в ръцете ми – плах, порозовяващ, едвам дишащ, на пресекулки, с широко отворени питащи очи – къде съм, какво се случи, кои сте вие... Човек трябва поне веднъж да го види, за да обуздае страстите си, да осъзнае смисъла, да не се мисли за недосегаем, да се радва на живота – най-голямото благо, с което съдбата ни е дарила, да се наслаждава на мига и на това, което има, не да ламти за още... – мислех си.

С колегата от Италия помогнахме да главния стюард да напише рапорта до летището в Рим и го изпрати по Интернет. Въпреки протеста ни, той подари на тримата лекари и парамедика по един ваучер от 150 евро за следващ полет с „Ал Италия“. А ние просто бяхме изпълнили дълга си. Професионален преди всичко... и човешки.

– Скромнен жест от капитана и екипажа – поясни стюардът.

Д-р Опаранов от Военна болница каза, че това е третият медицински случай по време на полет – първият път е била лека сърдечна криза, вторият път шестнайсетгодишна арабка шест дни след цезарово сечение с коремни болки пътувала за Истанбул. Мъжът ѝ, двајсетинагодишен арабин, не давал мъж да разголи и прегледа жена му. Екипажът настоял, мъжът натискал корема на жена си, дърпал конците от операцията. Колегата го изгонил и помогнал с лекарства да се успокои болката. Върхът във въздушната му спешна медицинска практика бе сегашният случай. В тази насока аз започнах направо с летящ старт – помислих си с горчива лекарска ирония пред безсилието да помогна на дванайсет километра височина и четири хиляди километра от най-близкото летище.

Видимо разстроени, стюардите и стюардесите сервираха закуската. Притеснени и напрегнати бяха и пътниците. Главният стюард ме попита дали желая нещо по-специално за за-

куска. Казах: „Нищо, само едно кафе“. Гадеше ми се, нямах апетит. Донесе ми еспресо, което се сервира в бизнес класата.

По някое време съпругата на починалия се надвеси над мен. „Благодаря“ – тихо каза тя и се отдалечи – прегърбена, объркана, невярваща.

В Рим отведеха самолета на странична писта. Там чакаше линейка, полицейска кола и две коли с емблемата на „Ал Италия“. Лекар, двама парамедици, няколко полицаи и летищни служители обследваха случая. До летището ни извозиха с автобуси. Вечерта пристигнахме в България.

... Винаги съм знаел, че на улицата дори лекарят е безсилен да помогна при спешен случай. Най-много да измери пулса на болния и да позвъни на 112 за линейка. Оказа се, че същото важи и във въздуха. Шансовете там може би са малко по-големи – има лекарства, амбу, кислородни маски и бутилки и апарат за електрошок. И стюардеси, и стюарди да помагат. Останалото е късмет.

УИЛЯМ

Представи се – Уилям и едно сложно фамилно име, което не успях да запомня. Професор в Бостън по вътрешна медицина и имунология. Бе поканен от Българското медицинско дружество по неврология да изнесе лекция за съвременен метод за изследване за туберкулоза. Висок, слаб, изпит, със сини очи и бледа кожа, с очила и съсредоточен поглед – безспорен интелектуалец, от висока класа. И типичен американски учен от Източното крайбрежие – скован, сдържан, стриктен, протоколен. Отпиваше бавно от чашата си вино и се хранеше без хляб, с малки хапки. С върха на ножа отстраняваше внимателно мазнините от пържолата и ги избутваше встрани.

Мислех що за човек е, какви са страстите, вълненията, чувствата му, за какво мечтае – изнесе перфектна лекция без грам чувство за хумор. Какво грам, без отсянка за шега. Всичко бе казано прецизно, точно колкото трябва и точно както трябва да се каже, академично, сухо, в крайна сметка – безинтересно.

Заговорих го за работата му в клиниката и лабораторията на Университета, за научните планове, за семейството му. Отговаряше, както четеше лекцията си – подредено, точно, преценено, безстрастно, т.е. пак безинтересно. Работел по десет-дванайсет часа, изнасял лекции и в други университети, пътувал често, не му оставало много време за работа в лабораторията. Иначе имал три деца – момчето и момичето учили в колеж, най-малкия – в начално училище. Жена му не работела – грижела се за децата: посрещала, изпращала, ходела на учителските срещи. В крайна сметка чувствал се щастлив – говореше неща, които вече ми бяха познати от многото ми срещи с колеги от Америка, от филмите за средния американец, за American way of life (американския начин на живот.).

Спомних какво ми разказа моят приятел М. Б. за срещата му с негов колега – типичен американец, с когото водели същия разговор. И той (американецът) му казал, че работел по десет часа на ден, имал три деца, жена му също не работела, той много я обичал и също бил щастлив. М. Б. му казал, че се е развел наскоро – чувствата към съпругата му неусетно отлетели, оженил се за втори път и бил щастлив. Американецът пийнал три чаши вино и се отпуснал. Попитал М. Б. как се е решил да го направи. После споделил, че и той иска да се разведе – животът му дотегнал с ежедневните проблеми, жена му отдавна му опротивяла със скучните си приказки, чувствал, че се задушава, но не можел да скъса семейните окови – той, който допреди час говорел колко е щастлив от живота, който водел – на работа, вкъщи, пред телевизора и сутринта пак на работа, вечерта пак вкъщи, и пак пред телевизора, и така месеци, години, цял живот...

Като си спомних разказаното от М. Б. и като слушах Уилям, който ми говореше за научното и житейското си ежедневие, си помислих как животът ги бе форматирал по един калъп – марионетки, които сами си дърпат конците, без да го съзнават. Безспорно бяха достойни, успели хора, но бяха забравили да живеят с душите си – не да се развеждат, разбира се, а да се отклонят макар и за час от начертаната програма, да отпуснат за малко конците, които ги превръщаха в бездушни кукли.

... Покрай нас купонът се вихреше с титанична сила – колегите не щадяха ставите и сърдечно-съдовата си система нито на „Ганкиното“, нито на „Бяла роза“, нито на „We are the champions“ на „Queen“. Диджеят заливаше залата с всичко, за което се сетеше – поп, джаз, евъргрийн и тук-там чалга. И присъстващите откликваха с хоро, рок или просто потропваха с крак в ритъма на песента, докато пиеха вино и се хранеха, без да мислят дали пържолата е диетична, около нас се вихреше шумна балканска веселба без марионетки и конци.

БУТИЛКА РАЗТОПЕНО ЗЛАТО

От миозита краката му бяха изтънели, от кортизона бе напълянал в ханша, от болестта изглеждаше уморен, отпаднал. Влезе в кабинета да ми благодари за грижите. Носеше найлонова торбичка. Поканих го да седне. Той се отпусна на стола и въздъхна. Разприказвахме се.

– Разболях се, синът почина и се почна... – сподели той. Погледнах го с изненада и той допълни: – Катастрофа, с мотор. Карал с трийсет километра, от бензиностанция го засекла кола, друга го помела... – очите му се навлажниха.

Загледах се настрани, за да не го смущавам.

– После жената ме напусна – къде ще се грижи за болен човек? – поглади с длан изтънелите си бедра. – Живее си живота тя. Другият син се ожени в Козлодуй. Излязох на квартира – не ѝ го ща апартамента на жена ми – и замълча. След малко продължи: – Понякога така започва – изведнъж, по много. И така върви, с години...

Несъзнателно разтриваше бедрата си с длан, все едно че ги масажира, за да върне предишната им сила.

– След това взех една разведена като мен. За три години дъщеря ѝ завърши и тя замина за Германия. И пак останах сам – очите му пак се насълзиха.

И отново се загледах настрани, да не го смущавам.

– Баща ми ме кара да отида при него на село, в Тетевенско. Осемдесет и пет годишен е, но се държи. Тази ракия е от него, двойна преварка – извади от торбичката еднолитрова бутилка и я остави на бюрото.

– Ще я запазя за себе си – уверих го аз, за да го зарадвам.

– Като се закрепя да мога да се справям сам, да не тежа на

баща ми, ще се върна на село. Там, на чист въздух, с екологична храна, може пък да ми е по-добре, може да се отрази добре на болестта, а? – погледна ме той в очите.

– Може – уверих го аз.

– И аз така си мисля. Ще се върна... – замълча и допълни:
– Е, да не ти отнемам повече от времето – надигна се той с усилие и излезе от кабинета.

Еднолитровата бутилка жълтееше върху бюрото, сякаш беше пълна с разтопено злато.

ЗЕВСА

Учехме древногръцка литература и го нарекохме Гръмовержеца – съученика ми от гимназията Николай: 190 см, 130 кг – внушителни за времето размери. Като дангалаците в класа, седяхме на последния чин на крайната редица да не пречим на другите с остриганите си глави. Борбата за оцеляване с лютите учители и натежали от изисквания и вещаещи проблеми вкъщи училищни програми скрепиха дружбата ни навеки. Най-вече заради *обмена на информация* по време на изпитвания и контролни. Като зубрилката на класа, съотношението беше 80 към 20, не знам как да го кажа – в моя полза или вреда. По-скоро в полза на Зевса, защото той изкарваше тройка, четворка, дори петица, а аз – единица, заради подсказването. Това с единицата се случи няколко пъти – в началото на девети клас. После се изхитрихме и никой от учителите не бе в състояние да усети потокът на информация от къде накъде течеше – наляво, надясно или напред. Информацията не можеше да потече назад, защото със Зевса седяхме на последния чин. Общите трудности в дългите и тягостни учебни часове, натежали от напрежение, и бледата надежда, че контролното ще ни се размине, още по-силно ни сплотиха.

Времето и казармата не можаха да ни разделят по простата причина, че от една страна, връзката ни от гимназията беше силна, и от друга – попаднахме в едно поделение, но в различни роти, и двамата свързочници – той телефонист, аз радист. Моята беше лесна (относително лесна) – не тичах из полето и горите, а се возех: радиостанцията беше инсталирана на джип с покривало от брезент и през зимата в станцията беше ледено, а през лятото – задушно, но не се налагаше да пускам телефонна линия няколко километра през дерета,

храсти и треви. Неговата беше трудна – едната катушка (огромна макара) с навит телефонен кабел висеше на гърба, резервната на гърдите му и трябваше да ги развие на бегом през планинска местност за трийсет минути, независимо дали беше лято, или зима, дали затъваше в прах и кал, или в сняг и лед. Батарейните ни учеха, че девизът на свързочниците е: „Умри, но свързка дай!“, а нашият отговор беше: „Нито умирам, нито свързка давам и ако се получи – то ще е случайно...“. Тъй като в казармата няма нищо случайно, а всичко си е уставно и закономерно, след няколко ареста ни вкараха в час – „и връзка давам, и ако трябва, ще умра!“, без да вярваме много, че ще го направим (визирам свързката и умирачката).

Като ни раздаваха униформите, Зевса каза:

– Другарю старшина, панталонът ми е къс.

– Не ти е къс панталонът! – отговори старшината. – Краката ти са дълги.

Друг новобранец се обади:

– Другарю старшина, панталонът ми е дълъг.

– Не ти е дълъг панталонът! – отговори старшината. – Краката са ти къси.

Така и за обувките, и за куртките, и за кепетата, за всичко. Налучкахме нужните размери, като разменяхме помежду си целите или части от униформите и заприличахме що-годе на войници от непобедимата Българска народна армия.

На едно учение през февруари Зевса така беше оплел кабелите в храстите, че трябваше да сляза от джипа и да му помогна да се отплете. Щях да го подмина, но чух отдалече ръмжане и псувни, които надвиха шума на двигателя и го видях – висок, безпомощен, отслабнал, покрит със сняг сред ледените клони, опасан с черните кабели като терорист с експлозиви.

До клетвата отслабна с десет килограма, след половин година с още двайсет и от гръмовержец заприлича на новобра-

нец – висок, слаб и постоянно гладен. Вафлите и лимонадата от лафката не бяха достатъчни да върнат божественото му тегло. Възщност теглото му едва започваше...

Уволнихме се, аз завърших медицина, той – Строителния техникум, аз започнах работа като лекар в Бяла Слатина, той – като технически ръководител в София. За онези години печелеше добре като работник, аз по-малко – като вишист. Ожени се, родиха му се трима синове, жена му го напусна и той се разболя от подагра. Жена му не се интересуваше от децата и синовете му останаха при него. Той беше и баща, и майка, той беше всичко – изпращаше ги на училище, посрещаше ги, пазаруваше, переше, готвеше. Помагаха майка му и баща му, но непълноценно – бяха възрастни и болни. Той се грижеше и за тях – ремонтиреше къщата, прекопаваше градината, поправяше оградата и покрива, чистеше снега в двора. Изнерви се, ръцете му се изкривиха от артрит, побледня и още повече отслабна. От предишния Гръмовежец остана усмивката – широка, блага, дори наивна. За разлика от преди се появяваше рядко, на моменти – скръбна.

Лекувах го, лекувах и синовете му, които развиха неговата болест. Изнервен от трудностите, несгодите и болестта, серт и непримирим по генотип, от род и от шопския си произход, Зевса се скара с двама от синовете си и те напуснаха дома му. Остана в къщата със средния си син. Опитах се да ги сдобря – младите бяха вироглави като баща си и отказаха да го потърсят. Казах им колко лишения и трудности е преживял да ги отгледа, от колко неща се е лишил, за да са добре те, че несгодите и болестта го изнервят, че понякога е груб и невъздържан, но иначе е добър и милозлив човек. Те гледаха настрана и мълчаха. Като гледах стиснатите им устни, хладните им погледи и изстинали лица, си мислех – колко късогледи и егоистични са понякога децата...

Наскоро Зевса ми се обади и ми каза, че се е пенсиони-
рал. Живее с средния син в бащиния си дом в Горна баня.
С пенсията от петстотин лева и още толкова от заплатата на
сина нямал проблеми с парите, другите синове не се обаждали
– в гласа му прозвуча бащина загриженост и болка. Замълча и
допълни – не е получавал наскоро кризи, чувствал се добре...

Какво му трябва повече на човек четиресет и пет години
след гимназията, че да не е добре – си помислих, – като си
има дом, пенсия и син, с който да дели нощната самота, защо-
то през деня – иди-дойди, човек се залъже с едно, с друго, но
през нощта става тежко – всички хора спят, а ти си мислиш
за гимназията, за казармата, за живота, за децата и ти става
тъжно, и ти става болно, че животът така някак си изтича, без
да го усетиш, въпреки че си живял дълго, ти нищо не разбра,
много даде, а нищо не получи и един ден, когато съвсем от-
паднеш, като майка ти и баща ти, кой ще ти подаде ръка да се
качиш по стълбите, кой ще ти даде канче с чай и ще разтрие
гърба ти с ракия, като настинеш, кой ще поправи покрива на
къщата, кой ще прекопае градината, кой ще изрине снега в
двора? И убива пустото легло, и е корава пустата възглавница,
пречат ти да заспиш. Обърнеш се настрани, размачкаш въз-
главницата и притихнеш, но пак не можеш да заспиш – пречи
ти часовникът, който цъка до главата ти и дели живота на се-
кунди. Стиснеш зъби, теглиш една тиха майна, да не събудиш
сина, който спи в съседната стая, и пророниш сълза, загледан
в мрака, заслушан в безмълвната нощна тишина...

ОЩЕ НЕЩО ЗА ЦВЕТЯТА И ЦВЕТНИТЕ ИСТОРИИ

Това бяха цветята в моята градина от истински истории, скъпи мой читателю. Разказвайки за тях, ти ги показах с надеждата да те зарадвам и бурените да са малко, защото ми е трудно да ги различа. За автора всяко семе в градината е чедо – мило, свидно, той не може да отдели цветето от троскота. Дали израслото е цвете, или бурен най-точно ще кажеш ти, читателю.

Най-искрено ти желая, като лекар и човек, да си здрав и дълголетен, мили мой читателю!

Златимир Коларов

СЪДЪРЖАНИЕ

ЗА ЦВЕТЯТА И ЦВЕТНИТЕ ИСТОРИИ.....	5
НА УЧИТЕЛИТЕ С ЛЮБОВ	7
ЛЮБЕН ОТОВ	8
ПАНАЙОТ СОЛАКОВ	10
ЙОРДАН ШЕЙТАНОВ	12
ДИАГНОЗА ОТ ПРЪВ ПОГЛЕД	14
МИРОСЛАВ	17
ЛУНИЧКИ И ПЕПИТ, ИЛИ ДРУГАТА СТРАНА	21
50 СТОТИНКИ	25
ДОЛИ, ПРЕДИ И СЛЕД ТОВА.....	28
НЕСКРОМНО ОТКРОВЕНИЕ, ИЛИ ЛЕОНАРДО ДА ВИНЧИ И Д-Р ТОДОРОВ ЗА МЕН.....	37
БАБА РАЙНА	43
ПОРУГАНА СВОБОДА.....	48
ПО ПЪТЯ.....	52
АНЕЛИЯ ОТ БЪКСТОН.....	58
МОИТЕ ДЕЦА.....	61
НОЩИ В БЯЛ САТЕН	67
60 th UMEM Congress – Bergamo – Lago di Commo, Italy, 14–18 of September 2016	72
61 st UMEM Congress – Plovdiv – Bulgaria, 13–17 of September 2017	81
МОЕТО ВЕРУЮ – ДЕЦАТА И МИРЪТ... Откровение	97
СОФИЯ – TIRANA	100
В СЯНКАТА НА САМОЛЕТОНОСАЧА.....	104

ПАТРИК.....	109
ХОСЕ.....	113
КАРЛОС.....	122
МАРИН БАЕВ.....	127
БЕЖАНЦИ.....	131
ПРИДОБИТА СВОБОДА.....	134
ИЗВЪНРЕДЕН РАЗКАЗ.....	138
УИЛЯМ.....	145
БУТИЛКА РАЗТОПЕНО ЗЛАТО.....	147
ЗЕВСА.....	149
ОЩЕ НЕЩО ЗА ЦВЕТЯТА И ЦВЕТНИТЕ ИСТОРИИ.....	153

Златимир Коларов
НОВИ ЛЕКАРСКИ РАЗКАЗИ

Автентични лекарски истории

*Българска
Първо издание*

Художник
Райна Дамяни

Компютърен дизайн
Мариана Христова

Коректор и редактор
Степа Зидарова

Формат 16/60/90
Печатни коли 9,75

ISBN 978-954-2916-26-0

Издателство • КЛМН ЕООД •

Печатница • Мултипринт • ЕООД – София